

ZAVOD za GOZDOVE
SLOVENIJE

**STROKOVNO MNENJE ZA
ODVZEM VELIKIH ZVERI IZ NARAVE
V OBDOBJU 1. 10. 2018 - 30. 9. 2019**

Ljubljana, maj 2018

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	6
2	RJAVI MEDVED (<i>Ursus arctos</i> L.).....	9
2.1	Stanje populacije rjavega medveda v Sloveniji	9
2.2	Monitoring populacije rjavega medveda v Sloveniji.....	10
2.2.1	Genetika	10
2.2.2	Štetje rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest.....	10
2.3	Trend odvzema rjavega medveda	13
2.4	Škoda, ki jo je povzročil rjavi medved na človekovem premoženju	16
2.5	Delo intervencijske skupine za rjavega medveda	19
2.6	Preučevanje dejavnikov habituacije rjavega medveda na človeka, preprečevanje le-te in zmanjševanje konfliktov med medvedom in človekom v okviru projekta »LIFE DINALP BEAR«.....	20
2.7	Upravljanje z rjavim medvedom v sosednjih državah	21
2.8	Utemeljitev predloga posega v populacijo rjavega medveda z odstrelom za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019	22
2.8.1	Utemeljitev pogojev za uporabo izjeme (test 1).....	22
2.8.2	Preverjanje drugih zadovoljivih možnosti (test 2)	23
2.8.3	Preverjanje, da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3).....	25
2.9	Predlog načrta odstrela rjavega medveda za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019 pod strogo nadzorovanimi pogoji v omejenem številu	26
3	VOLK (<i>Canis lupus</i> L.)	31
3.1	Stanje populacije volka v Sloveniji	31
3.2	Monitoring populacije volka v Sloveniji	32
3.2.1	Sistematično zvočno zaznavanje teritorialnih volkov in mladičev s pomočjo izzivanja oglašanja (howling).....	32
3.2.2	Genetika	33
3.2.3	Poročanje upravljavcev lovišč o znakih prisotnosti volkov	34
3.3	Trend odvzema volka	34
3.4	Škoda, ki jo je povzročil volk na človekovem premoženju	37
3.5	Upravljanje z volkom v sosednjih državah	39
3.6	Utemeljitev predloga odvzema volka za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019.....	40
3.6.1	Utemeljitev pogojev za uporabo izjeme (test 1).....	41
3.6.2	Preverjanje drugih zadovoljivih možnosti (test 2)	46
3.6.3	Preverjanje, da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3).....	47
3.7	Predlog načrta odvzema volkov iz narave pod strogo nadzorovanimi pogoji v omejenem številu za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019.....	49
4	RIS (<i>Lynx lynx</i> L.).....	52
4.1	Monitoring populacije risa v Sloveniji	52
4.1.1	Zbiranje znakov prisotnosti v loviščih s posebnim namenom v sestavi ZGS	52
4.2	Trend odvzema risa.....	53
4.3	Škoda, ki jo je povzročil ris na premoženju	54
4.4	Zaključni komentar pred predlogom odstrela risa za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019 ..	55
4.5	Predlog načrta odstrela risa za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019	56
5	BIBLIOGRAFIJA.....	57
6	PRILOGE	64

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Odvzem medvedov v Sloveniji v obdobju od 1. 10. 2017 do 30. 4. 2018 po lovsko upravljavskih območjih (LUO) in vzrokih odvzema.	13
Preglednica 2: Odvzem medvedov v Sloveniji v obdobju od 1. 10. 2017 do 30. 4. 2018 po lovsko upravljavskih območjih, spolu in masnih kategorijah.	13
Preglednica 3: Odvzem medvedov iz narave v Sloveniji od leta 1995 do leta 2017 po spolu in telesni masi.	14
Preglednica 4: Škodni primeri in ocenjena odškodnina po rjavem medvedu v obdobju 2000-2017.	16
Preglednica 5: Število škodnih primerov po rjavem medvedu in skupna ocenjena vrednost škode v letu 2017 po Lovsko upravljavskih območjih.	17
Preglednica 6: Nakup in postavitve zaščitnih ograj proti škodnim primerom po velikih zvereh na ZGS v okviru proračunske postavke 6328 – vlaganje v življenjsko okolje prostoživečih živali v zasebnih gozdovih, kasneje v okviru LIFE projektov.	18
Preglednica 7: Število klicev zaradi konfliktov z medvedi po regijah v obdobju 2006 – 2017.....	20
Preglednica 8: Skupna smrtnost rjavega medveda na Hrvaškem v obdobju 2005-2017.	22
Preglednica 9: Ocene številčnosti volkov s pomočjo genetike v okviru projekta LIFE SloWolf in monitoringa volkov 2016-2017	32
Preglednica 10: Odvzem volkov iz narave glede na vzroke smrtnosti v obdobju 1995 - 2017.	35
Preglednica 11: Odvzem volka v obdobju 1. 10. 2017 - 30. 4. 2018 po lovsko upravljavskih območjih, vzrokih smrtnosti, spolu in ocenjeni starosti.	36
Preglednica 12: Število škodnih primerov in ocenjena vrednost škod po volku v obdobju 2000 - 2017.	37
Preglednica 13: Število škodnih primerov po volku in skupna ocenjena škoda po lovsko upravljavskih območjih v obdobju 2005 - 2017.	39
Preglednica 14: Planiran in realiziran odstrel volka na Hrvaškem za obdobje 2005 – 2017.	40
Preglednica 15: Število opaženih znakov prisotnosti risa v Loviščih s posebnim namenom v obdobju 1991-2017 za LPN Jelen in Medved ter v obdobju 2008-2017 v LPN Snežnik-Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.	52
Preglednica 16: Odvzeti risi v Sloveniji po vzrokih smrtnosti v obdobju 1995-2017.....	53
Preglednica 17: Število škodnih primerov in višina ocenjene škode od risa po letih v obdobju 2000–2017.....	54

KAZALO SLIK

Slika 1: Gibanje številčnosti medveda v Sloveniji v zadnjih 20 letih. Spodnja črta prikazuje rekonstrukcijo poznojesenske številčnosti (minimalna letna številčnost) korigirano z rezultati genetskih štetij v letih 2008 in 2015. Zgornja črta prikazuje številčnost medveda v spomladanskem času, t.j. po poganjanju mladičev (maksimalna letna številčnost). Polna črna črta ponazarja gibanje številčnosti medveda znotraj posameznih let. V letih 2008 in 2015 je označen rezultat genetskih štetij. (Vir: Jerina in sod., 2018).....	9
Slika 2: Širjenje populacijskega območja rjavega medveda v Sloveniji v obdobju po letu 1966. Z rdečimi poligoni so označena reprodukativna jedra (prisotne samice z mladiči), z modrimi pa vsa opažanja medveda. Povzeto po Jerina et al. 2003.....	9
Slika 3: Trend povprečnega števila opaženih osebkov rjavega medveda na stalno števno mesto v obdobju 2003 – 2017	11
Slika 4: Povprečno letno število opaženih osebkov rjavega medveda na stalno števno mesto v majskem, avgustovskem in oktobrskem štetju na stalnih števnikih mestih v Sloveniji v obdobju 2005 - 2017.....	11
Slika 5: Struktura populacije rjavega medveda po metodi stalnih števnih mest v spomladanskih štetjih od leta 2004 do leta 2017.....	12
Slika 6: Struktura populacije rjavega medveda po metodi stalnih števnih mest v jesenskih štetjih od leta 2003 do leta 2017.....	12
Slika 7: Trend odvzema rjavega medveda po vzrokih smrtnosti v obdobju 1995 – 2017 (po koledarskih letih).....	15
Slika 8: Trend odvzema rjavega medveda v Sloveniji po vzrokih smrtnosti v obdobju 1. 10. 1994–30. 4. 2018 (po načrtovalskih obdobjih; *podatki za zadnje načrtovalsko obdobje samo do 30. 4. 2018).	15
Slika 9: Število škodnih primerov in skupna ocenjena vrednost škod (v EUR) po medvedu v obdobju 2000-2017.....	17
Slika 10: Razporeditev in status tropov volkov v Sloveniji v sezoni monitoringa 2016/17 (z vijoličnima krogoma sta označena dva dispergirajoča osebka, zaznana v predalpskem prostoru).....	31
Slika 11: Mreža kvadrantov, v katerih je potekalo izzivanje oglašanja volkov v letu 2017, in zabeleženi odzivi volkov. Na karti so označeni tudi odzivi mladičev na Trnovskem gozdu, Menišiji in Vremščici, ki so bili zabeleženi že pred skupinskim popisom.	33
Slika 12: Večletna dinamika številčnosti populacije volkov v Sloveniji. Točke so srednje ocene, navpične črte kažejo 95 % interval zaupanja. Ocena za superpopulacijo vključuje vse živali iz čezmejnih tropov, ki jih delimo s Hrvaško, korigirana ocena za Slovenijo pa 1/2 osebkov teh tropov.....	34
Slika 13: Odvzem volkov iz narave v Sloveniji glede na vzroke smrtnosti po obdobjih od 1. 10. do 30. 9. naslednjega leta (načrtovalska obdobja).	36
Slika 14: Število škodnih primerov po volku in povprečna odškodnina na škodni primer v obdobju 2000 - 2017.....	38
Slika 15: Število znakov prisotnosti risa na leto v štirih Loviščih s posebnim namenom v Sloveniji v obdobju 1991 - 2017.	53
Slika 16: Trend števila škodnih primerov po risu in ocenjene skupne odškodninske vrednosti v obdobju 2000-2017.....	55

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Odvzem rjavega medveda v Sloveniji v obdobju 1. 10. 2017 – 30. 4. 2018.....	65
Priloga 2: Odvzem volka v Sloveniji od 1. 10. 2017 do 30. 4. 2018.	66
Priloga 3: Škode po rjavem medvedu v Sloveniji v obdobju 1. 1. 2017 – 31. 12. 2017.....	67
Priloga 4: Škode po volku v Sloveniji v obdobju 1. 1. 2017 – 31. 12. 2017.....	68
Priloga 5: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2000-2004. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.....	69
Priloga 6: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2005 - 2009. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.....	70
Priloga 7: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2010 – 2014. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.	71
Priloga 8: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v letih 2015 in 2016. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.....	72

1 UVOD

Po Direktivi Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (UL L št. 206 z dne 22. 7. 1992, str. 7), zadnjič spremenjena z Direktivo Sveta 2013/17/EU z dne 13. maja 2013 o prilagoditvi nekaterih direktiv na področju okolja zaradi pristopa Republike Hrvaške (UL L št. 158 z dne 10. 6. 2013, str. 193) (v nadaljevanju: Direktiva o habitatih), ki je kot del pravnega reda EU obveza tudi za Slovenijo, sodijo rjavi medved, volk in ris (t.i. velike zveri) med strogo zavarovane vrste, ki jih ni dovoljeno loviti. Vendar so v 16. členu določene tudi izjeme (naštete pod točkami od a do e), ki dopuščajo poseganje v populacijo, če ni druge zadovoljive možnosti, in če odstopanje od popolnega zavarovanja ne škoduje vzdrževanju ugodnega stanja ohranjenosti populacij zadevne vrste.

Možnosti izjem na podlagi Direktive o habitatih (16. člen) so:

- (a) zaradi varstva prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst in ohranjanja naravnih habitatov,
- (b) da preprečijo resno škodo, zlasti na posevkih, živini, gozdovih, ribištvu in vodi ter drugih vrstah premoženja,
- (c) zaradi interesov zdravja ljudi in javne varnosti ali zaradi drugih razlogov prevladujočega javnega interesa, ki je lahko tudi socialne ali gospodarske narave ter zaradi koristnih posledic bistvenega pomena za okolje,
- (d) zaradi raziskovanja in izobraževanja, zaradi doseljavanja in ponovnega naseljevanja teh vrst ter za to potrebne vzrejo, vključno z umetnim razmnoževanjem rastlin,
- (e) da pod strogo nadzorovanimi pogoji dovolijo selektiven in omejen odvzem ali zadrževanje nekaterih osebkov vrst, navedenih v Prilogi IV, v omejenem številu, ki ga določijo pristojni nacionalni organi.

Natančna opredelitev 16. člena Direktive o habitatih je opisana v dokumentu »*Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC*« pripravljenega s strani Evropske komisije februarja 2007, ki določa pogoje uporabe navedenih izjem.

Prav tako kot Direktiva o habitatih tudi Konvencija o varstvu prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov – Bernska konvencija (Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov, Ur. l. RS, št. 17/99) (v nadaljevanju Bernska konvencija) ureja poseganje v populacije rjavega medveda, volka in risa. Ta v 9. členu navaja primere dovoljenega poseganja v populacije zavarovanih vrst v primeru, da ni druge zadovoljive rešitve. Vendar poseganje ne sme ogroziti ugodnega stanja v teh populacijah. Slovenija je skladno s tem členom ob podpisu sicer uveljavila izjemo in ji je dovoljeno posegati v populacije rjavega medveda in volka, v praksi pa sledi določilom Bernske konvencije, ki so skladni z Direktivo o habitatih.

Možnosti izjem na podlagi Bernske konvencije:

- za zavarovanje rastlinstva in živalstva,
- za preprečitev resne škode na posevkih, živini, gozdovih, gojiščih rib, vodi in drugih oblikah lastnine,
- v interesu splošnega zdravja in varnosti, varnosti zračnega prometa ali drugih prevladujočih splošnih interesov,
- za raziskovalne in izobraževalne namene, za obnovitev populacije, ponovno naseljevanje in potrebno razmnoževanje,
- za dovolitev prisvajanja, zadrževanja ali drugega sprejemljivega izkoriščanja določenih prosto

živečih živali in rastlin v majhnem številu pod strogo nadzorovanimi pogoji na selektivni podlagi in v omejenem obsegu.

Zakonska osnova za poseganje v populacije rjavega medveda, volka in risa na državni ravni, v katero so prenesena določila Direktive o habitatih in Bernske konvencije, je 81. člen Zakona o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04 - uradno prečiščeno besedilo, 61/06 - ZDru-1, 8/10 - ZSKZ B in 46/14) in na podlagi tega Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Uradni list RS, št. 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 32/08 - odl. US, 96/08, 36/09, 102/11, 15/14 in 64/16: v nadaljevanju Uredba), ki v sedmi alineji 1. odstavka 7. člena določa tudi izjemo za selektivni in omejen odvzem živali iz narave pod strogo nadzorovanimi pogoji in v omejenem številu.

To izjemo podrobneje opredeljuje 7. člen Uredbe:

»(1) Ukrep odvzema živali iz narave (razen ptic) lahko sprejme tudi Vlada Republike Slovenije z odlokom v primeru iz sedme alineje prvega odstavka prejšnjega člena, če se ta ukrep izvede na podlagi strokovnega mnenja iz 8. člena te uredbe. Če je za zagotavljanje ugodnega stanja živalskih vrst sprejeta strategija, akcijski načrt ali drug programski dokument, mora odlok Vlade upoštevati tudi usmeritve iz teh dokumentov.

(2) S predpisom iz prejšnjega odstavka se določijo tudi drugi pogoji odvzema živali iz narave iz prejšnjega člena, zlasti:

- način določitve obsega odvzema živali iz narave,
- podrobnejši način odvzema živali iz narave in
- spremljanje odvzema in vodenje evidenc o odvzetih živalih iz narave.«

Izvajanje izjeme po sedmi alineji 1. odstavka 7. člena Uredbe podrobneje določa odlok Vlade. Vsebinsko temelji na strokovnem mnenju, iz katerega mora biti razvidno, da poleg izpolnjevanja pogojev za uveljavljanje izjem (test 1) ni druge zadovoljive možnosti (test 2), ter da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3). Po 4. odstavku 8. člena Uredbe pripravi to mnenje za velike zveri Zavod za gozdove Slovenije.

Strokovno mnenje za odvzem velikih zveri v obdobju 1. 10. 2018 - 30. 9. 2019 (v nadaljevanju Strokovno mnenje) opredeljuje in utemeljuje tudi vse uporabljene izjeme iz 7. člena Uredbe.

Ključni pogoj za izjemno poseganje v populacijo je ugodno stanje ohranjenosti, ki se po 1. členu Direktive o habitatih preverja na naslednje načine:

- če podatki o populacijski dinamiki te vrste kažejo, da se sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov,
- če se naravno območje razširjenosti vrste niti ne zmanjšuje niti se v predvidljivi prihodnosti ne bo zmanjšalo in
- če obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev njenih populacij.

Pri izdelavi Strokovnega mnenja o potrebnih izločitvah iz populacij velikih zveri z odstrelom v načrtovalskem obdobju 2018/19 smo upoštevali:

- analizo odvzema velikih zveri (odstrel, izredni odstrel, izgube) v več kot 20-letnem obdobju vodenja osrednjega registra odvzema velikih zveri v Sloveniji in analizo odvzema velikih zveri v zadnjem načrtovalskem obdobju,
- trend in analizo ugotovljenih škod po velikih zvereh,
- trend konfliktnih dogodkov z medvedi, ki jih beleži intervencijska skupina,

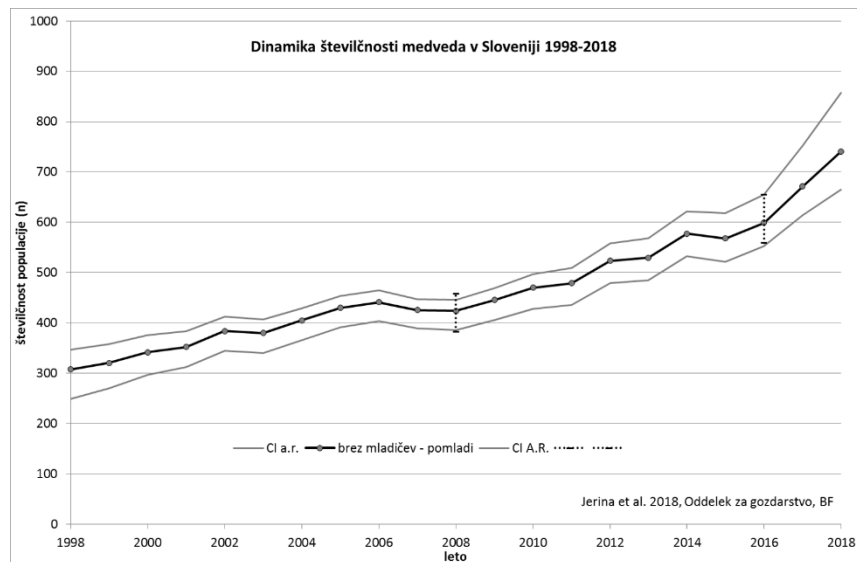
- podatke o številu rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest, ki jih izvajajo upravljavci lovišč (LD) in lovišč s posebnim namenom (LPN) po dogovoru med Zavodom za gozdove Slovenije, Lovsko zvezo Slovenije ter OZUL,
- dnevni monitoring risa v loviščih s posebnim namenom Jelen, Medved, Žitna gora, Snežnik-Kočevska Reka ter Ljubljanski vrh (LPN delujejo v sestavi ZGS),
- rezultate znanstveno-raziskovalnih projektov, predvsem izvajanih v zadnjih letih na rjavem medvedu in volku (še posebej ocene populacij na podlagi genetskih analiz zbranih vzorcev),
- rezultate projektnih nalog »Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji« v zadnjih dveh sezonah,
- podatke drugih državnih organov, javnih služb in institucij, ki zadevajo upravljanje z velikimi zvermi,
- pridobljene podatke iz Republike Hrvaške o stanju in upravljanju z velikimi zvermi na njenem ozemlju,
- teoretična znanja in praktične izkušnje strokovnjakov ZGS na področju dela s prosto živečimi živalskimi vrstami.

V nadaljevanju podajamo strokovna izhodišča za poseganje v populacije velikih zveri po posameznih vrstah. Strokovno mnenje je usklajeno med strokovnimi službami Zavoda za gozdove Slovenije in Območnimi združenji upravljavcev lovišč in lovišč s posebnim namenom, oz. drugimi lovskimi organizacijami.

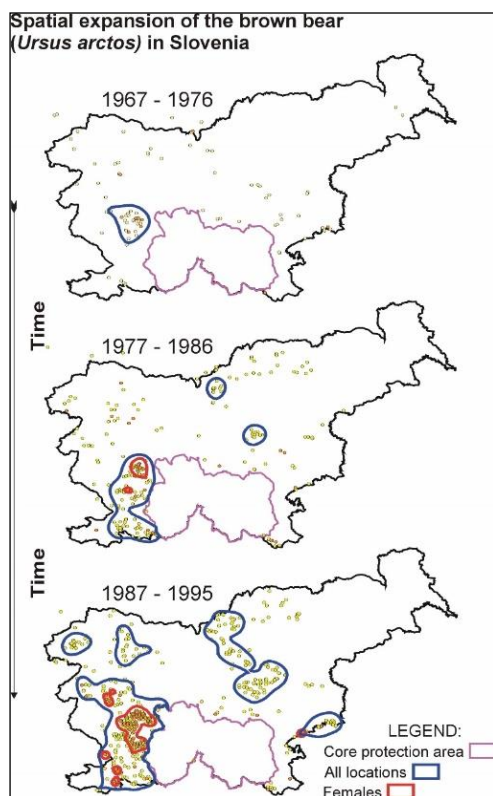
2 RJAVI MEDVED (*Ursus arctos* L.)

2.1 Stanje populacije rjavega medveda v Sloveniji

V okviru projekta LIFE DINALP BEAR je bila opravljena rekonstrukcija populacijske dinamike rjavega medveda za obdobje 1998 – 2018 (Slika 1). Podatkovno podlago so predstavljali podatki opravljenih genetskih raziskav in smrtnosti medveda.

Slika 1: Gibanje številčnosti medveda v Sloveniji v zadnjih 20 letih. Spodnja črta prikazuje rekonstrukcijo poznojesenske številčnosti (minimalna letna številčnost) korigirano z rezultati genetskih štetij v letih 2008 in 2015. Zgornja črta prikazuje številčnost medveda v spomladanskem času, t.j. po poleganju mladičev (maksimalna letna številčnost). Polna črna črta ponazarja gibanje številčnosti medveda znotraj posameznih let. V letih 2008 in 2015 je označen rezultat genetskih štetij. (Vir: Jerina in sod., 2018)

Monitoring ter študije ocene številčnosti in efektivne velikosti populacije rjavega medveda v Sloveniji so pokazali, da je ohranitveno stanje populacije ugodno. To se odraža tako v konstantni rasti številčnosti (Slika 1), kot v prostorskem širjenju populacije v zadnjih 40 letih (Slika 2). Zanimivo je, da je ugotovljena dinamika zelo podobna dinamiki, ki jo kažejo podatki iz mreže stalnih števnih mest.

Velikost populacije rjavega medveda v Sloveniji presega prag minimalne številčnosti, potrebne za izogibanje parjenju v sorodstvu (ang. Inbreeding avoidance), je pa ta številčnost še vedno daleč pod mejo velikosti minimalne viabilne populacije, ki bi zagotavljala njeno dolgoročno preživetveno sposobnost z evolucijskega vidika. To nikakor ne pomeni, da je treba težiti k doseganju minimalne viabilne populacije na območju Slovenije - Slovenija je za to premajhna - pač pa kaže na to, kako pomembno je zagotavljanje povezljivosti življenjskega prostora medveda, s čemer je omogočen pretok genov na območju celotne dinarsko - pindske populacije.

Slika 2: Širjenje populacijskega območja rjavega medveda v Sloveniji v obdobju po letu 1966. Z rdečimi poligoni so označena reproduktivna jedra (prisotne samice z mladiči), z modrimi pa vsa opažanja medveda. Povzeto po Jerina et al. 2003

2.2 Monitoring populacije rjavega medveda v Sloveniji

2.2.1 *Genetika*

Raziskovalci Oddelka za biologijo Biotehniške fakultete (BF) Univerze v Ljubljani (UL) so v okviru projekta "Analiza medvedov odvzetih iz narave in genetsko-molekularne raziskave populacije medveda v Sloveniji" v času od avgusta 2007 do novembra 2008 izvedli zbiranje genetskih vzorcev rjavega medveda po večjem delu območja razširjenosti medveda v Sloveniji. Na podlagi genetske analize so potem ocenili številčnost medvedje populacije v Sloveniji. Srednja vrednost intervalne ocene je bila 434 živali brez upoštevanja novo poležene kohorte mladičev (95% interval zaupanja ocene je 394-475 osebkov). Podali pa so tudi oceno migrirajočih osebkov med Slovenijo in Hrvaško, kar znaša 47 živali. Rezultati projekta, ki so bili uporabljeni tudi v pričujočem dokumentu, so objavljeni na spletni strani:

<http://www.arso.gov.si/narava/%C5%BEivali/ogro%C5%BEene%20in%20zavarovane/Medvedi07-08.Koncno.Genetika.V.1.1.ENOSTRANSKO.pdf>

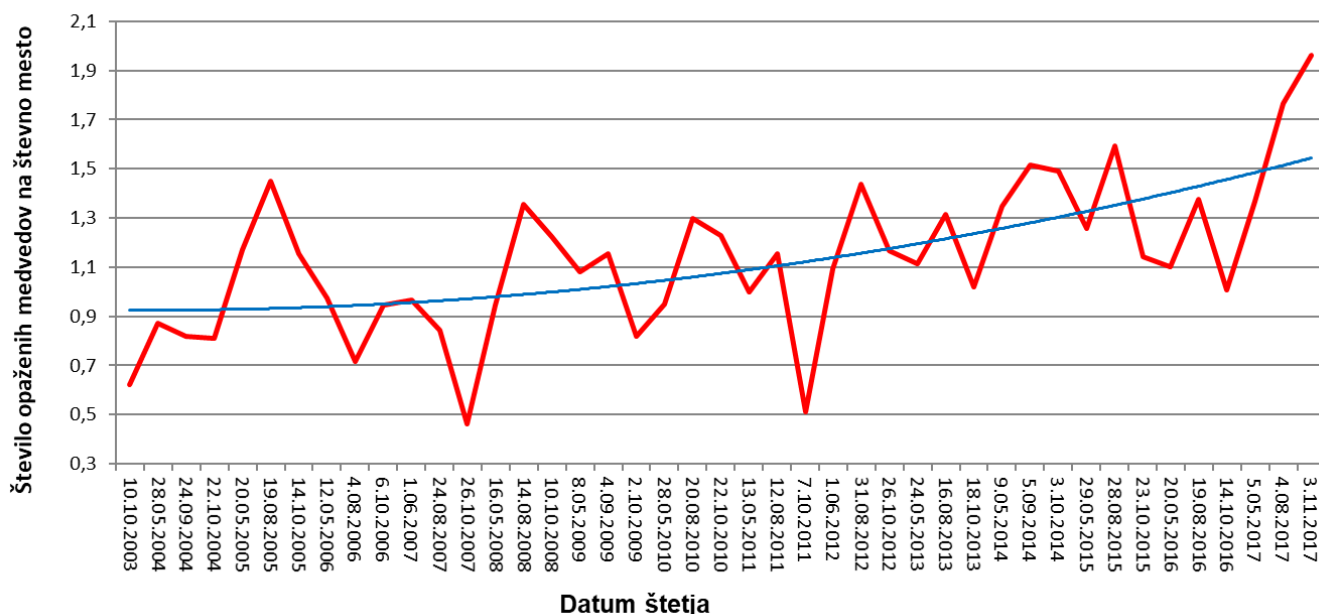
Ponovna ocena številčnosti populacije rjavega medveda je bila z enako metodologijo pridobljena v okviru projekta LIFE DINALP BEAR za celotno območje Slovenije in Hrvaške. Neinvazivno genetsko vzorčenje je v obeh državah potekalo v drugi polovici leta 2015 in se je glede na število zbranih vzorcev izkazalo kot zelo uspešno. Srednja vrednost intervalne ocene je bila 711 živali (95% interval zaupanja ocene je 657-767 osebkov), brez upoštevanja novo poležene kohorte mladičev. Rezultati projekta, ki so bili uporabljeni tudi v pričujočem dokumentu, so objavljeni na spletni strani:

http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/DAB2015.C5.PopulationSizeEstimateFinalReport_Skrbin%C5%A1ek-et-al.2017.pdf

2.2.2 *Štetje rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest*

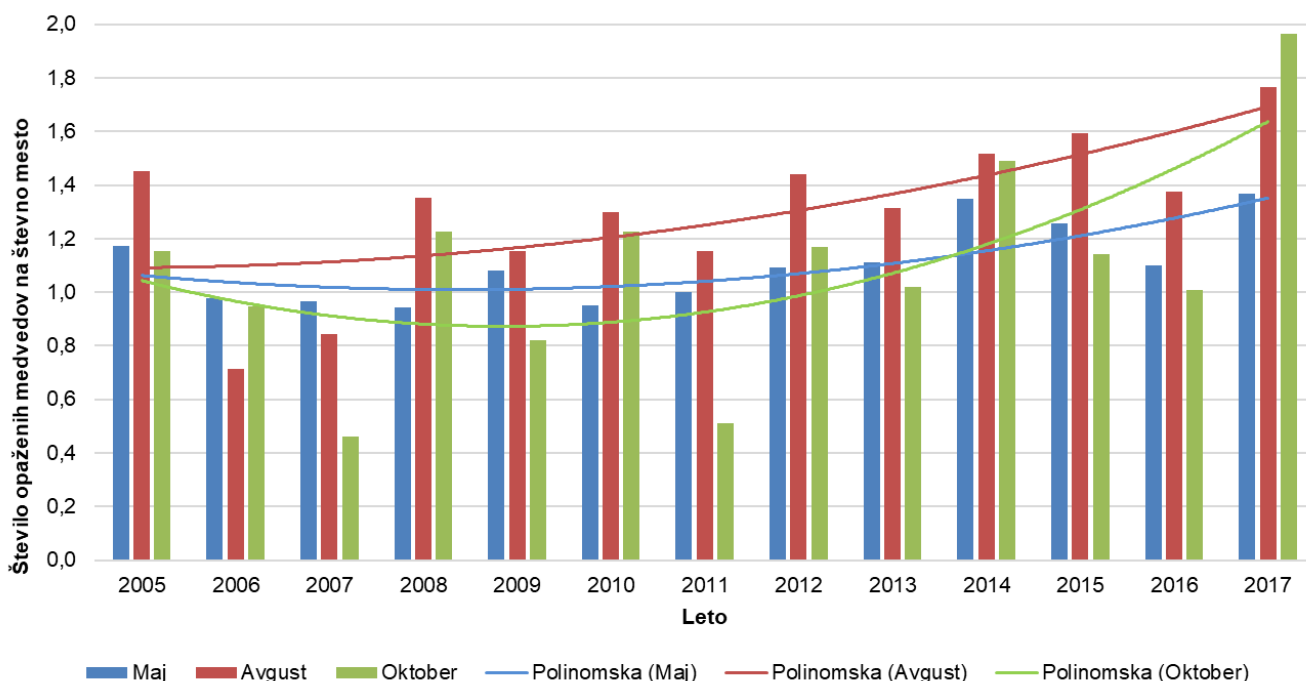
Spremljanje populacije rjavega medveda z metodo preštevanja medvedov na mreži 167-ih stalnih števnih mest na isti datum in uro je namenjeno predvsem dolgoročnemu spremljanju trenda gibanja številčnosti ter spolne in starostne strukture populacije.

Trend povprečnega števila opaženih medvedov na stalno števno mesto je v obdobju 2003 – 2017 naraščajoč, absolutni rezultati pa med posameznimi štetji močno nihajo (Slika 3). Slednje je pričakovano, saj na število opaženih medvedov nikakor ne vpliva samo gostota populacije rjavih medvedov, temveč tudi številni drugi dejavniki, kot npr. biološki cikel medveda, vremenske razmere, razpoložljivost naravne hrane v času štetja in znotraj vrstne interakcije (Slika 4).

Slika 3: Trend povprečnega števila opaženih osebkov rjavega medveda na stalno števno mesto v obdobju 2003 – 2017

V povprečju je v spomladanskem času (maj) opaženih manj medvedov na posamezno števno mesto (1,1 osebk) kot v avgustu in oktobru (1,2 osebk). Najnižja vrednost je bila 0,5 osebk in najvišja 2,0 osebk na števno mesto (Slika 4).

Slika 4: Povprečno letno število opaženih osebkov rjavega medveda na stalno števno mesto v majskem, avgustovskem in oktobrskem štetju na stalnih števnihih mestih v Sloveniji v obdobju 2005 - 2017.

Starostno in socialno strukturo opaženih medvedov zaradi biološkega cikla rjavega medveda prikazujemo ločeno za spomladanska (maj) in poletno-jesenska štetja (avgust in oktober). Vodeče medvedke namreč v spomladanskem času ob izhodu iz brlogov zaradi potreb po sočni hrani (travniki) manj pogosto obiskujejo mesta polaganja hrane (krmišča), kjer pa so praviloma locirana števna

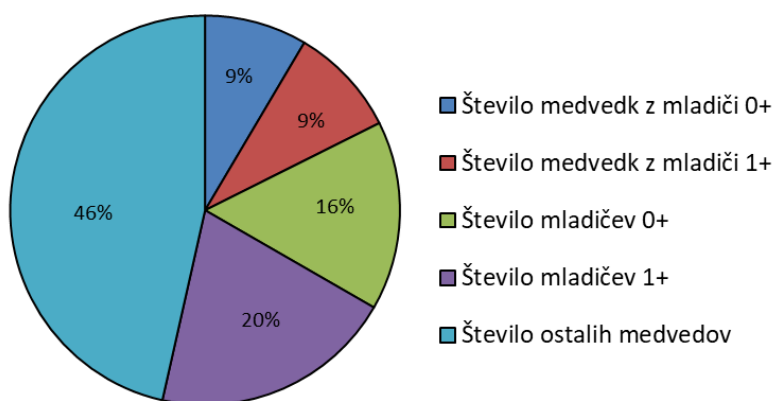

mesta. Poleg tega v tem času varujejo svoje skotene mladiče pred samci, pri čemer je verjetnost srečanja z njimi večja ravno na krmiščih.

Povprečna struktura poletno-jesenskih štetij nakazuje, da je v slovenski populaciji rjavega medveda najmanj 14 % medvedk z mladiči v prvem življenjskem letu. Delež mladičev v prvem življenjskem letu je 28 % in v drugem življenjskem letu 11 %, torej skupaj predstavljajo mladiči dveh generacij 39 % delež celotne populacije (Slika 5 in Slika 6).

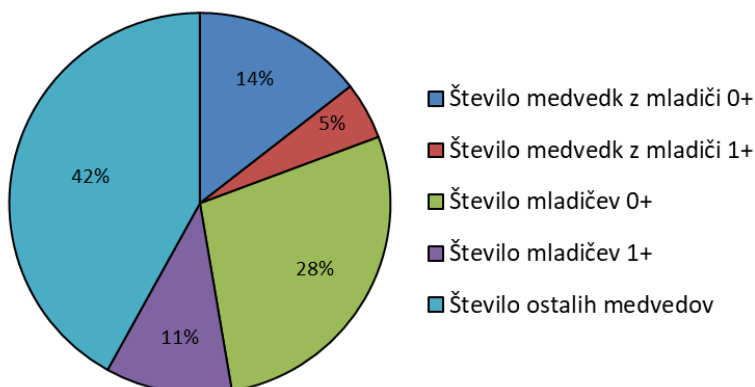
Povprečno število opaženih mladičev v prvem življenjskem letu na samico v obdobju 2003-2017 znaša 1,88 mladiča na samico, in sicer s precej majhno standardno napako ($1,88 \pm 0,02$). Število opaženih mladičev je med leti torej dokaj stabilno in se v polovici primerov (izvedenih štetij) giblje od 1,80 do 1,97. Najnižjo vrednost smo zabeležili v štetjih septembra 2004 in maja 2010, ko smo prešteli 1,56 mladiča na samico, ter najvišjo v štetju oktobra 2010 z rezultatom 2,20 mladiča na samico.

STRUKTURA VIDENIH MEDVEDOV V SPOMLADANSKEM OBDOBJU
2004–2017

Slika 5: Struktura populacije rjavega medveda po metodi stalnih števnih mest v spomladanskih štetjih od leta 2004 do leta 2017.

STRUKTURA VIDENIH MEDVEDOV V JESENSKEM OBDOBJU
2003–2017

Slika 6: Struktura populacije rjavega medveda po metodi stalnih števnih mest v jesenskih štetjih od leta 2003 do leta 2017.

2.3 Trend odvzema rjavega medveda

Poseg v populacijo rjavega medveda za načrtovalsko obdobje 2017/18 je omogočal predpis, ki ga je izdala Vlada RS - »*Odlok o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave za obdobje do 30. septembra 2018 (Uradni list RS, št. 72/17)*«, ki je prišel veljati 14. decembra 2017. Do 30. aprila 2018 je bil z Odlokom načrtovan odvzem medvedov (107 osebkov z odstrelom, 25 osebkov izgube) izpolnjen 85-odstotno za odstrel (91 živali) in 32-odstotno za izgube (8 živali) (Preglednica 3).

V času veljavnosti pravilnika in določenih obdobjih za odstrel je bilo torej v načrtovalskem obdobju 2017/18 do 30. aprila 2018 iz narave odvzetih 99 medvedov, in sicer 85 (86 %) v osrednjem območju medveda v Sloveniji, 12 (12 %) v robnem, 1 (1 %) v prehodnem, in 1 (1 %) v območju izjemne prisotnosti medveda.

87 % odvzema (86 živali) je bilo realiziranega v okviru načrtovanega odstrela, 3 % (3 živali) je bilo »izrednega« odstrela zaradi konfliktov, 2 % (2 živali) neupravičenega odstrela zaradi pomot lovcev pri izvedbi odstrela, 7 % (7 živali) je bilo povoza, 1 % (1 žival) pa predstavlja najdeno okostje – vzrok smrti je neznan (Preglednice 1 – 3 in Slike 7 - 8). Od sedmih osebkov, ki so bili povoženi, je štiri povozil vlak, dva avtomobil na cestah nižjega ranga in enega avtomobil na avtocesti.

V odvzemu prevladujejo medvedi telesne mase do 100 kg s 77 %, 11 % odvzema predstavljajo medvedi, težki od 100 do 150 kg, težji nad 150 kg 12 % (Preglednice 1 - 3). Odvzetih je bilo več samcev (59) kot samic (40), kar predstavlja 60 % samcev v odvzemu in 40 % samic.

Preglednica 1: Odvzem medvedov v Sloveniji v obdobju od 1. 10. 2017 do 30. 4. 2018 po lovsko upravljaljskih območjih (LUO) in vzrokih odvzema.

LUO / vrsta odvzema	Redni odstrel	Izredni odstrel	Neupra. odstrel	Povoz	Drugo	Skupaj
Kočevsko - Belokranjsko	34	3		1		38
Notranjsko	38			3	1	42
Zahodno visoko Kraško	5		1	1		7
Primorsko	3		1	1		5
Novomeško	4					4
Zasavsko	1			1		2
Triglavsko	1					1
Skupaj	86	3	2	7	1	99

Preglednica 2: Odvzem medvedov v Sloveniji v obdobju od 1. 10. 2017 do 30. 4. 2018 po lovsko upravljaljskih območjih, spolu in masnih kategorijah.

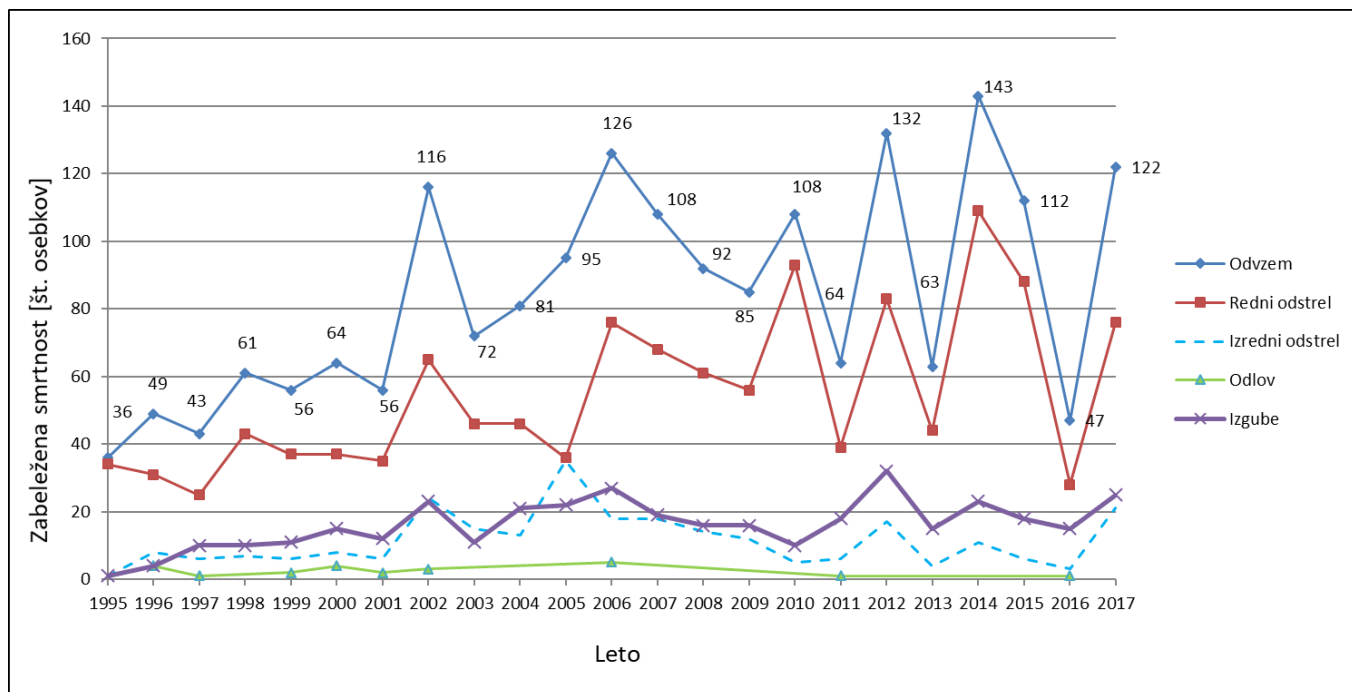
LUO	samci	samice	< 100 kg	100-150 kg	> 150 kg	Skupaj
Kočevsko - Belokranjsko	19	19	33	2	3	38
Notranjsko	29	13	33	4	5	42
Zahodno visoko Kraško	5	2	3	2	2	7
Primorsko	4	1	3	1	1	5
Novomeško		4	4			4
Zasavsko	1	1		2		2
Triglavsko	1				1	1
Skupaj	59	40	76	11	12	99

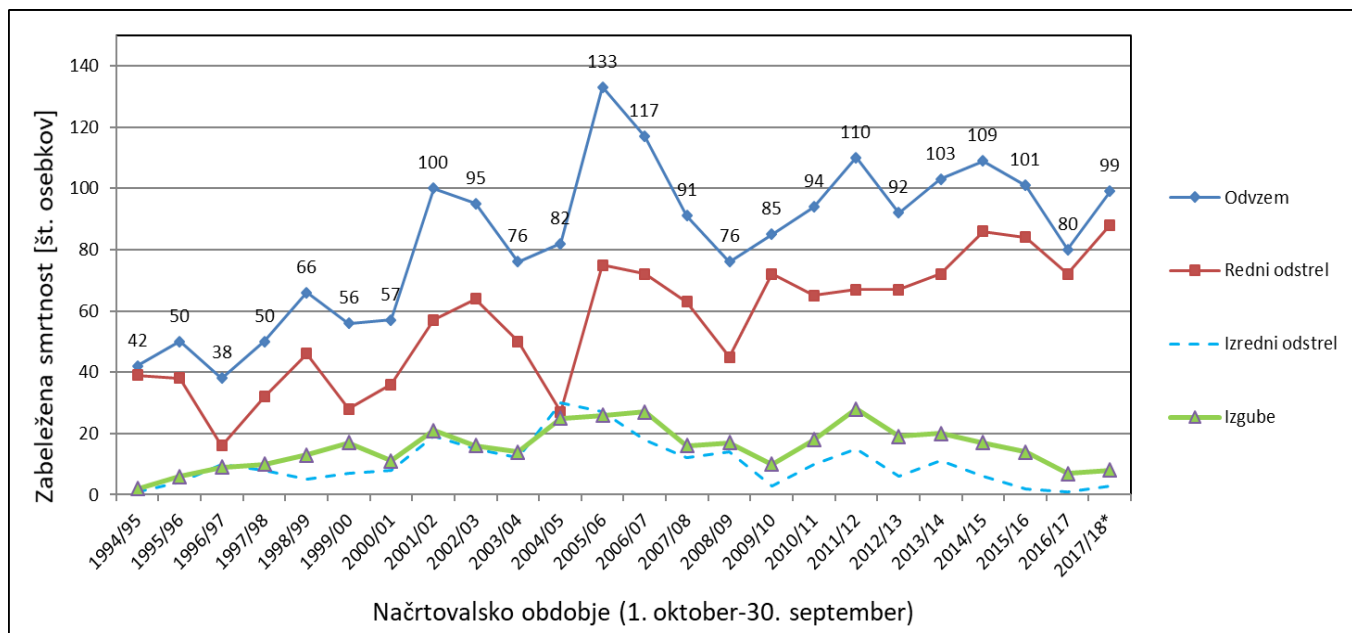
Preglednica 3: Odvzem medvedov iz narave v Sloveniji od leta 1995 do leta 2017 po spolu in telesni masi.

Št. odvzetih medvedov	PO SPOLU			PO TELESNI MASI				SKUPAJ
	samci	samice	nezn.*	do 100 kg	101-150 kg	> 150 kg	nezn.*	
1995	23	12	1	17	12	6	1	36
1996	31	17	1	29	15	5	-	49
1997	23	20	-	28	13	2	-	43
1998	38	20	3	32	20	8	1	61
1999	36	19	1	37	7	11	1	56
2000	38	25	-	41	16	6	-	63
2001	34	20	2	33	14	7	2	56
2002	73	42	1	86	20	9	1	116
2003	45	26	1	53	13	6	-	72
2004	49	29	2	52	17	9	2	80
2005	50	45	-	69	22	4	-	95
2006	64	60	2	81	32	13	-	126
2007	59	48	1	72	21	15	-	108
2008	51	38	3	65	21	5	1	92
2009	54	29	2	55	19	10	1	85
2010	60	48	-	76	24	8	-	108
2011	31	29	4	44	13	7	-	64
2012	75	54	3	98	21	10	3	132
2013	29	29	5	44	7	7	5	63
2014	71	71	1	99	24	18	2	143
2015	67	45	-	79	22	11	-	112
2016	29	16	2	37	5	5	-	47
2017	66	52	4	82	24	11	5	122
Skupaj 1995-2017	1096	794	39	1309	402	193	25	1929
Razmerje (%)	56,8	41,2	2,0	67,9	20,8	10,0	1,3	100

* kategoriji neznano pri spolu in telesni masi sta posledica neugotovljivost spola pri nekaterih izgubah oz. nepopolno vodenih evidenc pri upravljalcih lovišč

Slika 7: Trend odvzema rjavega medveda po vzrokih smrtnosti v obdobju 1995 – 2017 (po koledarskih letih).

Slika 8: Trend odvzema rjavega medveda v Sloveniji po vzrokih smrtnosti v obdobju 1. 10. 1994–30. 4. 2018 (po načrtovalskih obdobjih; *podatki za zadnje načrtovalsko obdobje samo do 30. 4. 2018).

Skladno z Zakonom o upravnem postopku in na podlagi Uredbe o zavarovanih živalskih vrstah, je ZGS v primerih, ko so velike zveri ogrožale varnost in premoženje ljudi, v letu 2017 posredoval na ARSO 22 strokovnih mnenj za izredni odvzem z odstrelom za 31 rjavih medvedov. Pred pripravo dovoljenj smo pridobili potrebne pisne in ustne informacije o posameznih primerih, opravili ogled terena, strokovnemu mnenju pa priložili tudi potrebno kartno gradivo ter pisna stališča ZRSVN, kjer je bilo to potrebno. Poročila o (ne)realizaciji izdanih dovoljenj ARSO za izjemno poseganje v populacijo z odstrelom so bila posredovana izdajatelju v predpisanih rokih. Od 22 strokovnih mnenj za izredni odstrel problematičnih medvedov je bilo izdelanih 16 mnenj na OE Kočevje, po 2 na OE

Postojna in OE Nazarje, po eno pa na OE Kranj in OE Sežana za skupaj 31 medvedov. Po izdanih dovoljenjih s strani ARSO je bil intervencijsko odstreljenih 19 medvedov, nerealiziranih pa je bilo 7 dovoljenj.

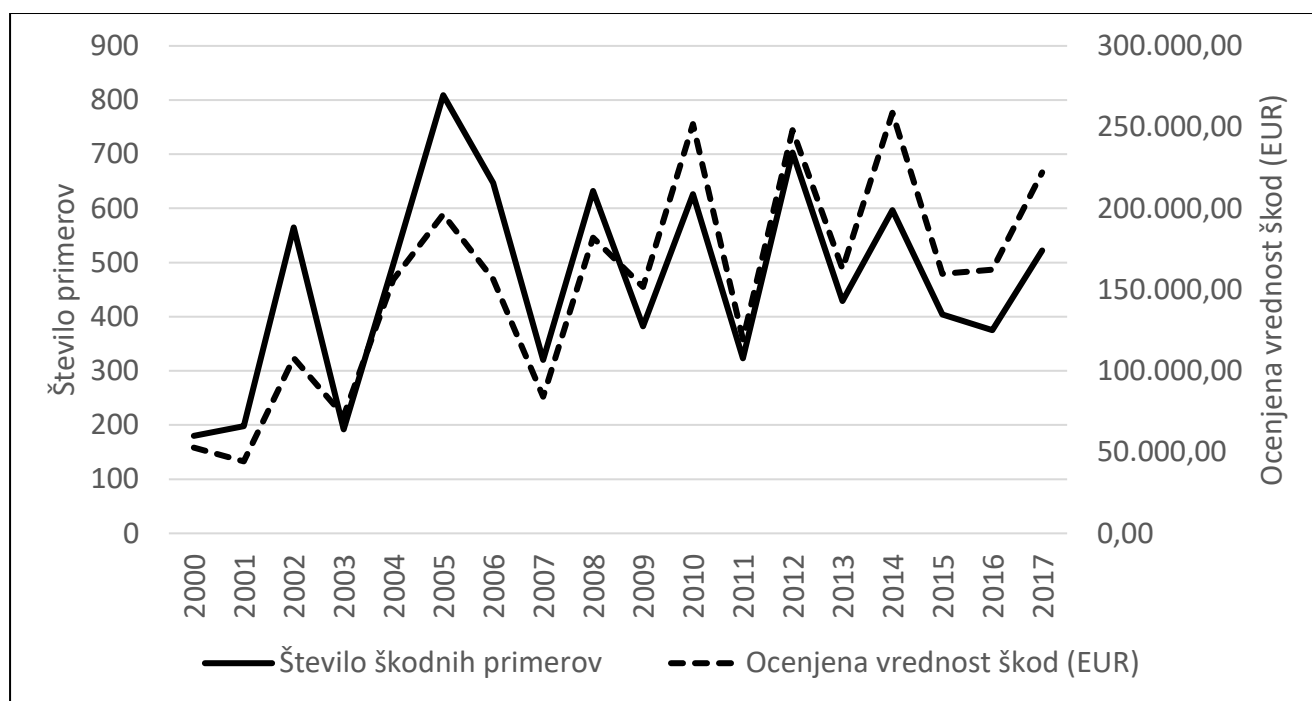
V letu 2018 (do 30. 4.) sta bili po izdelanem strokovnem mnenju ZGS (OE Kočevje) že izdani 2 dovoljenji ARSO, od tega je bilo 1 tudi realizirano.

2.4 Škoda, ki jo je povzročil rjavi medved na človekovem premoženju

V prikazanem obdobju je značilno nihanje števila prijavljenih škodnih primerov po medvedu (večinoma dvoletno nihanje) – (Preglednica 4 in Slika 9). Razlog je predvsem v gozdnem obrodu, ki je naravna hrana medveda. V letih s slabim obrodом ali izostankom obroda plodonosnega drevja se zaradi iskanja hrane poveča konfliktnost medveda s človekom zaradi hranjenja z antropogenimi viri hrane (na obdelovalnih površinah, kot so polja, vrtovi, sadovnjaki). V letu 2014 je bil gozdni obrod revnejši in tudi število škodnih dogodkov glede na leto 2013 se je nekoliko povečalo, znova pa je upadlo v letu 2015. Leta 2016 je bilo nato prijavljenih še manj škodnih primerov, obrod pa se je v tem letu lokalno zelo spremenjal; v splošnem je bil obrod kostanja in hrasta slab, obrod bukke pa je bil v povprečju dober. V letu 2017 se je število primerov v primerjavi s predhodnima letoma bistveno povečalo, obrod pa se je lokalno razlikoval. Preprečevanje škodnih primerov v sklopu projekta LIFE DINALP BEAR je opisano v nadaljevanju in v poglavju 2.7.

Preglednica 4: Škodni primeri in ocenjena odškodnina po rjavem medvedu v obdobju 2000-2017.

Leto	Število škodnih primerov	Ocenjena vrednost škod (EUR)	EUR / škodni primer
2000	180	52.684,51	292,69
2001	198	44.298,16	223,73
2002	565	107.901,72	190,98
2003	192	72.202,48	376,05
2004	497	156.201,40	314,29
2005	809	196.306,46	242,65
2006	647	156.287,07	241,56
2007	320	84.015,81	262,55
2008	632	182.061,73	288,07
2009	382	151.601,36	396,86
2010	626	251.904,68	402,40
2011	323	119.264,24	369,24
2012	703	248.085,36	352,90
2013	429	162.633,12	379,10
2014	597	258.844,75	433,58
2015	404	159.807,31	395,56
2016	375	162.202,20	432,54
2017	522	222.121,06	425,52

Slika 9: Število škodnih primerov in skupna ocenjena vrednost škod (v EUR) po medvedu v obdobju 2000-2017.

Preglednica 5: Število škodnih primerov po rjavem medvedu in skupna ocenjena vrednost škode v letu 2017 po Lovsko upravljavskih območjih.

Lovsko upravljavsko območje	Število škodnih primerov	Ocenjena vrednost škod (EUR)
GORENJSKO	8	6.785,68
KAMNIŠKO - SAVINJSKO	11	6.063,16
KOČEVSKO - BELOKRANJSKO	203	53.971,98
NOTRANJSKO	121	47.876,74
NOVOMEŠKO	23	6.990,05
POHORSKO	1	1.300,50
PRIMORSKO	45	33.882,33
SAVINJSKO - KOZJANSKO	10	4.604,60
TRIGLAVSKO	16	16.199,83
ZAHODNO VISOKO KRAŠKO	35	14.766,99
ZASAVSKO	49	29.679,20
SKUPAJ	522	222.121,06

Sistem spremljanja škode in izplačevanja odškodnin se je v obdobju po letu 1994, ko je Republika Slovenija pričela s tem segmentom dela, spreminjal. Poleg tega oškodovanci v prvih letih še niso bili celovito obveščeni o možnosti denarnega nadomestila. O enotnem sistemu in ceniku, primerljivim s cenami na trgu, lahko govorimo šele po letu 2005. Določene spremembe je prineslo tudi sprejetje podzakonskega predpisa o minimalnih zaščitnih ukrepih. Zato je pri interpretaciji trenda podatkov o škodnih primerih in višini izplačanih odškodnin potrebna previdnost, saj naraščanje oziroma padanje obeh kazalcev ni nujno neposredno povezano s številčnostjo populacije rjavega medveda. So pa točkovni podatki o škodnih primerih v daljšem časovnem obdobju dober pokazatelj prostorske dinamike razširjenosti populacije rjavega medveda v Sloveniji.

Po trenutno veljavni strategiji iz leta 2002 »Strategija upravljanja z rjavim medvedom v Sloveniji« so v Sloveniji določeni različni tipi medvedovega »življenjskega območja«, in sicer osrednje, robno in prehodno življenjsko območje (Priloga 3).

V letu 2017 so bili zabeleženi trije napadi medveda na človeka, 2 na lovca in eden na lovskega čuvaja.

Vložki RS v preventivo pred nastalimi škodami od rjavega medveda

V letu 2015 je Ministrstvo za okolje in prostor preko Agencije RS za okolje rejcem drobnice omogočilo 80% sofinanciranje izvedbe ukrepa za preprečevanje nadaljnje škode, ki so jo povzročile velike zveri. Natančneje gre za sofinanciranje opreme za varovanje rejnih živali pred velikimi zvermi s pomočjo visokih elektromrež. V letih 2016 in 2017 je Agencija nadaljevala s sofinanciranjem ukrepov, upravičenost do sofinanciranja pa se je razširila tudi na področje preprečevanja ponovnega nastanka škode na čebelnjakih, sadovnjakih in drugih tipih premoženja. Poleg aktivne promocije omenjenega ukrepa med oškodovanci, Zavod za gozdove Slovenije izvaja tudi nadzor nad izvajanjem ukrepov. Vsako leto pooblaščenca ZGS pri prejemnikih sofinanciranja izvedejo vsaj dve kontroli pravilne uporabe in vzdrževanja opreme. Na ta način poskušamo zagotoviti, da je uporabljeno varovanje čim bolj učinkovito. Za sofinanciranje se je v letu 2015 odločilo 5 potencialnih oškodovancev, 3 leta 2016 in 2017 14 potencialnih oškodovancev.

Od leta 2016 so na območnih enotah ZGS na voljo t.i. interventni kompleti za varovanje premoženja pred škodo, ki jo povzročajo velike zveri. Interventni kompleti so namenjeni hitremu posredovanju v primeru, ko se škoda na človekovem premoženju v kratkem časovnem obdobju večkrat ponovi. Z interventnim kompletom, ki ga sestavljajo visoke elektromreže, preprečimo ponoven nastanek škode v času, ko je ta zelo verjeten, hkrati pa lahko v času uporabe interventnega kompleta poiščemo dolgoročne rešitve za zaščito premoženja.

ZGS od leta razdeljuje zaščitne ograje proti škodnim primerom po velikih zvereh v okviru proračunske postavke 6328 – vlaganje v življenjsko okolje prostoživečih živali v zasebnih gozdovih od leta 2006, kasneje v okviru LIFE projektov od leta 2015 (Preglednica 6). Ograje se dodeljuje za varovanje drobnice in čebelnjakov.

Preglednica 6: Nakup in postavitve zaščitnih ograj proti škodnim primerom po velikih zvereh na ZGS v okviru proračunske postavke 6328 – vlaganje v življenjsko okolje prostoživečih živali v zasebnih gozdovih, kasneje v okviru LIFE projektov.

Leto	Št. dodeljenih kompletov ograj	Tip ograje premična/stacionarna	OE ZGS
2006	4	3/1	Kočevje, Sežana in Tolmin
2007	3	2/1	Postojna in Tolmin
2008	12	3/9	Kočevje, Postojna in Tolmin
2009	5	4/1	Postojna, Sežana in Tolmin
2010	1	1/0	Ljubljana
2011*	2	2/0	Postojna in Sežana
2012*	7	5/2	Kočevje, Postojna, Sežana in Tolmin
2013	/	/	/
2014	/	/	/
2015**	17	12/5	Kočevje, Postojna, Sežana, Ljubljana, Tolmin
2016**	18	12/6	Kočevje, Postojna, Sežana, Ljubljana, Tolmin, Brežice
2017**	16	16	Kočevje, Postojna, Sežana, Ljubljana, Tolmin

* Dodeljene električne ograje so bile prvenstveno namenjene zaščiti pred napadi volkov.

** Ograje so bile razdeljene v okviru projekta LIFE DINALP BEAR

V okviru LIFE DINALP BEAR je bilo leta 2017 poleg zaščitnih ograj potencialnim oškodovancem za zaščito drobnice razdeljenih tudi 10 pastirskih psov in sicer na območjih Kočevja, Novega mesta, Ljubljane, Tolmina, Postojne in Sežane.

V letu 2016 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano v okviru Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja v sodelovanju z Zavodom za gozdove Slovenije izdalo priročnik z naslovom Reja domačih živali na sobivanje z zvermi – Varovanje drobnice pred velikimi zvermi (Berce & Černe 2016), ki je namenjen vsem rejcem drobnice na območju pojavljanja velikih zveri. Namen priročnika je prikazati glavne načine varovanja drobnice pred velikimi zvermi in izpostaviti ključne elemente učinkovitega varovanja

Poleg navedenega v okviru ukrepa kmetijsko-okoljska-podnebna plačila (KOPOP) iz Programa razvoja podeželja 2014 – 2020 se izvaja operacija Reja domačih živali na območju pojavljanja velikih zveri. Namenjena je ohranjanju ugodnega stanja populacij velikih zveri, kakor tudi kvalifikacijskih travniških habitatnih tipov in vrst na območjih Natura 2000. Na območjih razširjenosti velikih zveri je paša ključna kmetijska praksa, ki preprečuje zaraščanje travniških habitatnih tipov. Z namenom zagotavljanja sobivanja živali z velikimi zvermi izvajanje paše zahteva dodatno zaščito živali pred velikimi zvermi in spremembo obstoječih kmetijskih praks. Operacija Reja domačih živali na območju pojavljanja velikih zveri spodbuja izvajanje zaščitnih ukrepov nadziranja paše v okviru treh zahtev:

- Varovanje črede z visokimi premičnimi varovalnimi elektromrežami (oznaka KRA_OGRM);
- Varovanje črede ob prisotnosti pastirja (oznaka KRA_VARPA);
- Varovanje črede s pastirskimi psi (oznaka KRA_VARPP).

2.5 Delo intervencijske skupine za rjavega medveda

V letu 2014 je Minister, pristojen za okolje, izdal Sklep o ustanovitvi in delovanju skupine za hitro ukrepanje v primeru ogrožanja življenja ljudi in premoženja po velikih zvereh, št. 35605-39/2009-MOP/9 (kasneje dopolnjevan s spremembami sklepov), ki opredeljuje delo intervencijske skupine. Intervencijska skupina se v primerih konfliktov z velikimi zvermi odziva na številko Operativno komunikacijskega centra (112) ali številko Policije (113), pogosto pa tudi na podlagi neposrednih klicev občanov ali pristojnih državnih organov.

Intervencijska skupina pri svojem delu v okviru zakonskih in strokovnih pooblastil uporablja kot metode neposrednega reševanja težav z medvedi odlov živih živali, plašenje s tehničnimi sredstvi in gumijastimi izstrelki ter usmrnitev živali s strelnim orožjem. Skupina lahko prizadetim, skladno z možnostmi, nudi tudi kemične repelente in tehnično zaščito za odvrčanje medvedov, poleg tega pa opravlja številne razgovore z občani ter jih pomirja že s prihodi na kraj dogodka. Večino situacij je namreč rešila s pogovori z občani in pristojnimi službami, v nekaj primerih je sodelovala z upravljavci lovišč pri odstreli konfliktnih osebkov oz. so vodje Odsekov za gozdne živali in lovstvo na območnih enotah ZGS podali predloge za izjemni odvzem z odstrelom, katerega izvedbo se praviloma v celoti prepusti krajevno pristojnemu upravljavcu lovišča.

Intervencijska skupina se je v letu 2017 odzvala na 255 klicev prebivalcev Slovenije, ki so prosili za posredovanje ob težavah s prisotnostjo rjavega medveda.

Preglednica 7: Število klicev zaradi konfliktov z medvedi po regijah v obdobju 2006 – 2017.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Koordinator	39	19	33	16	21	14	32	11	25	0	23	1
Kočevska/Dolenjska	41	71	84	81	57	44	75	98	175	161	130	121
Notranjska/Obalno-kraška	87	105	208	130	123	74	112	80	130	100	61	133
Regija SZ od AC LJ - N. Gorica	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SKUPAJ	167	195	327	227	201	132	219	189	330	261	214	255

Nabrane izkušnje intervencijske skupine nakazujejo, da je oblika neposrednega odvrčanja medvedov (predvsem odlov in preselitev na drugo mesto v naravi) v Sloveniji manj uporabna, kot je to v državah z velikim ozemljem, primernim za bivanje medvedov. Večina preseljenih medvedov se je v kratkem roku vrnila na samo mesto nastanka konflikta, drugi pa so se še naprej zadrževali v neposredni bližini naselij ter obdržali vzorec »konfliktnega« obnašanja, ki je bil tudi vzrok samega odlova in preselitve. Učinek terensko zelo zapletenih in finančno dragih operacij je torej relativno majhen, verjetno pa so kljub temu takšne aktivnosti v javnosti zaželeni, zato jih bo intervencijska skupina skladno s terenskimi okoliščinami in izkušnjami stroke izvajala tudi v bodoče.

2.6 Preučevanje dejavnikov habituacije medveda na človeka, preprečevanje le-te in zmanjševanje konfliktov med medvedom in človekom v okviru projekta »LIFE DINALP BEAR«

Preučevanje dejavnikov habituacije medveda na človeka je ključno tako za razumevanje prostorskega in časovnega pojavljanja konfliktnih situacij kot za izvajanje ukrepov, ki bi neželjeno vedenje medvedov omilili in preprečili. Izdelanih je bilo že več poročil na podlagi analiz konfliktnih situacij in napisanih več smernic ter člankov (glej vire), skupni zaključki pa opozarjajo tudi na neustrezno človekovo vedenje na območju medveda, saj so prav antropogeni viri hrane najpogostejši vzrok za približevanje medvedov človekovim bivališčem. V Sloveniji skoraj vsa območja aktivnosti medvedov vključujejo tudi bližino vasi in naselij, kar nas opozarja na dejstvo, da v Sloveniji nimamo dovolj velikih gozdnih kompleksov, kjer bi medvedi lahko živeli ločeno od ljudi. Medvedi se v splošnem izogibajo bližini človekovih naselij, vendar jih ljudje s prosto dostopnimi zavrženimi viri hrane, kot npr. nepravilnim odlaganjem organske hrane ter odpadkov, nehote privabljamo v svojo bližino. Prost dostop do takih organskih virov hrane povzroči vračanje medveda na vedno na isto mesto, s čimer torej prav mi pogojujemo navajanje na človekovo prisotnost oziroma izgubo strahu pred njim. Zaključki analiz navajajo, da bo odstrel medvedov v naši populaciji tudi v prihodnje pomemben upravljavski ukrep, vendar pa je treba hkrati izvajati tudi druge upravljalvske ukrepe, ki zmanjšajo pogostost zahajanja medvedov v vasi in naselja, predvsem s preprečitvijo dostopa do odvržene hrane.

Julija 2014 smo pričeli izvajati mednarodni LIFE+ projekt z naslovom »*Celovito upravljanje in varstvo rjavega medveda Severnih Dinaridih in Alpah* (akronim: LIFE DINALP BEAR)«, ki bo trajal do sredine leta 2019. V projektu sodeluje 9 projektnih partnerjev iz Slovenije, Hrvaške, Italije in Avstrije. Med glavnimi cilji projekta je iskanje rešitev za zmanjševanje števila konfliktov med ljudmi in medvedi ter spodbujanje sobivanja z medvedi. V okviru projekta tako rešujemo problematiko preprečevanja dostopa medvedov do hrane antropogenega izvora (izdelava in postavitve medovarnih zabojnikov za smeti in medovarnih kompostnikov). Nekaterim rejcem pašnih živali in čebelarjem smo donirali električne pastirje. Med zainteresirane rejce razdeljujemo mladiče pastirskih psov ter vzpostavljamo delovne linije pastirskih psov. Poskušamo zmanjšati smrtnost medvedov v prometu s postavitvijo elektroograj ob avtocestah in odvrčalnih ter opozorilnih sistemov na mestih najpogostejših prehajanj medvedov čez ceste in železnico. V času celotnega trajanja projekta širšo javnost, predvsem pa

ključne interesne skupine, kot so rejci pašnih živali, čebelarji in lovci, osveščamo in izobražujemo o možnostih reševanja konfliktov z medvedi in preprečevanja le-teh.

2.7 Upravljanje z rjavim medvedom v sosednjih državah

Pomemben cilj projekta LIFE DINALP BEAR je prehod upravljanja populacije rjavega medveda v Sloveniji na upravljanje v sklopu širše, populacijske ravni. V okviru tega cilja je naš namen vzpostaviti celovit in poenoten monitoring populacije rjavega medveda v Severnih Dinaridih in Alpah, kar pomeni tesno sodelovanje z Avstrijo, Italijo in Hrvaško. Izdelali smo tudi smernice, ki urejajo upravljanje rjavega medveda na ravni populacije in ukrepanje v primeru pojava konfliktov.

Upravljanje z rjavim medvedom v Italiji in Avstriji

Slovenija s svojim ozemljem predstavlja SZ rob Dinarskega gorstva, hkrati pa tudi SZ robni del »Dinarske« populacije rjavega medveda. Italija in Avstrija trenutno nimata viabilnih populacij rjavega medveda. V osrednji Avstriji je medved pred nekaj leti popolnoma izginil, v obmejnem območju s Slovenijo (dežela Koroška) in Italijo (dežela Tirolska) se pojavljajo zgolj posamezni osebki. V severni Italiji v Dolomitih v provinci Trento je prisotna majhna izolirana populacija s ca. 50-60 osebki, ki ima zelo omejene stike z dinarsko populacijo (ti stiki so bili sicer genetsko dokazani). Posamezni medvedi živijo tudi ob italijansko-slovenski meji, na območju province Furlanija-Juljska krajina. Občasno torej v obe državi prihajajo posamezni osebki rjavega medveda iz Slovenije, ki pa so skoraj izključno moškega spola. V obeh omenjenih državah je lov medveda prepovedan, dovoljene so le posamezne izjeme v primeru ogrožanja varnosti ljudi in premoženja.

Upravljanje z rjavim medvedom na Hrvaškem

Dogajanje v zvezi z upravljanjem medveda v R Hrvaški, s katero si delimo del dinarske populacije rjavega medveda (in ostalih dveh velikih zveri, volka in risa), lahko pomembno vpliva tudi na upravljanje z medvedom v Sloveniji. V smislu evropskih smernic za čezmejno upravljanje z velikimi zvermi je smiselno in potrebno upoštevati tudi dogajanja z druge strani državne meje. Z znanstveno–raziskovalnim delom je dokazano, da del medvedov iz slovenskega in hrvaškega dela populacije redno prehaja državno mejo in si torej medvede med seboj »delimo«. V nadaljevanju navajamo nekaj ključnih podatkov v zvezi z rjavim medvedom na Hrvaškem (vir: Akcijski plan gospodarenja smeđim medvjedom u Republici Hrvatskoj u 2018. godini);

http://www.mps.hr/datastore/filestore/42/Akcijski_plan_gospodarenja_smedim_medvjedom_u_Republici_Hrvatskoj_u_2018.pdf

- Ocena številčnosti medvedov Hrvaškega dela Dinarsko-Pindske populacije za leto 2015 je 764 (679-893 95 %) osebkov (najnižja letna velikost populacije). Ocena je izdelana na podlagi genetske analize v okviru projekta LIFE DINALP BEAR. Kot prva, ki je zajela območje celotne Hrvaške, predstavlja pomembno referenčno točko za prihodnje spremljanje populacije rjavega medveda na Hrvaškem.
- V populaciji znatno prevladujejo samice, kar izvira predvsem iz načina lova na to živalsko vrsto na Hrvaškem. Z vstopom v EU je postal zavarovana vrsta.
- V populaciji se načrtuje odvzem, posebej kvota za odstrel in posebej za izgube.

Preglednica 8: Skupna smrtnost rjavega medveda na Hrvaškem v obdobju 2005-2017.

Leto	Odstrel (N%)					Izgube		Odvzem medveda (Skupaj odstrel in izgube)
	Plan		Realizacija		Skupaj realizacija odstrela	Plan	Real.	
	Redni	Dodatno	Redni	Dodatno				
2005	80		31		31 (39 %)	20	21 (105 %)	52 (52 %)
2006	70		49		49 (70 %)	30	36 (120 %)	85 (85 %)
2007	70		50		50 (71 %)	30	8 (27 %)	58 (58 %)
2008	70	18	53	11	64 (91 %)	30	47 (156 %)	111 (111 %)
2009	94	16	77	9	86 (86 %)	40	24 (60 %)	110 (79 %)
2010	98	28	77	9	86 (86 %)	40	33 (82 %)	119 (85 %)
2011	100	36			70 (70 %)	40	14 (35 %)	84 (60 %)
2012	100	68			117 (117 %)	40	31 (77,5 %)	148 (112 %)
2013	120	45			100 (83 %)	30	17 (57 %)	117 (78 %)
2014	120	50			117 (98 %)	30	24 (80 %)	141 (94 %)
2015	120	58			119 (99 %)	30	25 (83 %)	144 (96 %)
2016	120	65			120 (100%)	30	16 (53%)	136 (91%)
2017	130	68			127 (98%)	20	17 (85%)	144 (96%)
Skupaj	1.292	452			1.136 (88%)	410	313 (76%)	1.449 (84%)

- Za leto 2018 je načrtovan odvzem do 150 medvedov, in sicer 130 kot redni odstrel, največ 10 kot interventni odstrel ali dodatni redni odstrel ter 10 za izgube. V primeru manjših izgub od načrtovane se del kvote za izgube lahko prenese v del kvote za odstrel. Lov se lahko izvaja v obdobju koledarskega leta od 16. 2. do 15. 5. in od 16. 9. do 15. 12.
- Krmljenje medveda je dovoljeno od 1. januarja do 30. aprila in od 1. septembra do 15. decembra, a z določenimi omejitvami (npr. prepoved krmljenja z mrhovino domačih prežvekovalcev). Krmljenje medvedov je dovoljeno le v loviščih, katerih upravljavci imajo za dotično leto odobren odstrel. Vsa takšna krmišča morajo upravljavci prijaviti. Posebej je prepovedano vsako hranjenje medveda v območjih, kjer je ta živalska vrsta nezaželena (priobalni pas na kontinentu od Bakra do Maslenice in otok Krk).

2.8 Utemeljitev predloga posega v populacijo rjavega medveda z odstrelom za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019

ZGS je pripravil Strokovno mnenje na podlagi četrtega odstavka 8. člena Uredbe. Za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019 predlagamo poseganje v populacijo rjavega medveda z odstrelom na podlagi 7. alineje prvega odstavka 7. člena Uredbe zaradi selektivnega in omejenega odvzema živali iz narave pod strogo nadzorovanimi pogoji in v omejenem številu.

2.8.1 Utemeljitev pogojev za uporabo izjeme (test 1)

Živiljenjsko območje rjavega medveda v Sloveniji je mozaik prepletanja naravnega okolja v obliki gozdov in človekove obdelane kulturne krajine, kar vodi v neposredne in posredne konflikte med človekom in medvedom. Za dolgoročno ohranitev te vrste pri nas je zato nujno upoštevanje družbene nosilne zmogljivosti. Iz tega razloga je **selektiven in omejen odvzem živali iz narave pod strogo nadzorovanimi pogoji in v omejenem številu** nujen za zagotavljanje ustrezne družbene sprejemljivosti. V primeru nižjega odvzema iz populacije kot znaša prirastek, bi prišlo do njenega povečevanja in posledično povečevanja gostot, kar bi vplivalo na stopnjevanje konfliktov s človekom. Nerazrešeni konflikti lahko vodijo v neželene in za populacijo škodljive posledice, kot je lahko na primer nelegalno poseganje v populacijo (primera sta Avstrija in Francija), kar je zelo zahtevno

preprečevati.

V poglavju 2.3 *Škoda, ki jo je povzročil rjavi medved na človekovem premoženju* smo prikazali podatke o škodnih dogodkih. Na podlagi ocene škod, njihove prostorske razporeditve ter vrste in višine škode, ocenjujemo, da gre za gospodarsko pomembno škodo, predvsem s stališča posameznega oškodovanca, kateremu lahko nastala škoda pomeni bistveno znižanje socialne varnosti, oz. onemogočanje izvajanja temeljne ali dopolnilne gospodarske dejavnosti. S tega vidika se nam zdi smiselno v odstrel vključevati take osebe medvedov, ki škodo dejansko povzročajo, ter tudi tako prispevati k ohranjanju strpnosti ljudi do prisotnosti medvedov.

V poglavju 2.4 *Delo intervencijske skupine za velike zveri* so prikazani zabeleženi primeri konfliktov med ljudmi in medvedi. ZGS se je v preteklih letih pri delu intervencijske skupine soočil z veliko raznovrstnostjo izraženih stisk ljudi, pri katerih so bila nekatera tudi lažje narave in bi jih težko označili za neposredno grožnjo s strani medveda. Po drugi strani pa je bila stiska in težave nekaterih drugih državljanov Republike Slovenije, ki so se obrnili po pomoč na intervencijsko skupino, takšna, da je bilo treba uporabiti različne ukrepe, kot ekstremnega tudi najmanj zaželenega – odstrel konfliktnih živali. Delo intervencijske skupine v vseh letih od ustanovitve ne pojenja, številni kazalci govorijo celo o nasprotnem; delo je čedalje bolj zahtevno, prav tako posamezni konkretni primeri. Zato menimo, da lahko pripomremo k zmanjševanju konfliktov z medvedi tudi z odstrelom problematičnih medvedov zaradi zagotavljanja zdravja in varnosti ljudi.

Nadzorovane pogoje izvajanja selektivnega in omejenega odvzema še posebej pozorno načrtujemo tudi iz zgoraj navedenih vzrokov, zato poleg natančno načrtovane masne kategorije (kar vpliva na starostno in spolno strukturo odstrela), predlagamo dodatne pogoje pri razdelitvi načrtovanega odstrela med LUO: določeno število medvedov bomo vnaprej izvzeli iz kvote ter jih dodelili šele na koncu načrtovalskega obdobja, in sicer samo v primeru da ne bodo že prej odstreljeni iz naslova konfliktnosti zaradi zagotavljanja strpnosti ljudi do medvedov. Prednostni odstrel problematičnih in habituiranih medvedov bo vsekakor prispeval k zmanjševanju konfliktnosti te vrste.

Na podlagi podatkov monitoringa zato tudi menimo, da je predvsem v primeru pojavljanja večjih konfliktov treba načrtovati odstrel omejenega števila medvedov tudi v »območju izjemne prisotnosti« in »prehodnem območju« rjavega medveda v Sloveniji, v kolikor to dopuščajo predpisi in strateški dokumenti.

Ocenjujemo, da je v Sloveniji zaradi družbene sprejemljivosti vrste potrebno uravnavanje populacije rjavega medveda z odstrelom. To bo skladno s *Strategijo upravljanja z rjavim medvedom v Sloveniji*, ki jo potrdila Vlada RS, pomagalo zagotoviti dolgoročno ohranitev ugodnega stanja rjavega medveda v Sloveniji in vzdrževanje pripravljenosti ljudi na sobivanje z medvedom.

2.8.2 Preverjanje drugih zadovoljivih možnosti (test 2)

Odstrel ni edini ukrep za doseganje teh ciljev, zato je treba izvajati tudi druge ukrepe za zmanjševanje konfliktov med človekom in medvedom. V letu 2015 smo pričeli izvajati nekatere ukrepe, ki bodo dolgoročno pripomogli k lažjemu sobivanju med človekom in medvedom. Prvi sklop ukrepov se izvaja preko kmetijsko okoljskih podnebnih plačil (KOPOP), drugi del pa predvsem kot primere dobrih praks izvajamo v okviru LIFE DINALP BEAR projekta. Zmanjševanja številčnosti populacije ne moremo doseči z drugimi načini kot je odstrel.

2.8.2.1 *Ukrepi za preprečitve resne škode, zlasti na posevkih, živini, gozdovih, ribiških območjih in vodi ter drugem premoženju.*

Poleg ukrepov iz preteklih let so bile pozitiven premik tudi v letu 2015 uvedene subvencije v okviru KOPOP ukrepov za dodatno delo, ki ga imajo rejci s ščitenjem svojih čred na območju prisotnosti velikih zveri. Subvencija je bila uvedena za 2 ukrepa: varovanje čred z nočno ogrado z visokimi električnimi mrežami in varovanje čred s pomočjo pastirskih psov. Menimo, da lahko tovrstni ukrepi predvsem na dolgi rok bistveno olajšajo sobivanje z velikimi zvermi.

Drug pomemben prispevek k preprečevanju nastajanja škod je izvajanje zaščitnih ukrepov za preprečevanje škod po medvedu v okviru projekta LIFE DINALP BEAR. Zainteresiranim rejcem drobnice, čebelarjem in ostalim, ki jim medved povzroča materialno škodo, smo v letih od 2015 do 2017 razdelili opremo za zaščito premoženja. Ključen del projektnih akcij je namenjen tudi aktivnemu delu s prejemniki zaščitnih sredstev, saj se je v preteklosti izkazalo, da je ravno svetovanje in nadzor nad ustrezno uporabo zaščitnih sredstev ključno za njihovo učinkovitost. Elektroograde morajo biti namreč ustrezno vzdrževane, hkrati morajo biti v elektroograjah vedno (24 ur na dan) prisotni pulzi električnega toka ustrezne jakosti. Poleg tega smo v letu 2016 vzpostavili tudi štiri delovne linije pastirskih psov, v letu 2017 pa je bilo do zdaj novim lastnikom (zainteresiranim rejcem) razdeljenih že osem mladičev pastirskih psov. Oškodovanci imajo možnost prejeti tudi sredstva za sofinanciranje zaščitnih sredstev s strani ARSO (80 % sofinanciranje).

Od leta 2015 do začetka maja 2017 je bilo v sklopu projekta LIFE DINALP BEAR razdeljenih čebelarjem, rejcem in drugim upravičencem za 38.960 € zaščitnih sredstev, na OE ZGS pa so dostopni tudi štirje interventni kompleti zaščitnih mrež v vrednosti 6.260 €. V istem obdobju je ARSO upravičencem sofinanciral nakup elektromrež v vrednosti 17.300 €.

2.8.2.2 *Ukrepi za zagotavljanje zdravja in varnosti ljudi, vključno z zračno varnostjo, ali zaradi drugih nujnih razlogov prevladovanja javne koristi, ki je lahko tudi socialna ali gospodarska, in zaradi koristnih posledic bistvenega pomena za okolje.*

Antropogeni, medvedom dostopni viri hrane v bližini človekovih naselij pogosto predstavljajo povečano verjetnost za habituacijo medvedov na človekovo bližino. Habituirani medvedi pa so poleg tega, da ljudem povzročajo materialno škodo, lahko tudi potencialno bolj nevarni. Zato je treba storiti vse potrebno, da se medvedom prepreči dostop do antropogenih virov hrane, še posebej v bližini človekovih naselij. Na tem področju napredek predstavlja delo v okviru projekta LIFE DINALP BEAR, v okviru katerega smo na najbolj kritičnih lokacijah postavili medovarne smetnjake. To so smetnjaki, ki jih medved ne more odpreti in priti do njihove vsebine, ki mu predstavlja hrano. Posledično takšnih lokacij ne obiskuje več, saj za svoje premagovanje strahu ob približevanju naseljem ni »ustrezno nagrajen«. Razvili in razdelili smo tudi medovarne kompostnike, saj je tudi kompost antropogen prehranski vir, ki ponekod medvede privablja v bližino hiš in naselij. V okviru projekta LIFE DINALP BEAR smo oblikovali različne rešitve, ki so implementirane na nekaterih najbolj kritičnih lokacijah v izbranih občinah. Po izvedbi teh akcij na pilotnih območjih/lokacijah bo treba razvite rešitve implementirati na vseh območjih z dostopnimi antropogenimi viri hrane.

Pomemben korak, ki ga je treba izvesti za preprečevanju habituacije medvedov, je tudi strogo sankcioniranje nedovoljenega odlaganja klavniških in drugih odpadkov v neposredni bližini človekovih bivališč. Tudi takšne lokacije za medvede predstavljajo antropogen prehranski vir, ki jih privablja v bližino naselij in prispeva k njihovi habituaciji na človekovo prisotnost.

2.8.3 Preverjanje, da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3)

Ocenjujemo, da je **populacija rjavega medveda v Sloveniji v ugodnem stanju**, in da poseg pod navedenimi omejenimi in kontroliranimi pogoji ne bo škodljivo vplival na njeno stanje ohranjenosti.

Podatki o populacijski dinamiki medveda kažejo, da se sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov. Smernice EU (*Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores*, Large Carnivore Initiative for Europe, 20. 5. 2008) opredeljujejo obravnavanje vrst na nivoju celotnih populacij in ne zgolj na nivoju posamezne države. Medvedi v Sloveniji predstavljajo robni del Dinarsko – Pindске populacije, zato je pri presoji ugodnega stanja populacije potrebno upoštevati dejstvo, da so medvedi v Sloveniji v neposredni povezavi z medvedi na Hrvaškem in posledično s celotno Dinarsko – Pindsko populacijo. Le-ta po ocenah strokovnjakov in dostopnih pisanih virih šteje med 2.100 in 2.500 živali, po najnovejših ocenah pa celo prek 3.000 živali z naraščajočim trendom razvoja. Za slovenski del populacije upoštevamo ocenjeno številčnost rjavega medveda v Sloveniji, ki jo je podal nosilec projekta »*Analiza medvedov odvzetih iz narave in gensko-molekularne raziskave populacije rjavega medveda*« - Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo, na spletni strani <http://medvedi.si>. Raziskava je bila opravljena na podlagi znanstvene in preverjeno priznane metode in je zadnja med raziskavami, ki govori o oceni številčnosti populacije rjavega medveda v Sloveniji, nanašajoč se na stanje ob koncu leta 2007. S 95-odstotnim intervalom zaupanja je bilo ugotovljeno, da šteje populacija med 394 do 475 osebki, neupoštevajoč nove kohorte (prirastka) medvedov, ki bi bila poležena v zimi 2007/2008. Ponovna ocena številčnosti populacije rjavega medveda je bila z enako metodologijo pridobljena v okviru projekta LIFE DINALP BEAR za celotno območje Hrvaške in Slovenije. Neinvazivno genetsko vzorčenje je v obeh državah potekalo v drugi polovici leta 2015 in se je glede na število zbranih vzorcev izkazalo kot zelo uspešno. Srednja vrednost intervalne ocene je bila 711 živali (95% interval zaupanja ocene je 657-767 osebkov), brez upoštevanja novo poležene kohorte mladičev. Dolgoletni monitoring spremljanja populacije rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest je pokazal, da je v naši populaciji ca. 14 % medvedk, ki vodijo istoletne mladiče (odstotek smo povzeli iz štetij v jesenskem obdobju, saj samice v spomladanskem času ne obiskujejo tako pogosto krmišč, posledično tudi števnih mest). To pomeni, da je pričakovan prirastek v zadnjih letih v intervalu med 82 in 125 medvedi.

1. **Naravno območje razširjenosti medveda se niti ne zmanjšuje niti se v predvidljivi prihodnosti ne bo zmanjšalo.** Območje razširjenosti medveda v Sloveniji se ne zmanjšuje in v primeru odvzema v višini prirastka ni razloga, da bi se to zgodilo v prihodnosti.
2. **Obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev populacije medveda.** Spremljanje stanja gozdov s strani javne gozdarske službe kaže na trend zaraščanja opuščenih kmetijskih površin v zadnjih desetih letih. Poleg tega se z vsemi gozdovi v Sloveniji gospodari na podlagi enotnega načrtovanja po sonaravnem in mnogonamenskem principu, ki med drugim onemogoča večji posek kot je prirastek in velika gozdna krčenja. Načrti za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo hkrati predstavljajo tudi upravljalvske načrte za območja Nature 2000, kjer je v območjih s stalno navzočnostjo medveda le-ta klasifikacijska vrsta. Oboje je zagotovilo, da se tako površina kot stanje medvedovega habitata v Sloveniji v prihodnosti ne bo slabšalo.

Na podlagi zgoraj navedenega menimo, da **pričakovani odvzem 225 medvedov (načrtovani odstrel 200 medvedov in ocenjene izgube do 25 medvedov) v obdobju 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019 ne bo ogrozil ugodnega stanja populacije rjavega medveda v Sloveniji.**

2.9 Predlog načrta odstrela rjavega medveda za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019 pod strogo nadzorovanimi pogoji v omejenem številu

- I. Za obdobje od 1. 10. 2018 do 30. 9. 2019 predlagamo za celotno populacijo na območju Slovenije odvzem iz narave z odstrelom (redni in izredni odstrel) **200 živali**, in sicer:
 - **200 medvedov** z razlogom uravnavanja populacije z okoljem / družbene sprejemljivosti, kjer se pod strogo nadzorovanimi pogoji dovoljuje selektiven in omejen odvzem, ki ga določijo pristojni državni organi, v kolikor ni drugih možnih rešitev in je populacija v ugodnem stanju ter z razlogom izjemnih poseganj v populacijo z odstrelom zaradi zdravja in varstva ljudi ali zaradi drugih nujnih razlogov prevladovanja javne koristi, ki je lahko tudi socialne ali gospodarske narave in zaradi koristnih posledic bistvenega pomena za okolje, da se prepreči resna škoda, zlasti na posevkih, živini, gozdovih, ribištvu in vodi ter drugih vrstah premoženja;
 - **174 medvedov** od kvote 200 načrtujemo za odstrel **v osrednjem življenjskem območju medveda in 21 medvedov v robnem življenjskem območju**;
 - predlagamo tudi dodaten odstrel 5 medvedov v primeru konfliktnosti v skladu s Protokolom delovanja intervencijske skupine na območjih izven osrednjega in robnega območja prisotnosti medveda. Predlagamo odstrel **2 medveda v prehodnem življenjskem območju in 3 medvedov na območju izjemne prisotnosti medveda**. Odstrel teh treh medvedov izvedemo zgolj in le v primeru ponavljajočih se konfliktnih dogodkov z ljudmi. Prostorsko te tri osebkke razporedimo na sledeč način:
 - 3 medveda na območju izjemne prisotnosti severno od AC Ljubljana–Obrežje v Novomeškem, Zasavskem in Posavskem LUO;
 - 2 medveda v prehodnem (koridorskem) območju v Triglavskem, Gorenjskem, Zasavskem in Kamniško-Savinjskem LUO.
- II. **Odstrel do največ 140 medvedov** se lahko izvede v jesenskem obdobju, od **1. 10. do 31. 12. 2018**, **preostanek** odstrela naj se izvede v spomladanskem obdobju od **1. 1. do 30. 4. 2019**.
- III. Odstrel, ki ni realiziran v posameznem življenjskem območju rjavega medveda (osrednjem, robnem), se ne prenaša v drugo življenjsko območje medveda, pač pa je v primeru nerealizacije odstrela v enem od LUO v okviru enakega življenjskega območja možen dogovor o realizaciji odstrela v drugem LUO, ki ga skupaj izvedejo pristojne OE ZGS in OZUL-i.

Od predlagane kvote 174 medvedov za osrednje življenjsko območje se v Kočevsko-Belokranjskem LUO ne razdeli upravljavcem lovišč 7 osebkov, v Notranjskem LUO pa 5 osebkov. Le-te ZGS dodeli za odstrel ob izrednih, konfliktnih dogodkih v skladu s Protokolom delovanja intervencijske skupine, in sicer v času izven lovne dobe. ZGS tako razporeja odstrel do izpolnjene predpisane kvote, po doseženi popolni realizaciji plana pa dovoljenja za morebitni dodatni odstrel zaradi konfliktnosti izdaja ARSO.

Po izpolnitvi kvote v posameznem življenjskem območju medveda (osrednje, robno) in LUO se morebitno dodatno realizacijo smiselno upošteva v naslednjem načrtovalskem obdobju tako, da se število takratnega načrtovanega odstrela zniža za število osebkov, s katerimi je bil presežen

načrtovan odstrel v preteklem načrtovalskem obdobju. Če pa v načrtovalskem obdobju ne pride do popolne realizacije odstrela, se nerealiziran del do izpolnitve plana prišteje k načrtovani kvoti za naslednje načrtovalsko obdobje.

IV. **Izgube (dokazljive)** rjavega medveda se beležijo, saj gre za naključne dogodke, brez možne časovne napovedi in so številčno neopredeljene, pač pa zgolj ocenjene na 25 živali v načrtovalskem obdobju. Vodijo se v evidenci (osrednjem registru) odvzema medvedov. Izgube se ne štejejo v kvoto predlaganega odstrela. Smrtnost medveda, ki bi nastala kot posledica dostrelitve po iskanju ranjenega medveda po nastali prometni nesreči, se klasificira kot izguba in se ne šteje v kvoto realiziranega odstrela. Take primere se obravnava kot etično načelo iskanja in preprečitve mučenja ranjene živali, za katere tudi ni treba pridobiti dovoljenja ARSO za izredni odstrel.

V. Predlagano kvoto za odstrel (200 medvedov) prostorsko razdelimo na sledeč način:

V (a): **174 medvedov** v osrednjem življenjskem območju

- v delu **Kočevsko Belokranjskega LUO** z lovišči Loka pri Črnomlju, Sinji vrh, Črnomelj, Banja Loka-Kostel, Kočevje, Mala gora, Struge na Dolenjskem, Draga, Osilnica, Velike Lašče, Lazina, Velike Poljane, Loški potok, Ribnica, Dolenja vas, Sodražica, Turjak, Predgrad, Dragatuš, Dobropolje, Suha krajina in Taborska jama ter lovišča s posebnim namenom Medved, Snežnik Kočevska Reka in Žitna gora
in
- v delu **Novomeškega LUO**, ki obsega del lovišča Plešivica – Žužemberk (desni breg reke Krke):

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	56	13	7	76

- v delu **Notranjskega LUO** z lovišči Begunje, Cerknica, Cajnarje, Grahovo, Rakek, Žilce, Lož-Stari trg, Iga vas, Babno polje, Gornje jezero, Kozlek, Trnovo, Mokrc, Rakitna, Tabor Zagorje, Prestranek, Javornik-Postojna, Pivka, Borovnica, Nova vas, Ig, Rakovnik-Škofljica in Tomišelj ter lovišča s posebnim namenom Jelen in Ljubljanski vrh:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	65	15	8	88

- v delu **Zahodno visoko kraškega LUO**, severozahodno od avtoceste Ljubljana – Razdrto, ki obsega lovišča Planina, Hrenovice, Bukovje, Črna jama, Idrija, Javornik, Krekovše, Col, Kozje stena, Nanos, Trebuša, Logatec, Hotedršica, Trnovski gozd in Vrhnika – del lovišča južno od železniške proge Ljubljana-Postojna:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	5	3	2	10

V (b): 21 medvedov v robnem življenjskem območju

- v delu **Kočevsko Belokranjskega LUO**, ki obsega lovišča Suhor, Metlika, Gradac, Adlešiči, Vinica, Smuk-Semič, Krka in Grosuplje:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	3	2	1	6

- v delu **Novomeškega LUO**, ki obsega lovišča Plešivica – Žužemberk – levi breg reke Krke, Toplice, Padež, Novo mesto, Dobrnič, Brusnice, Orehovica, Šentjernej, Gorjanci, Trebnje – južno od avtoceste Ljubljana-Obrežje, Veliki Gaber – južno od avtoceste Ljubljana-Obrežje, Velika Loka – južno od avtoceste Ljubljana-Obrežje in Mirna peč – južno od avtoceste Ljubljana-Obrežje

in

- v delu **Posavskega LUO**, ki obsega lovišča Kostanjevica na Krki, Podbočje, Cerklje ob Krki, Čatež ob Savi in Mokrice:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	3	1	1	5

- v delu **Zasavskega LUO**, ki obsega lovišča Višnja gora, Ivančna gorica in Šentvid pri Stični, in sicer vsa južno od avtoceste Ljubljana – Obrežje:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	1	1	0	2

- v delu **Primorskega LUO**, ki obsega lovišča Senožeče, Timav – Vreme, Slavnik – Materija, Žabnik – Obrov, Podgorje, Videž – Kozina, Gaberk – Divača, Vrhe – Vrabče, Raša – Štorje, Bukovca, Brkini, Prem in Gradišče – Košana

in

- v delu **Notranjskega LUO**, ki obsega lovišče Zemon:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	3	2	1	6

- v delu **Zahodno visoko kraškega LUO**, severozahodno od avtoceste Ljubljana – Razdrto, ki obsega lovišča Dole nad Idrijo, Jelenk, Kanal (levi breg Soče), Čaven, Čepovan, Gorica, Grgar, Hubelj, Lijak, Most na Soči, Anhovo (levi breg Soče), Vipava, Vojkovo in Rovte

in

- delu **Triglavskega LUO**, ki obsega lovišča Otavnik, Planota in Porezen:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	1	1	0	2

VI. Poleg predlagane kvote 195 medvedov predlagamo še možnost odstrela **3 medvedov na območju izjemne prisotnosti rjavega medveda ter 2 medveda v prehodnem območju**, in sicer v naslednjih LUO in težnostnih kategorijah:

- v delu **Zasavskega LUO**, severno od AC Ljubljana – Obrežje, ki obsega lovišča Višnja Gora, Ivančna Gorica, Šentvid pri Stični, Dole pri Litiji, Radeče, Polšnik, Podkum in Dobovec;
- v delu **Novomeškega LUO**, severno od AC Ljubljana – Obrežje, ki obsega lovišča: Mokronog, Šentrupert, Trebelno, Tržišče, Šentjanž, Škocjan, Mirna, Otočec, Trebnje (severno od avtoceste LJ – Obrežje)
- in
- v delu **Posavskega LUO**, ki obsega lovišča Loka pri Zidanem mostu, Boštanj, Studenec-Veliki Trn in Bučka:

Težnostna kategorija	Brez omejitve
Število osebkov	3

- v delu **Triglavskega LUO**, ki obsega lovišča Podbrdo, Ljubinj, Tolmin, Smast, Drežnica, Kobarid, Volče, Bovec, Soča, Čezsoča; Log pod Mangrtom in lovišči s posebnim namenom Prodi – Razor in LPN Triglav

v delu **Gorenjskega LUO**, ki obsega lovišča: Stara Fužina, Nomenj Gorjuše, Bohinjska Bistrica, Sorica, Železniki, Sovodenj, Bled (del lovišča, ki sega na plato Jelovice), Jelovica (del lovišča, ki sega na plato Jelovice), Kropa (del lovišča, ki sega na plato Jelovice), Selca (del lovišča, ki sega na plato Jelovice) in Jošt-Kranj (del lovišča, ki sega na plato Jelovice) ter lovišče s posebnim namenom Kozorog Kamnik (del LPN - samo revirji Krvavec, Mokrice, Velika Planina, Veža in Logarska dolina)

v delu **Kamniško-Savinjskega LUO**, ki obsega lovišča: Solčava, Luče, Ljubno, Gornji grad, Stahovica, Sela pri Kamniku, Motnik-Špitalič, Trojane-Ožbolt in Lukovica

in

v delu **Zasavskega LUO**, ki obsega lovišča: Moravče, Vače, Mlinše, Vače, Kresnice, Laze, Litija, Šmartno pri Litiji, Višnja gora (severno od avtoceste Ljubljana – Obrežje), Ivančna gorica (severno od avtoceste Ljubljana – Obrežje) in Šentvid pri Stični (severno od avtoceste Ljubljana – Obrežje).

Težnostna kategorija	Brez omejitve
Število osebkov	2

Ta odstrel naj se aktivira le v primeru ponavljajočih se škodnih dogodkov ali drugih večjih konfliktov z ljudmi.

VII. Pri naknadni izdelavi razdelilnika odstrela po LUO se upošteva sledeče usmeritve:

- V Kočevsko - Belokranjskem LUO (osrednji del) in v Notranjskem LUO (osrednji del) je potrebno praviloma že v osnovi dodeliti večjo kvoto za odstrel (2 medveda ali več na

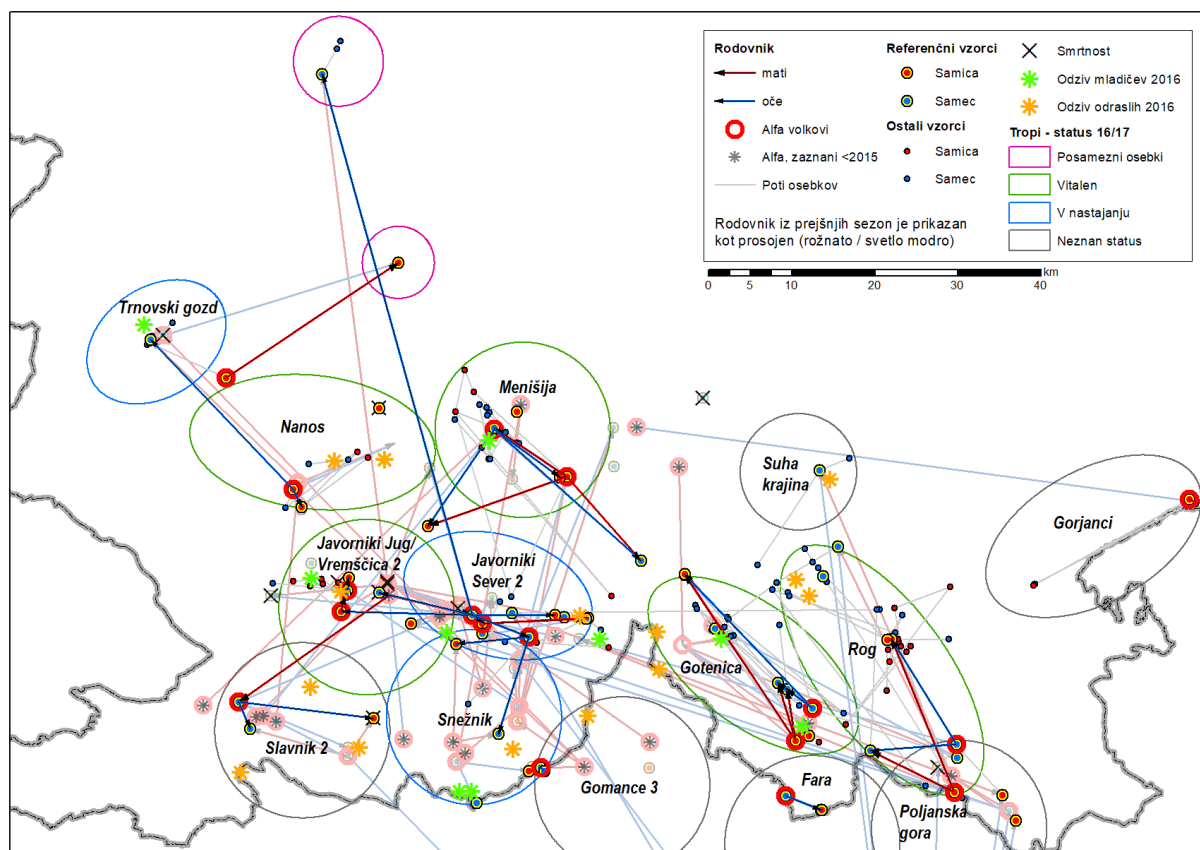

- lovišče) tistim loviščem, na območju katerih v zadnjih letih nastaja večina konfliktnih situacij med medvedi in ljudmi.
- V Kočevsko - Belokranjskem LUO (osrednji del) in v Notranjskem LUO (osrednji del) se del kvote (7 medvedov v Kočevskem in 5 v Notranjskem LUO, težnostnih kategorij proporcionalno v enakem deležu kot je osnovni razdelilnik) ne razdeli upravljavcem lovišč/LPN, pač pa ostane rezerva za primere izrednih, konfliktnih dogodkov ter se jih aktivira v konkretni situaciji.
 - Odstrel v osrednjem življenjskem območju medveda naj se prednostno izvede v pasu 1,5 km okoli naselij, prav tako tudi na lokacijah, kjer pogosteje prihaja do nastanka škodnih primerov.
 - Od skupne kvote za Novomeško in Posavsko LUO (robno območje) se v jesenskem obdobju (1. 10. - 31. 12.) dodeli 1 medveda do 100 kg loviščem Posavskega LUO. V kolikor v omenjenem obdobju odstrel v navedenih loviščih tega LUO ne bo realiziran, se v spomladanskem obdobju (1. 1. – 30. 4.) tega medveda lahko lovi do realizacije tako v loviščih Posavskega kot tudi Novomeškega LUO.
 - Od skupne kvote za Primorsko LUO (robno območje) se v jesenskem obdobju (1. 10. - 31. 12.) dodeli 1 medveda do 100 kg lovišču Zemon (formalno je del Notranjskega LUO). V kolikor v omenjenem obdobju odstrel v navedenem lovišču ne bo realiziran, se v spomladanskem obdobju (1. 1. – 30. 4.) tega medveda lahko lovi do realizacije tudi v vseh loviščih Primorskega LUO, ki za odstrel izpolnjujejo pogoje.
- VIII. Dovoljena sredstva oz. načini za odstrel so opredeljeni v 8. členu »Odloka o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave za leto 2019« (v nadaljevanju: Odlok). Pri odstrelu medvedov se uporablja predpisano lovsko orožje z risano cevjo in naboji iz Priloge 1 Pravilnika o vrstah in moči lovskega orožja, načinu zasledovanja in usmrtitve ranjene živali ter višini škode na divjadi, ki je povzročena s protipravnim lovom (Ur.l. RS, št. 50/16).
- IX. Izvedbo nadzora odvzema iz narave vrši Zavod za gozdove Slovenije, skladno z 10. členom Odloka. Izvajanje nadzora odvzema vršita skladno z zakonodajo in podeljenimi pristojnostmi tudi pristojni lovsko in okoljska inšpekcija v okviru Inšpektorata RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo in Inšpektorata RS za okolje in prostor.
- X. Za vsak primer izločitve medveda s sumom na nalezljive bolezni (predvsem zoonoze) in izločitve medveda v nejasnih okoliščinah (izgube – najdeni poginuli medvedi, krivolov, sporne kršitve pri odstrelih, silobrani,...) se obvesti pristojne inšpekcijske službe, oziroma organe pregona (6. člen Odloka).
- XI. Odvzem vzorcev tkiv in organov naj poteka skladno z 11. členom Odloka. Znanstveno-raziskovalne organizacije naj o rezultatih preiskave poleg subjektom iz 11. člena poročajo tudi Zavodu RS za varstvo narave ter upravljavcu lovišča ali LPN, od koder je bil medved dostavljen v pregled.
- XII. Drugi pogoji, ki bi vplivali na ugodno stanje drugih rastlinskih in živalskih vrst, niso potrebni.

3 VOLK (*Canis lupus* L.)

3.1 Stanje populacije volka v Sloveniji

V **prostorski sliki populacije** je nekaj sprememb v primerjavi z vzorčenjem v predhodni sezoni (Slika 10). Tako smo v **sezoni 2016/17 na območju Slovenije zaznali 14 tropov volkov**: **pet vitalnih** (več generacij mladičev - Gotenica, Menišija, Rog, Nanos, Javorniki Jug/Vremščica 2), **tri v nastajanju** (najverjetneje brez postavljene socialne strukture - Trnovski gozd, Snežnik, Javorniki Sever 2), za **šest tropov** pa imamo **premalo podatkov, da bi lahko opredelili njihov status** - Slavniki 2, Gorjanci, Gomance 3, Poljanska gora, Fara, Suha krajina. Večinoma gre v teh šestih primerih za trope, ki imajo najverjetneje večji del teritorija na Hrvaškem. V precej tropih smo lahko potrdili prisotnost mladičev tudi z izzivanjem tuljenja.

Slika 10: Razporeditev in status tropov volkov v Sloveniji v sezoni monitoringa 2016/17 (z vijoličnima krogoma sta označena dva dispergirajoča osebka, zaznana v predalpskem prostoru)

Velikost populacije ima dolgoročno trend zmerne rasti. Videti je, da se je velikost populacije glede na prejšnjo sezono ponovno nekoliko zvišala, se pa intervali zaupanja med sezonama 2015/16 in 2016/17 v veliki meri prekrivajo, tako da se tega ne da z gotovostjo trditi. V celotni superpopulaciji (ki vključuje tudi vse zaznane volkove v čezmejnih tropih) ocenjujemo okrog 73 volkov (65–85; 95 % interval zaupanja), dejansko smo zaznali 60 različnih osebkov. Če ne upoštevamo tropov Fara, Gomance 3 (ker marginalno prispevata k ocenjeni populaciji) in Suha krajina (kjer smo zaznali samo enega volka in imamo šele poleti 2017, v naslednji sezoni vzorčenja, indikacijo o tropu), lahko računamo na 11 tropov, od katerih so štirje čezmejni.

Preglednica 9: Ocene številčnosti volkov s pomočjo genetike v okviru projekta LIFE SloWolf in monitoringa volkov 2016-2017

Sezona	Vzorcev	Osebkov	Samice	Samci	Odvzem	Ocena N	Ocena SLO*
2010 - 2011	132	46	21	25	13	47 (46 - 51)	39 (34 - 42)
2011 - 2012	156	49	23	26	13	51 (49 - 54)	40 (38 - 43)
2012 - 2013	168	53	23	30	14	54 (53 - 62)	46 (45 - 55)
2013 - 2014	NA	NA	NA	NA	NA	(-)	(-)
2014 - 2015	NA	NA	NA	NA	NA	(-)	(-)
2015 - 2016	159	51	18	33	6	65 (54 - 76)	52 (42 - 64)
2016 - 2017	152	60	22	38	4	73 (65 - 85)	59 (52 - 69)

* ocena za superpopulacijo (vključuje vse živali iz čezmejnih tropov, ki jih delimo s Hrvaško),

** korigirana ocena za Slovenijo (samo ½ osebkov iz čezmejnih tropov)

(vir: Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2016/2017 – končno poročilo).

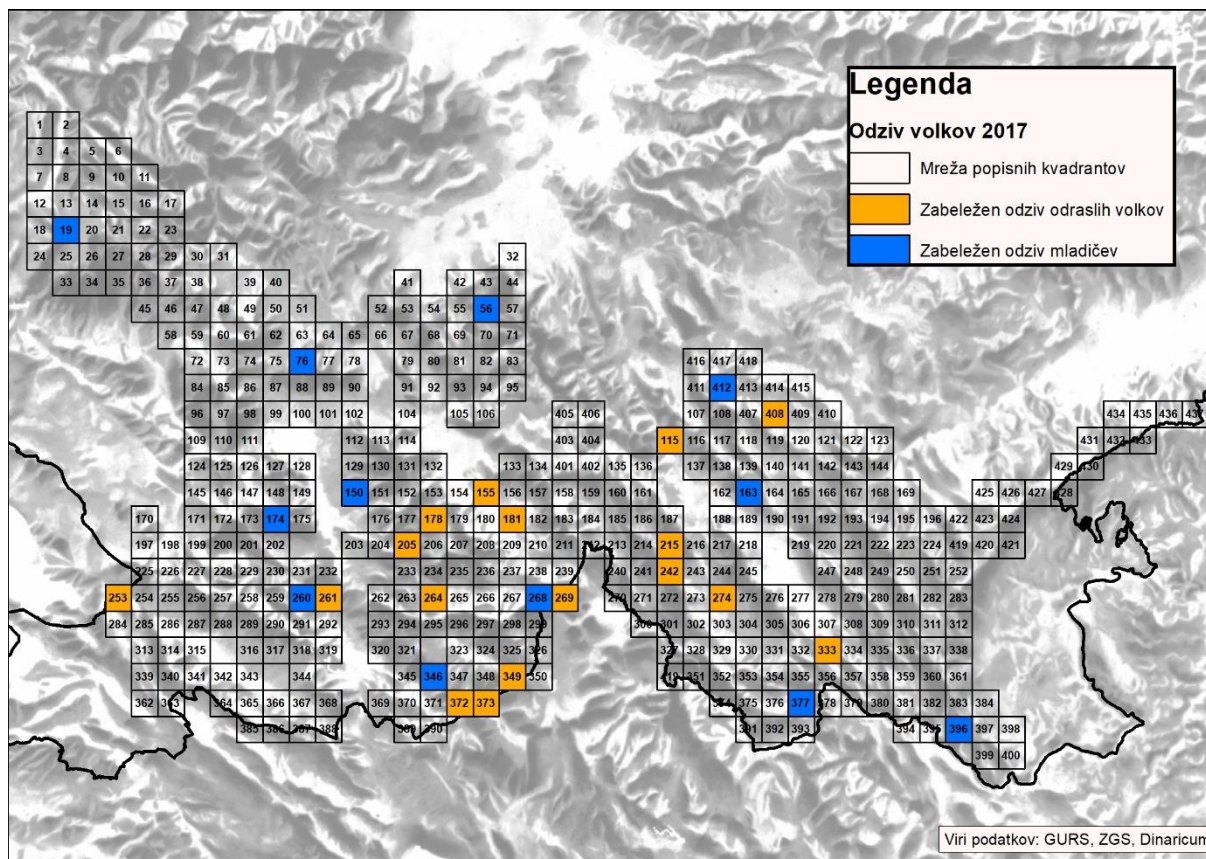
Podobno kot prejšnjo sezono tako lahko zaradi razumljivosti in enostavnosti predpostavimo, da se s 4/11 populacije (štirimi od enajstih tropov) upravlja v obeh državah. Temu ustrezno je korektno, če Slovenija upravlja s polovico volkov v teh tropih in se temu primerno zniža ocenjeno velikost populacije v Sloveniji za potrebe upravljanja. **V sezoni 2016/17 je tako za potrebe upravljanja ocena velikosti populacije volkov v Sloveniji 59 (52–69) volkov.**

3.2 Monitoring populacije volka v Sloveniji

3.2.1 Sistematično zvočno zaznavanje teritorialnih volkov in mladičev s pomočjo izzivanja oglašanja (howling)

Monitoring volkov z izzivanjem tuljenja je ena od aktivnosti spremljanja volkov v Sloveniji, ki poteka na stalni mreži kvadrantov, določeni v okviru projekta Life+ SloWolf. Spremljanje stanja populacije s to metodo je prvič potekalo v letih 2010–2012. Rezultati prvega monitoringa z izzivanjem tuljenja kažejo, da je bilo v pozno poletnem času leta 2010 vzhodno od avtoceste Ljubljana–Koper najmanj sedem legel, poleg tega pa smo zabeležili tudi odziv odraslih volkov na 6-ih drugih lokacijah. Monitoring ni bil izveden zahodno od avtoceste Ljubljana–Koper (območje Nanosa, Hrušice in Trnovskega gozda), nasprotno pa sta bila tam leta 2011 zabeležena 2 odziva. V poletnem času leta 2011 je bil registriran odziv 7-ih legel volčjih mladičev in 12 odraslih volkov, od tega 5 na tistih lokacijah, kjer so bila evidentirana legla. V letu 2012 smo zabeležili odzive iz sedmih različnih tropov, od katerih je bila pri petih zaznana tudi prisotnost mladičev.

Prvič po letu 2012 smo izzivanje tuljenja spet izvedli leta 2015 (v okviru projektne naloge Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016, ki jo je financiral MOP). Skupaj smo v letu 2015 s pomočjo izzivanja tuljenja evidentirali 7 različnih volčjih legel (Goteniška gora, Vremščica, Menišija, Nanos, Javorniki, Bloke in Trnovski gozd), v letu 2016 pa 8 volčjih legel. V letu 2017 smo po metodi izzivanja oglašanja volkov zaznali odzivi 12 volčjih legel (Slika 11), kar je največ doslej, odkar v Sloveniji poteka spremljanje volkov po takšni metodi.

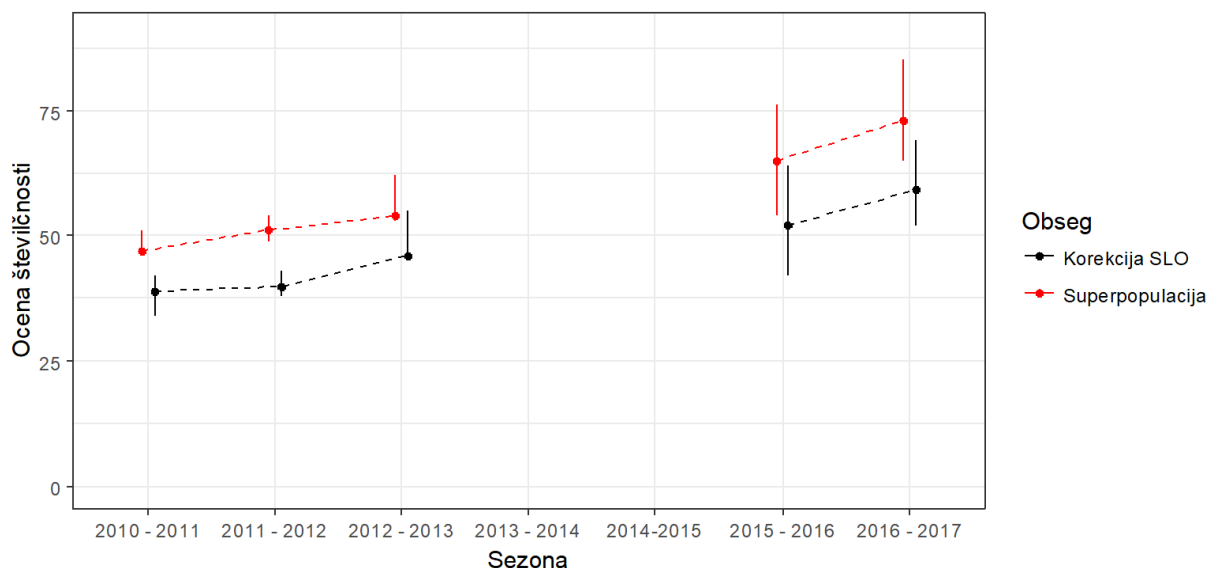
Slika 11: Mreža kvadrantov, v katerih je potekalo izzivanje oglašanja volkov v letu 2017, in zabeleženi odzivi volkov. Na karti so označeni tudi odzivi mladičev na Trnovskem gozdu, Meniški in Vremšiči, ki so bili zabeleženi že pred skupinskim popisom.

3.2.2 Genetika

V okviru projekta SloWolf je bila za obdobje 2010–2013 ocenjena številčnost populacije volkov opravljena s pomočjo genetske analize vzorcev iztrebkov, urina in sline, odvzete na plenu volkov (predvsem na uplenjeni drobnici). Vzorce so zbirali poklicni lovci LPN v sestavi ZGS in pooblašenci za ocenjevanje škod po zavarovanih vrstah zaposleni na ZGS. Na enak način smo vzorce zbrali tudi v sezoni 2015/16 in vse naslednje.

Pri oceni številčnosti s pomočjo genetskih analiz je pomembno upoštevati, da številčnost volkov čez leto zelo niha. Spomladi, ko se skotijo mladiči, je številčnost bistveno večja kot pozimi. Prav tako je treba upoštevati, da niso vsi volkovi, ki jih zajamemo pri zbiranju genetskih vzorcev, prisotni izključno v Sloveniji; nekateri tropi živijo namreč tako v Sloveniji kot tudi na Hrvaškem. Zato je predstavljena intervalna ocena številčnosti vseh volkov, ki se pojavljajo v Sloveniji, in tudi ocena, ki upošteva, da je del volkov prisoten deloma v Sloveniji in deloma na Hrvaškem (Slika 12).

Rezultati genetske analize so pokazali, da je populacija volkov v Sloveniji stabilna ali celo v rahlem porastu od leta 2010 (odkar imamo kvalitetne podatke monitoringa; Slika 12). V projektni nalogi *Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016* smo tako varstveno stanje volka opredelili kot ugodno. Enako velja tudi za sezono 2016/2017. Sistematično zbiranje neinvazivnih genetskih vzorcev v sezoni 2017/18 še vedno poteka in se izvaja tudi na ostalih območjih, kjer je zaznana prisotnost volkov (npr. pojavljanje škod po volkovih, najdeni mrtvi volkovi, opažanja volkov s strani upravljalcev lovišč).

Slika 12: Večletna dinamika številčnosti populacije volkov v Sloveniji. Točke so srednje ocene, navpične črte kažejo 95 % interval zaupanja. Ocena za superpopulacijo vključuje vse živali iz čezmejnih tropov, ki jih delimo s Hrvaško, korigirana ocena za Slovenijo pa 1/2 osebkov teh tropov.

3.2.3 Poročanje upravljavcev lovišč o znakih prisotnosti volkov

ZGS v sodelovanju z Lovsko zvezo Slovenije trikrat letno upravljavcem lovišč pošlje vprašalnike na temo opažanja znakov prisotnosti velikih zveri. Do sedaj se je vprašalnike pošiljalo le upravljavcem lovišč na območju, na katerem je vzpostavljena mreža stalnih števnih mest za štetje medvedov. V letu 2017 se je mrežo lovišč, v katerih poteka spremljanje prisotnosti velikih zveri, razširilo na večino severozahodnega dela Slovenije. V letu 2017 so upravljavci lovišč podatke o znakih prisotnosti volkov (opažanja, sledi, iztrebki, plen, oglašanje) sporočili v mesecih maju, avgustu in novembru 2017. Prostorska razporeditev opažanj znakov prisotnosti volkov s strani lovcev je enaka, kot je ugotovljena tudi z drugimi vrstami monitoringov.

3.3 Trend odvzema volka

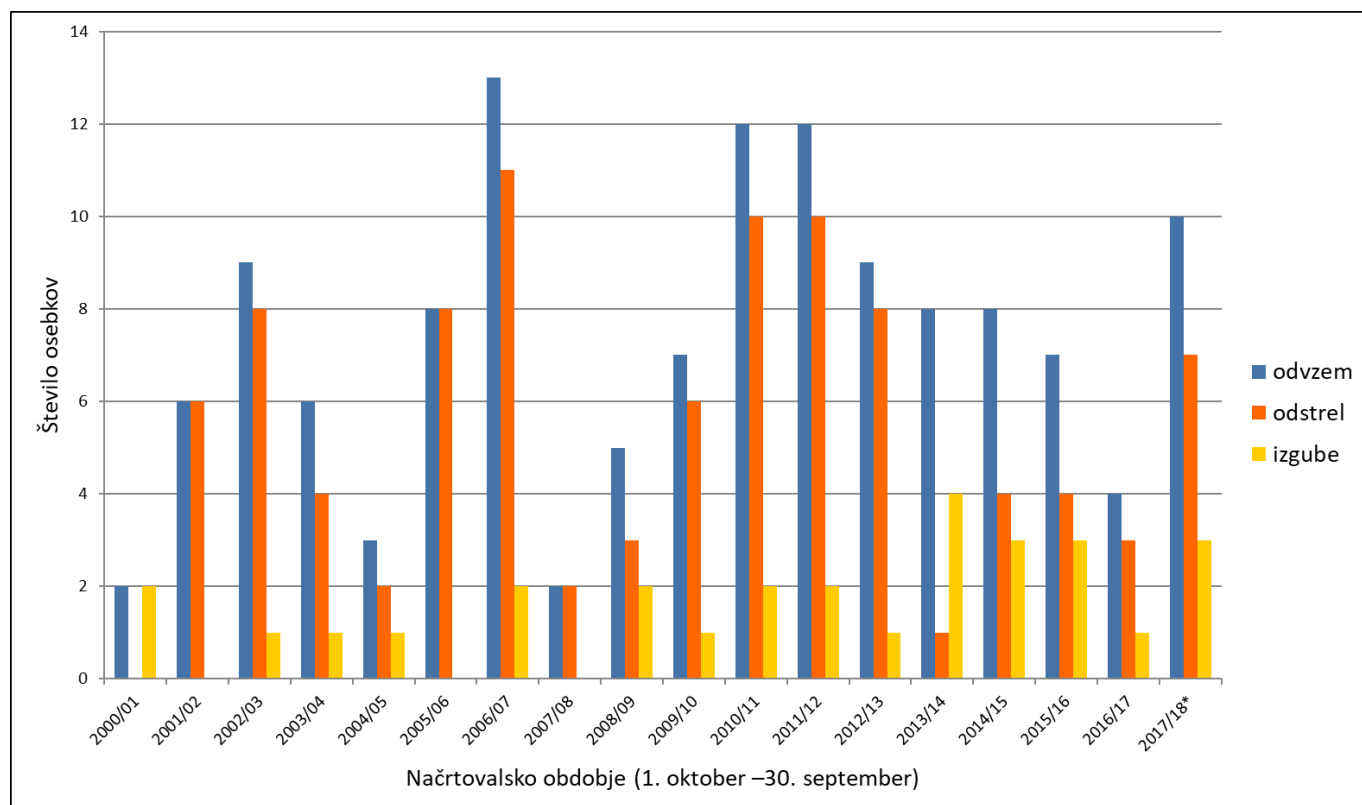
V letu 2009 je bilo po sprejemu »Strategije upravljanja z volkom v Sloveniji« omogočeno izvajanje t.i. »rednega« odstrela, ki se ga je do sezone 2011/2012 izvajalo v obdobju od 1. 10. do konca tekočega koledarskega leta ter od 1. 1. do 28. 2. naslednjega koledarskega leta. Od jeseni leta 2012 dalje pa je skladno z Akcijskim načrtom termin dovoljenega odvzema volka iz narave z odstrelom spremenjen. Dovoljen odvzem volka iz narave z odstrelom se izvaja od 1. 10. do konca tekočega koledarskega leta (31. 12.) in nato od 1. 1. do 31. 1. ter od 1. 9. do 30. 9. naslednjega koledarskega leta. Za sezono 2013/2014 pristojno Ministrstvo dovoljenega odvzema volka iz narave z odstrelom ni odobrilo kljub nasprotnim stališčem večine znanstvenih in strokovnih inštitucij ter dela zainteresirane in splošne javnosti. V načrtovalskem obdobju 2014/15 je bil ponovno dovoljen odvzem volka iz narave z odstrelom, pri čemer je bil uveden varovalni mehanizem maksimalnega dovoljenega odstrela odraslih volkov (starih dve leti ali več). Za načrtovalsko obdobje 2015/2016 je bil odstrel volka prav tako dovoljen ob upoštevanju taistega varovalnega mehanizma, a je bil še pred izpolnitvijo odstrelne kvote odstrel zaustavljen z odredbo Upravnega sodišča RS. Na omenjeno sodišče je bila namreč vložena tožba Društva za ohranjanje naravne dediščine Slovenije (DONDES) in Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij (PIC) za razveljavitev 2. člena in Priloge 2 Pravilnika o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave (Ur.l. RS, št. 78/2015). Upravno sodišče je odločilo, da ugotovi predlogu tožečih strank in izdalo začasno odredbo za zadržanje izvajanja

odstrela volka, nato pa zadevo vrnilo odgovornemu organu v ponovni postopek. Tako je vlada januarja 2017 s spremembo »Uredbe o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah« sprejela podzakonski akt »Odlok o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave« za leto 2017. Odstrel se je v skladu s sprejetim odlokom začel izvajati, a je bil zatem ustavljen s strani Upravnega sodišča na podlagi tožbe taistih nevladnih organizacij. PIC in DONDES sta namreč januarja 2017 vložila tožbo na Upravno sodišče ter pobudo na Ustavno sodišče. Ustavno sodišče je pobudo zavrglo, ker še niso bila izkoriščena vsa pravna sredstva, in pobudnici preusmerilo na Upravno sodišče. Upravno sodišče je na predlog tožnic v zadevi 21. 2. 2017 izdalo sklep, s katerim je ugodilo predlogu za začasno odredbo in do izdaje sodbe začasno zadržalo izvajanje Priloge 2 navedenega odloka. Za obdobje 1. 10. 2017 do 30. 9. 2018 je bil izdan nov podzakonski akt Vlade RS – »Odlok o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave za obdobje do 30. septembra 2018 (Uradni list RS, št. 72/17)«. Odstrel se je v skladu s sprejetim odlokom začel izvajati, a je bil zatem ob koncu januarja 2018 ustavljen s strani Upravnega sodišča na podlagi tožbe taistih nevladnih organizacij. PIC in DONDES sta namreč sredi januarja 2018 ponovno vložila tožbo na Upravno sodišče, ki je odlok z začasno odredbo ustavilo.

Preglednica 10: Odvzem volkov iz narave glede na vzroke smrtnosti v obdobju 1995 - 2017.

Leto / vrsta odvzema	Odstrel po odločbi	Izredni odstrel	Nezakonit odstrel	Druška smrtnost (izgube)	ODVZEM skupaj
1995	-	-	-	-	-
1996	-	-	2	-	2
1997	-	-	-	-	0
1998	-	-	-	1	1
1999	2	-	1	-	3
2000	-	-	-	2	2
2001	4	-	-	1	5
2002	5	-	-	-	5
2003	4	4	1	2	11
2004	-	3	-	1	4
2005	-	6	-	-	6
2006	-	10	-	1	11
2007	-	5	-	1	6
2008	-	-	-	-	0
2009	4	3	-	2	9
2010	9	-	-	2	11
2011	9	-	-	1	10
2012	11	-	-	2	13
2013	1	-	1	2	4
2014	4	1	2	5	12
2015	4	-	1	2	7
2016	-	-	-	2	2
2017	6	-	-	2	8
Skupaj 1994 – 2017	63	32	8	29	132

* Za zadnje načrtovalsko obdobje (2017/18) so vključeni podatki do 30. 4. 2018.

Slika 13: Odvzem volkov iz narave v Sloveniji glede na vzroke smrtnosti po obdobjih od 1. 10. do 30. 9. naslednjega leta (načrtovalska obdobja).

V načrtovalskem obdobju 2017/2018 je bilo do 30. 4. 2018 odvzetih iz narave 10 volkov, sedem v sklopu rednega odstrela, trije volkovi pa so bili povoženi – 2 na regionalnih/lokalnih cestah in 1 na železnici (Preglednica 11 in Slika 13).

Preglednica 11: Odvzem volka v obdobju 1. 10. 2017 - 30. 4. 2018 po lovsko upravljavskih območjih, vzrokih smrtnosti, spolu in ocenjeni starosti.

LUO / vrsta izločitve / spol / starost	Redni odstrel	Izgube	Samci	Samice	Ocenjena starost			SKUPAJ odvzem
					0+	1+	2+	
Notranjsko	3		1	2		3		3
Kočevsko-Belokranjsko	1	1	1	1	1	1		2
Zahodno Visoko kraško	1	1	2				2	2
Primorsko	2	1	2	1		1	2	3
SKUPAJ	7	3	6	4	1	5	4	10

Podatki o populacijski dinamiki volkov v Sloveniji kažejo, da populacija volka v Sloveniji ni ogrožena. Menimo, da kljub poseganju v populacijo z odstrelom, populacije ne ogrožamo, z odstrelom lahko zgolj vplivamo na socialno strukturo tropov.

S tem razlogom so bili uvedeni varovalni mehanizmi, ki ta vpliv v največji možni meri omejujejo:

- Od leta 2011 je določena podrobnejša prostorska razporeditev odstrela.
- V letu 2011 je bila uvedena omejitev odstrela 1 volka v posameznem LPN. Od jeseni 2012 se zaradi varovanja strukture tropov lov na volkove na območjih LPN, ki pokrivajo največje strnjene gozdne komplekse v Sloveniji, ni izvajalo.
- Do leta 2014 je bila v veljavi omejitev, ki je določala, da se odstrel ustavi, kadar več kot 50 %

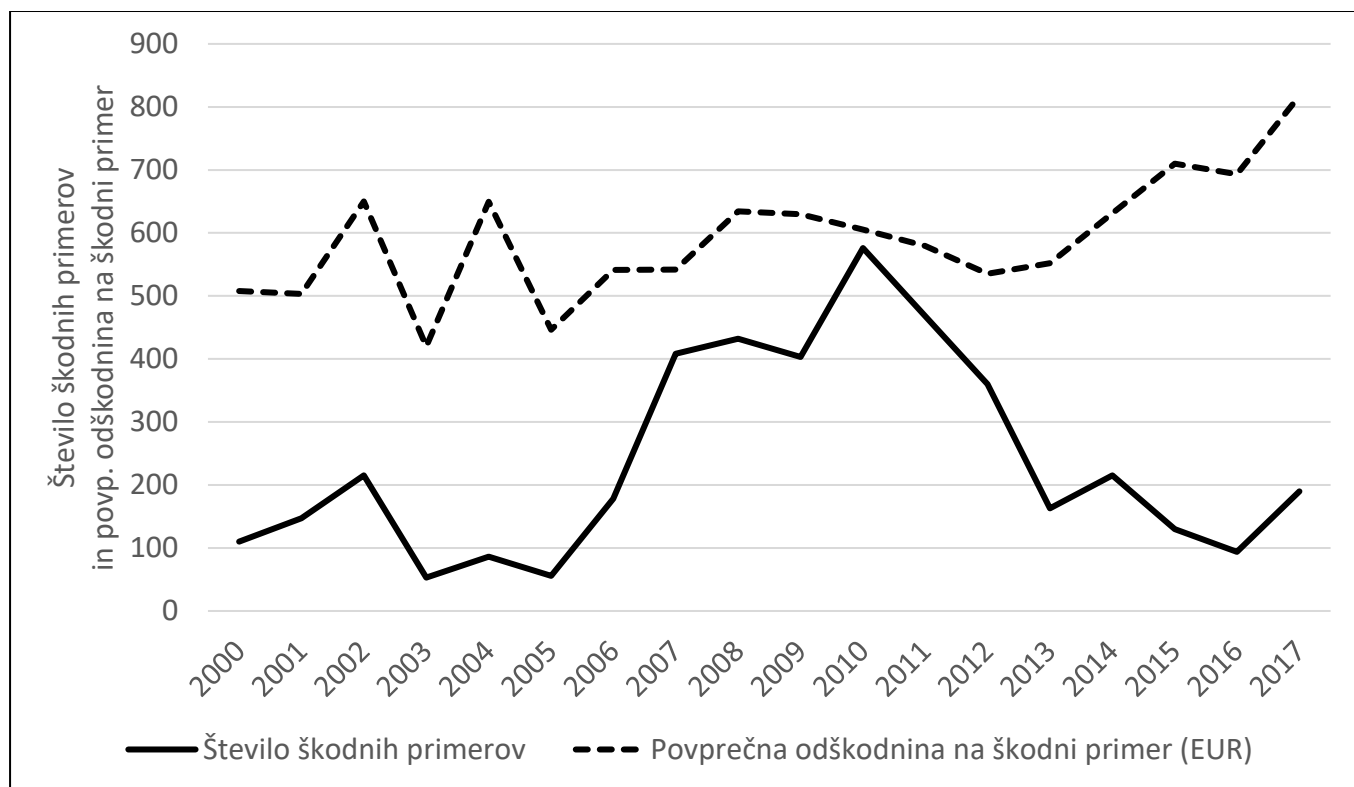
odobrene kvote predstavlja odstrel reproduktivnih samic. V sezonah 2014/15, 2015/16, 2016/17 in 2017/18 je veljal še močnejši varovalni mehanizem, ki določa, da se v primeru, ko število odstreljenih odraslih volkov (osebkov starih 2 leti ali več, neglede na spol) preseže vnaprej določeno število, odstrel takoj zaključi.

3.4 Škoda, ki jo je povzročil volk na človekovem premoženju

Od leta 1995 do leta 2002 je bil trend nastajanja škodnih primerov po volku naraščajoč. V letu 2003 je število škodnih primerov izrazito upadlo z 215 v letu 2002 na 53 v letu 2003. Nato se je relativno majhno število škodnih primerov nadaljevalo v letih 2004 in 2005. V letu 2006 je število škodnih primerov zopet naraslo, naraščajoč trend pa se je obdržal vse do leta 2010, ko smo zabeležili rekordnih 575 škodnih primerov. Od leta 2011 dalje število škodnih primerov upada do leta 2016, ko smo zabeležili »le« še 93 škodnih primerov, kar je najnižja raven škod po volku v zadnjih desetih letih (Preglednica 12, Slika 14). V letu 2017 so škode zopet narasle na 190 primerov, kar je več kot 100 % povečanje glede na predhodno leto.

Preglednica 12: Število škodnih primerov in ocenjena vrednost škod po volku v obdobju 2000 - 2017.

Leto	Število škodnih primerov	Ocenjena vrednost škod [EUR]	Povprečna odškodnina na škodni primer [EUR]
2000	110	55.871,31	508
2001	147	73.942,71	503
2002	215	139.701,22	650
2003	53	22.252,76	420
2004	86	55.847,95	649
2005	56	24.992,18	446
2006	178	96.381,99	541
2007	408	220.955,85	533
2008	432	273.891,41	628
2009	403	253.827,22	630
2010	576	348.570,00	602
2011	468	271.202,00	570
2012	360	192.709,95	535
2013	163	89.934,15	552
2014	215	135.701,75	631
2015	130	92.281,05	710
2016	93	65.155,09	701
2017	190	155.324,76	817

Slika 14: Število škodnih primerov po volku in povprečna odškodnina na škodni primer v obdobju 2000 - 2017.

Trenutni obseg pojavljanja škodnih primerov po volkovih je kljub upadajočemu trendu še vedno previsok, in sicer z vidika sprejemljivosti prisotnosti volka v okolju s strani človeka. Zato je ključnega pomena, da nadaljujemo vlaganja sredstev v mehanizme zaščite in ukrepe za preprečevanje napadov volka na rejne živali, še posebej na drobnico, ki predstavlja njegov plen v več kot 70 % škodnih primerov. Pri samem varovanju drobnice se je tako v Sloveniji kot drugod po svetu izkazal kot najbolj učinkovit ukrep zapiranje rejnih živali v visoke (nočne) elektroograje, tudi v kombinaciji s pastirskimi psi.

Ob procesu revizije pravilnika o minimalnih zaščitnih ukrepih se je izkazalo, da je za uvedbo ustreznih zaščitnih ukrepov za varovanje drobnice treba spremeniti Zakon o ohranjanju narave (ZON), zato opozarjamo na nujnost prenove tega zakona (bilo je že predvideno v normativnem načrtu resornega ministrstva za leto 2017 a ponovno ni prišlo do realizacije), saj so ostale možnosti za učinkovito reševanje problema nastajanja škod izčrpane. Izrednega pomena bi bila uvedba svetovanja in pomoč lastnikom pri zaščiti njihove drobnice kot ključnega dejavnika aktivnega zmanjševanja konfliktnosti vrste. Manjši vpliv na zmanjševanje škod pa ima lahko tudi odstrel volkov na tistih pašnikih, kjer volkovi plenijo domače živali.

Večina škodnih primerov nastaja na območju osrednje in južne Slovenije (Primorsko in Notranjsko LUO; Preglednica 13). Ob tem je treba poudariti, da se prostorska razporeditev škod od začetka njihovega popisovanja do danes ni bistveno spremenila, razen na relativno majhnem območju južno od Brkinov in manjšega števila škodnih primerov na območju gozdnih masivov Jelovice in Pokljuke v Gorenjskem in Triglavskem LUO. To nakazuje, da so se nekateri volkovi oziroma tropi preusmerili na prehranjevanje z enostavno dostopnim virom hrane, ki ga je predstavljala številna in slabo varovana drobnica na območju pojavljanja volkov. Od leta 2009 dalje opažamo porast števila škodnih primerov na govedu, predvsem na teletih; do tedaj takšnih škod skorajda ni bilo. V letu 2014 je bilo v 33-ih

škodnih primerih ubitih 39 živali. V letu 2015 smo zabeležili 21 napadov volkov na govedo, 10 na osle in 5 na konje. Leta 2016 so se napadi volkov na velike rejne živali zmanjšali; napadli so jih 23-krat, in sicer v 12 primerih govedo, v petih konje in v šestih osle. V letu 2017 pa je bilo največ napadov na velike rejne živali do sedaj (v 45 primerih) in sicer na 29 govedi, 9 konjev in 7 oslov.

Preglednica 13: Število škodnih primerov po volku in skupna ocenjena škoda po lovsko upravljaljskih območjih v obdobju 2005 - 2017.

LETO / LUO		Kočevsko-Belokranjsko	Notranjsko	Primorsko	Zahodno visoko kraško	Triglavsko	Novomeško	Gorenjsko	Pohorsko	Skupaj
2005	število	23	17	14	2	-	-	-	-	56
	EUR	6.578,81	8.425,35	8.699,75	1.288,27	-	-	-	-	24.992,18
2006	število	49	86	35	5	2	1	-	-	178
	EUR	24.892,99	48.059,41	17.370,94	3.860,23	1.209,81	988,62	-	-	96.381,99
2007	število	131	101	150	25	-	1	-	-	408
	EUR	83.479,37	52.056,07	74.541,48	10.813,46	-	65,47	-	-	220.955,85
2008	število	139	42	215	26	7	3	-	-	432
	EUR	78.386,90	31.366,02	141.894,77	16.414,85	2.841,15	2.442,50	-	-	273.891,41
2009	število	111	61	203	23	3	-	2	-	403
	EUR	66.020,00	56.126,00	105.430,47	25.374,00	633,00	-	243,75	-	253.827,22
2010	število	115	140	271	40	3	1	6	-	576
	EUR	74.285,85	110.816,30	133.035,60	26.277,50	2.100,00	285,75	1.769,00	-	348.570,00
2011	število	85	72	221	87	3	-	-	-	468
	EUR	53.841,62	36.520,00	124.983,81	55.251,00	606,25	-	-	-	271.202,68
2012	število	103	78	151	17	2	-	9	-	360
	EUR	55.491,50	46.043,25	82.923,70	5.878,50	371,25	-	2.001,75	-	192.709,95
2013	število	33	58	51	15	-	-	4	2	163
	EUR	13.316,10	38.902,05	27.673,75	8.103,50	-	-	1.417,50	521,21	89.934,15
2014	število	45	76	87	6	-	-	1	-	215
	EUR	28.382,75	57.257,00	46.923,25	2.970,00	-	-	168,75	-	135.701,75
2015	število	19	33	60	16	1	-	-	-	129
	EUR	5.343,80	24.082,00	46.775,00	15.841,50	238,75	-	-	-	92.281,05
2016	število	13	35	36	6	-	2	1	-	93
	EUR	11.289,50	20.463,50	28.099,00	4.552,29	-	387,80	363,00	-	65.155,09
2017	število	50	88	34	11	-	7	-	-	190
	EUR	50.974,61	59.675,75	32.589,00	9.670,30	-	2.415,10	-	-	155.324,76

3.5 Upravljanje z volkom v sosednjih državah

Upravljanje z volkom na Hrvaškem

Podobno kot pri rjavem medvedu v tem strokovnem mnenju navajamo nekaj ključnih podatkov o dogajanju na ozemlju sosednje R Hrvaške, s katero si delno delimo populacijo volkov v okviru širše dinarske populacije.

Podatki iz R Hrvaške, ki smo jih pridobili od hrvaških kolegov, so objavljeni na

http://www.mzoip.hr/doc/plan_upravljanja_vukom_u_republici_hrvatskoj_za_razdoblje_od_2010_do_2015.pdf, dostopni podatki so na voljo do leta 2013:

- Volk je na Hrvaškem zavarovana živalska vrsta (enako kot v Sloveniji) in pod pristojnostjo »Ministarstva za zaščito prirode i energetike«.
- Volk je na Hrvaškem stalno prisoten na dobrih 17.000 km², občasno pa še na dobrih 7.000 km². Populacija je bila v letu 2013 ocenjena na 142 – 212 volkov, razporejenih v 49 tropov, od tega je bilo 23 tropov mejnih (tropi, katerih teritorij se razteza tudi v Slovenijo ter Bosno in Hercegovino). Populacija je bila v obdobju 2007 - 2010 stabilna z zaznamanim porastom številčnosti v letu 2010. Največ volkov naj bi bilo v Ličko-Senjski in Splitsko-Dalmatinski županiji. Leta 2013 je bila ocena številčnosti volkov nižja kot v letih 2011 in 2012. Tudi po letu 2013 ocenjena številčnost ne preseže 200 volkov, večja se tudi delež neugotovljene smrtnosti.
- Volk je v letu 2009 povzročil 1.359 škodnih primerov, v letu 2010 1.373 primerov, v letu 2011 1.671 primerov, v letu 2012 1.635 primerov in v letu 2013 1.535 primerov. Pri tem je bilo v letu 2013 pobitih 2.608 domačih živali, od česar je največ 1.795 ovac in 469 koz (skupaj drobnica 87 %), preostanek odpade na govedo (165 živali), osle (21 živali), konje (24 živali), prašiče (4 živali) in domače pse (130 živali). Največ škode je povzročene v dalmatinskem zaledju (Šibensko-Kninska, Splitsko-Dalmatinska in Zadarska županija).
- Načrtovanje odstrela volkov je bilo v preteklosti izrazito konzervativno naravnano. Do leta 2009 je odstrel volkov na Hrvaškem znašal do 10 živali, leta 2010 je bilo odstreljenih 19 živali, v letu 2011 21 živali in v letu 2012 15 živali. Od leta 2013 naprej se na Hrvaškem ne načrtuje več odstrela volkov.

Preglednica 14: Planiran in realiziran odstrel volka na Hrvaškem za obdobje 2005 – 2017.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 - 2017
Načrt	4	7	7	10	21	24	22	18	0
Realizacija	0	2	4	9	7	19	21	15	0

Upravljanje z volkom v Avstriji in Italiji

Na mejnem območju z Avstrijo in Italijo tropov volkov ni prisotnih. Kljub temu pa monitoring volka kaže, da so na tem mejnem območju volkovi občasno prisotni in ga tudi prečkajo. Najbolj znan primer je volk »Slavc« iz slovensko-hrvaškega tropa na območju Slavnika, ki smo ga spremljali s pomočjo radio-telemetrične ovratnice. Med disperzijo, začeta konec decembra 2010, je namreč prečkal Slovenijo, del Avstrije in se naposled ustalil v Italiji v bližini Verone (Lessinia), kjer je skupaj z volkuljo iz alpske populacije vzpostavil nov teritorij, in sicer na območju, od koder je volk izginil že pred 200 leti. To je bilo tudi prvo zabeleženo parjenje med osebki Dinarsko - Balkanske in Alpske populacije volkov. Trop se uspešno razmnožuje že vse od njegove vzpostavitve dalje. Na območju med teritorijem tega tropa in državno mejo Slovenije z Italijo je bil v letu 2015 zaznan še en volčji trop, ki pa je do začetka leta 2016 verjetno izginil, saj ga ni več zaznati.

3.6 Utemeljitev predloga odvzema volka za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019

Strokovno mnenje smo pripravili na podlagi četrtega odstavka 8. člena *Uredbe o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Ur. l. RS, št. 46/04 ter spremembe in dopolnitve; v nadaljnjem besedilu: Uredba)*. Za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018 predlagamo poseganje v populacijo volka z odstrelom na podlagi 7. alineje prvega odstavka 7. člena Uredbe zaradi selektivnega in omejenega odvzema živali iz narave pod strogo nadzorovanimi pogoji in v omejenem številu. Prav tako je ZGS upošteval mnenja tujih (Large Carnivore Initiative for Europe..., 2002) in domačih strokovnjakov (Stališče

projektne skupine SloWolf..., 2010), med katerimi prevladuje paradigma, da trajnostni odstrel ni v nasprotju s prizadevanji za dolgoročno ohranitev populacij volka, če je le-ta dobro in strokovno načrtovan.

Pri pripravi predloga odvzema je bila v skladu s prvim odstavkom 7.a člena Uredbe upoštevana tudi *Strategija ohranjanja volka (Canis lupus) v Sloveniji in trajnostnega upravljanja z njim* (v nadaljnjem besedilu: Strategija) potrjena s strani Vlade Republike Slovenije.

Na podlagi drugega odstavka v povezavi s prvim odstavkom 8. člena Uredbe mora pričujoče strokovno mnenje vsebovati stališča in obrazložitve, ki jih ZGS podaja v nadaljevanju.

3.6.1 Utemeljitev pogojev za uporabo izjeme (test 1)

Selektiven in omejen odvzem živali iz narave

V Strokovnem mnenju je predlagan odvzem (t.j. vse oblike smrtnosti, ne samo odstrel) usmerjen selektivno glede na število, starost in prostorsko razporeditev volkov. Le na tak način je možno dolgoročno upravljati s populacijo skladno s sprejeto Strategijo in Akcijskim načrtom ter evropskimi smernicami in s tem dosegati cilje Direktive o habitatih. Predlog odvzema podrobno določa količino predvidenega odvzema ter njegovo prostorsko in časovno razporeditev. Na ta način je zagotovljeno, da odvzem ne doseže količine, ki bi ogrozila populacijo, s tem pa je smiselno zagotovljena tudi selektivnost.

Podrobno določena prostorska omejitev odstrela zagotavlja, da na posameznem območju prisotnosti volkov v Sloveniji ne bi prišlo do prekomernega odvzema oz. poseganja v populacijo. V okviru načrtovanega odvzema je kvota razdeljena po lovsko upravljavskih območjih (v nadaljnjem besedilu: LUO). Predlagana višina odvzema volkov predstavlja praviloma 1 odvzet osebek na posamezen trop volkov. V predlogu odvzema so navedeni vsi upravljavci lovišč (lovske družine), ki imajo za upravljanje z loviščem podeljeno koncesijo ter lovišča s posebnim namenom s poklicnim kadrom in lahko opravijo tudi odstrel. Ko je predlagan odvzem v posameznem LUO izpolnjen, se odvzem volkov tam takoj ustavi.

Predlagamo, da se načrtovani odvzem z odstrelom izvaja samo v obdobju 1. 10. 2018 – 31. 1. 2019 ter v obdobju 1. 9. – 30. 9. 2019. S tem je zagotovljena selektivnost odstrela glede na obdobje razmnoževanja volkov znotraj koledarskega leta, saj odstrel volkov ni dovoljen v času, ki je za volkove najpomembnejši z vidika razmnoževanja – parjenje in poleganje ter vzgoja mladičev (februar-avgust).

Selektivnost odvzema glede na starost volkov je načrtovana s pomočjo dodatne omejitve, in sicer s popolno prekinitvijo odstrela volkov v primeru, da število odvzetih odraslih volkov (t.j. osebkov starejših od 2 let) doseže 45 % celotno načrtovanega odvzema oz. 5 živali starih 2+ let.

Ker je odstrel volka tarčno usmerjen na to živalsko vrsto, ni tveganja, da bi ta poseg ogrozil ugodno stanje kake druge rastlinske ali živalske vrste. Zato drugi pogoji, ki bi vplivali na ugodno stanje drugih rastlinskih in živalskih vrst, niso potrebni.

Odvzem iz narave je potreben zaradi uravnavanja velikosti populacije z okoljem glede na družbeno sprejemljivost

Odstrel volka ima vedno negativno posledico za odstreljeno žival, za celotno populacijo pa so učinki lahko drugačni, različni. Odstrel ima namreč pozitivne in negativne posledice za preživetje preostalih volkov v populaciji, konflikte med volkovi in človekom ter odnos lokalnega prebivalstva do prisotnosti volkov. Poseganje v populacijo volkov je s tega vidika potrebno, saj se poleg ekološke komponente, ki jo predstavlja vrsta *Canis lupus* v Sloveniji, upošteva tudi socialni in gospodarski vidik. Zato smo mnenja, da je odvzem iz narave (z odstrelom) za ohranjanje ugodnega stanja populacije volkov, tako z vidika družbene sprejemljivosti nekaterih interesnih skupin (rejci drobnice, lovci...) kot z vidika uravnavanja prostorske razporeditve glede na splošno družbeno sprejemljivost, tako primeren kot tudi nujen ukrep.

Slednje je tudi v skladu s Strategijo in Akcijskim načrtom, ki imata dva osnovna cilja: ohranjanje populacije volka v ugodnem stanju in zagotavljanje sobivanja z ljudmi, zato se s predlaganim načinom upravljanja sledi obema ciljema, pri čemer je drugi podrejen prvemu. Akcijski načrt na strani 44 med drugim navaja: »Iz osnovnih bioloških značilnosti volka, ugotovljenih v mnogih raziskavah (za pregled glej npr. Mech in Boitani, 2003) izhaja, da ta vrsta v naravnem okolju ne potrebuje zunanjega uravnavanja (v obliki naravnih plenilcev ali človekovega poseganja), saj je to doseženo z znotrajvrstnimi mehanizmi (socialne interakcije, teritorialnost in druge znotrajvrstne interakcije), ki dolgoročno preprečujejo povečevanje lokalnih gostot nad biološko nosilno kapaciteto okolja. V populacijo z odstrelom praviloma posegamo zaradi vzdrževanja ali povečevanja družbene nosilne kapacitete. Družbena nosilna kapaciteta izhaja iz dojemanja družbe o vplivu vrste na dobrobit človeka in njegovo rabo prostora, okolje in druge vrste ter se ocenjuje kot največje število osebkov neke vrste v nekem prostoru, ki je ob danem upravljanju populacije za človeka sprejemljivo (Riley in Decker, 2000).«.

V delovnem gradivu Platforme za velike zveri, ki deluje pod okriljem Evropske komisije, navajajo avtorji v povezavi s konflikti z velikimi zvermi in sobivanjem tudi neizogibnost poseganja v populacijo velikih zveri na območjih, ki so poseljena. To pride v poštev npr. ob pojavu problematičnega obnašanja določenega osebkov, zaradi omejevanja širjenja populacij na območja, ki v preteklosti niso bila poseljena z velikimi zvermi, postopnega navajanja ljudi na prisotnost velikih zveri, pa tudi zaradi aktivnega vključevanja deležnikov v proces upravljanja. Na ta način je znatno zmanjšana možnost socialnih konfliktov, s tem pa tudi možnost negativnega odnosa javnosti do velikih zveri.

Družbena sprejemljivost (toleranca) kot družbena komponenta okolja je torej omejujoč faktor dejanskega obsega populacije in razširjenosti volka povsod po svetu, kjer se pojavlja v naseljenih območjih, s tem pa odločilen tudi za doseganje cilja Direktive o habitatih v Sloveniji, to je zagotavljanje, da se status ohranjenosti populacije volka v Sloveniji ne slabša. Zmanjšanje družbene sprejemljivosti namreč v končni fazi vodi do zmanjšanja populacije. Značilnost družbene sprejemljivosti v primeru volkov je, da je le-ta v »krhkem« ravnovesju, ki se lahko v kratkem času poruši. O »krhkosti« tega ravnovesja v povezavi z velikimi zvermi se lahko prepričamo na podlagi primera iz italijanske avtonomne province Trento, kjer je le v zadnjih nekaj letih toleranca do medvedov med ljudmi močno padla (leta 2003 je bilo 76,8 % anketiranih oseb všeč prisotnost medvedov, medtem ko je bilo leta 2011 med anketiranimi takšnih le še 30,4 % oseb; Tosi in sod. 2015). Razlog je možno iskati tudi v (pre)hitri rasti

tamkajšnje medvedje populacije in posledično naraščajočem pojavljanju konfliktov na eni strani ter vztrajanju radikalnih naravovarstvenih organizacij pri popolnem zavarovanju vrste na drugi strani. Na »krhkost« tolerance do volkov je v Sloveniji pokazala tudi anketa, izvedena v okviru projekta SloWolf (Marinko U. in Majić Skrbinšek A., 2011 - Končno poročilo akcije A.6). Vse tri skupine anketiranih ljudi (rejci drobnice, lovci, širša javnost) so se namreč trdno opredelile, da »volkovi ne sodijo v bližino človeških bivališč«, kar pa zaradi velikosti teritorijev volkov v fragmentiranem gozdnato-kulturnem okolju, kakršno je v Sloveniji, ni možno. Naj navedemo še eno izjavo na razpravi Evropske komisije o predmetni temi, ki slikovito poudarja čustveni pomen dojemanja vpliva velikih zveri in vsekakor velja tudi za Slovenijo: "Posameznikovo dojemanje škode je tisto, ki vpliva na javno mnenje, in ne dejanska škoda. Čustvena plat igra pomembno vlogo pri dojemanju škode« (European Commission, 1999: Compensation for damage caused by bears and wolves in the European Union. stran 16). Zato je treba pri načrtovanju upoštevati tudi te vplive na družbeno sprejemljivost, predvsem ker zaradi čustvenega dojemanja ne temeljijo na ugotovljenih strokovnih dejstvih (npr. številčnost, obseg škode).

Načrtovan in zakonit odvzem volkov lahko znotraj nekaterih interesnih skupin (pri nas so to predvsem lovci in rejci pašnih živali) poveča toleranco in celo interes za ohranjanje te vrste. Številne raziskave kažejo, da je treba v proces upravljanja vključiti vse interesne skupine, ki so na različne načine vpletene v sobivanje z volkom (npr. Naughton – Treves & Treves, 2005; Treves in sod., 2006). V Sloveniji je bila v okviru Life+ projekta SloWolf izvedena javnomnenjska raziskava (Marinko U. in Majić Skrbinšek A., 2011), ki je raziskovala stališča do volkov s strani širše javnosti in dveh pomembnih interesnih skupin, ki lahko posredno in neposredno vplivata na populacijo volkov (lovci in rejci drobnice). Anketa je pokazala, da imajo do volkov večinsko naklonjeno stališče lovci in širša javnost, nekoliko bolj negativno stališče do njih pa imajo rejci drobnice. Kljub večinsko naklonjenemu odnosu je polovica (51,4 %) anketiranih lovcev na območju stalne prisotnosti volkov menilo, da volkovi plenijo preveč srnjadi in jelenjadi. Tako skupina lovcev kot tudi skupina rejcev drobnice sta bili izrazito proti popolnemu zavarovanju volka v Sloveniji in proti prepovedi lova nanj, prav tako sta menili, da se številčnost volkov ne bi smela povečati, medtem ko širša javnost glede teh vprašanj ni bila tako enotna. Ker je odnos javnosti eden izmed ključnih dejavnikov za dolgoročno ohranitev volka, povečanje tolerance ljudi do volkov neposredno zagotavlja koristi varstvu volkov. V nadaljevanju sta ločeno obravnavana vidika obeh interesnih skupin, ki sta v Sloveniji pomembni v povezavi z vzdrževanjem družbene sprejemljivosti (tolerance) do volkov - lovci in rejci pašnih živali.

Menimo, da zakonit odvzem prispeva k vzdrževanju družbene sprejemljivosti in zmanjša obseg nezakonitega ubijanja volkov ter s tem zagotavlja koristi varstva volka kot vrste. Ljudje namreč bolje sprejemajo konfliktne živalske vrste, če imajo od njih tudi neko korist (Mishra in sod., 2003). Zato lahko z dovoljevanjem omejenega in nadzorovanega odvzema povečamo zanimanje za ohranjanje volka (vseh velikih zveri!) med lovci in posledično vzpostavimo boljši nadzor nad dogajanjem v populaciji le-tega. Lovci se v primeru uspešnega upravljanja s prostoživečimi živalmi lahko izkažejo kot njihovi uspešni zaščitniki (Mincher, 2002; Heberlin, 2008). Morebiten nezakonit odstrel lahko mnogo bolj negativno vpliva na stanje in številčnost populacije volka, kot pa količinsko, časovno in geografsko nadzorovan odvzem. Boitani (2000) v evropskem akcijskem načrtu za volka navaja, da je nezakonito ubijanje volkov verjetno najpomembnejši vzrok smrtnosti volkov na evropski ravni (verjetno se to kaže tudi v sosednji Hrvaški). Vsekakor pa je trdne podatke o pogostosti in obsegu nezakonitega lova izredno

težko pridobiti. V Sloveniji so bili v zadnjih štirih letih in pol potrjeni 4 primeri nezakonito usmrčenih/odvzetih volkov (v vseh teh je ZGS po uradni dolžnosti obvestil tudi pristojne inšpekcijske službe in organe pregona). Kljub temu da so lovci večinsko naklonjeni volkovom (po rezultatih ankete, izvedene v projektu SloWolf, ima na območju stalne prisotnosti volkov negativno stališče do volkov le 20,7 % lovcev), je to treba upoštevati. Pomembno je tudi, da krovne (LZS) in druge lovske organizacije (OZUL, LD, LPN) ter državni organi in institucije nadaljujejo s tradicijo formalnega in neformalnega izobraževanja lovskih pripravnikov, kandidatov za lovske čuvaje in splošne lovske javnosti, kjer so teme tudi zavarovane prostoživeče živalske vrste (tudi velike zveri), njihov pomen in vloga v ekosistemi ter posledice in preprečevanje nezakonitih dejanj s strani lovcev. Takšna izobraževanja imajo v Sloveniji dolgoletno tradicijo in vsekakor prinašajo uspehe tudi v povezavi z miselnostjo lovske javnosti o predmetni temi, je pa njihov učinek vsekakor težje (iz)meriti. V letu 2015 je ZGS skupaj s partnerji (BF Odd. za biologijo) tudi v okviru LIFE DINALP BEAR projekta izobraževal ciljno lovsko javnost o pomenu velikih zveri v ekosistemi in odnosu ter vzpostavljanju sožitja človeka z njimi. V prihodnje bodo temi preprečevanja in morebitnega odkrivanja krivolova ciljno posvečene tudi posamezne akcije pravkar odobrenega »LIFE Lynx« projekta na risu, katerega nosilec bo ZGS, nosilec ene od akcij pa krovna lovska organizacija – Lovska zveza Slovenije. Ena od akcij bo informirala organe pregona o znakih kaznivih dejanj. Poleg risa bosta posredno vključeni v akcije tudi vrsti volk in rjavi medved.

Druga pomembna interesna skupina, ki ima lahko močan vpliv na sprejemljivost volkov predvsem na ravni lokalnih skupnosti, so rejci pašnih živali. Na nesprejemanje volkov s strani predstavnikov te interesne skupine kažejo številni proti volkovom nastrojeni članki (nekaj takšnih člankov iz zadnjih let je navedenih v virih in literaturi: Članki v spletnih mediji). Za ljudi je najtežje neko živalsko vrsto sprejeti in sobivati z njo na območjih, kjer ljudje tega prej nekaj časa niso bili vajeni. Tam se je skozi stoletje ali več odsotnosti velikih zveri iz zavesti »izgubila« praksa varovanja premoženja, primarno rejnih domačih živali, pred velikimi zvermi. Podatki o pojavljanju škod po volkovih na rejnih živalih potrjujejo, da se območje prisotnosti volkov v Sloveniji postopno prostorsko širi, predvsem proti zahodu in severozahodu (npr. škode po volkovih na Primorskem, južnem robu Ljubljanskega barja, na območju Blok). Upošteva območje celotne Slovenije pa se je število škodnih primerov po volku na leto v zadnjih letih (predvsem po letu 2010) precej zmanjšalo. Verjetno je k temu pripomogla tudi vzpostavitev sofinanciranja zaščitnih sredstev (elektroograj) v okviru projekta SloWolf. Zaskrbljujoče je le, da kljub padcu števila škodnih primerov med lokalnimi skupnostmi, rejci in nekaterimi predstavniki kmetijske stroke v zadnjih letih še vedno vlada veliko nezadovoljstvo v povezavi z velikimi zvermi (glej npr. Peticija Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije 2016; Sklepi Državnega sveta Republike Slovenije 2015; Mednarodna konferenca o gorskem pašništvu 2016; posvet v Državnem svetu Republike Slovenije 2018). Vsako leto s strani kmetijskih organizacij prihajajo zahteve po visokih odstrelah in radikalnem zmanjšanju številčnosti volkov. Eden od vzrokov za nezadovoljstvo med rejci in predstavniki kmetijske stroke je verjetno tudi nereden in večkrat zadržan (2013, 2015-2017) odstrel volkov v preteklih letih. Naslednji citat iz besedila sklepov Državnega sveta RS nazorno prikazuje stališča predstavnikov kmetov in lokalnih skupnosti: *»Komisija ugotavlja, da so zdajšnje populacije medvedov in volkov prevelike in delujejo moteče, vzbujajo strah in nelagodje med ljudmi ter otežujejo izvajanje gospodarsko-kmetijskih dejavnosti. Komisija podpira predlog predstavnikov lokalnih skupnosti in Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, da se število medvedov in volkov na osrednjem območju divjih zveri zniža na vzdržno raven, kot je bila pred letom 1990, z ustreznim odvzemom, kar bo ponovno omogočalo strpno sobivanje ljudi in zveri.«* (9. točka Sklepov

Državnega sveta Republike Slovenije..., 2015). Enake zahteve oziroma mnenja so razpravljavci podali tudi na posvetu v Državnem svetu Republike Slovenije z naslovom »Upravljanje z velikimi zvermi v prihodnje« v aprilu 2018, kjer so bile javno izrečene tudi izjave, »da bo lokalno prebivalstvo vzelo pravico v svoje roke«.

Glede na zapisano izpostavljamo, da kljub temu, da so lovci in rejci pašnih živali le del javnosti, pa imajo od vseh deležnikov lahko bistven vpliv na populacijo volka v Sloveniji, saj lahko na terenu neposredno izvajajo nezakonito poseganje v populacijo. Predlagan odstrel bo kot ukrep aktivnega upravljanja s populacijo volka zato pozitivno vplival na mnenje obeh deležnikov. S povečevanjem številčnosti se populacija volka širi v Sloveniji tudi prostorsko. Problem bo nastal predvsem na območjih kot so Alpe, kjer ljudje niso več navajeni sobivati z volkom in kjer je tudi izvajanje preventivne zaščite zaradi drugačnih praks in naravnih značilnosti precej zahtevnejše. Zato je še posebej pomembno, da širjenje upočasnimo s poseganjem v populacijo volka zaradi postopnega uvajanja zaščitnih ukrepov in aktivnim pristopom komuniciranja z javnostjo na teh območjih.

Ocenjujemo, da je škod s stališča družbene sprejemljivosti še vedno preveč. Ugotavljamo, da bi bil bistven prispevek k reševanju tega področja dela **tudi prenova predpisov** (ZON, Pravilnik o minimalnih zaščitnih ukrepih), ki predpisujejo načine varovanja rejnih živali pred škodami po volku (velikih zvereh). Tako bi celoviteje izpolnili tudi test 2, ki ga predpisuje dokument Evropske komisije (Guidance document on the strict protection of animal species of community interest under the Habitats Directive).

Po drugi strani pa se nekatere naravovarstvene in okoljsko-pravne nevladne organizacije zavzemajo za popolno odpravo odstrela. Poudarjajo, da naj bi bile Uredbe in Odlok v nasprotju s Konvencijo o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (Aarhuško konvencijo), da za odstrel nimajo podlage v Zakonu o ohranjanju narave in da niso izpolnjeni vsi pogoji Habitatne direktive. Menijo, da naj država ne bi izkazala potrebnega pogoja, da ni druge zadovoljive možnosti glede problema, ki je razlog odstrela.

Na ZGS ugotavljamo, da je omejen in skrbno načrtovan odstrel v skladu z mednarodno, evropsko in državno zakonodajo. Skladen je tako z Zakonom o ohranjanju narave (Ur.l. RS, št. 96/04 in spremembe ter dopolnitve) in Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Ur.l. RS, št. 46/04 in spremembe ter dopolnitve). V primeru, da se odstrel ne izvaja, se poveča ilegalno poseganje v populacijo, na kar nakazujejo tudi prakse iz tujine. Še posebno pomembno je aktivno vključevanje lovcev v upravljanje s populacijo volka. Negativni odnos se ob morebitnem neizvajanju odstrela pokaže tudi pri rejcih, predvsem drobnice, ki morajo že zaradi same prisotnosti volka dodatno ščititi svoje premoženje, kar jih postavlja v neenakovreden položaj z recí iz območij Slovenije, kjer volk ni prisoten. Do odpora prihaja tudi na območjih, kjer volk sicer še ni prisoten, obstaja pa velika verjetnost za to. To vodi tudi do neuresničevanja vzpostavitve povezav med različnimi sedaj prostorsko ločenimi populacijami (Alpe, Dinaridi). Zato alternativnih možnosti, ki bi omogočale, da odvzem iz narave z odstrelom ne bi bil potreben, v primeru populacije volka ni.

Dovoljena sredstva oziroma načini za poseg, ki lahko povzroči poškodovanje, zastrupitev, usmrnitev, odvzem iz narave, ujetje ali vznemirjanje, in omejitve njihove uporabe

Volkove je v Sloveniji (v primeru takšne odločitve Vlade RS Slovenije) dovoljeno usmrtiti le z odstrelom, kar je neprimerno bolj selektivna oblika usmrčitve kot so to pasti, ki tudi niso dovoljene. Pri odstrelu volkov se uporablja predpisano lovsko orožje z risano cevjo in naboji iz Priloge 1 *Pravilnika o vrstah in moči lovskega orožja, načinu zasledovanja in usmrčitve ranjene živali ter višini odškodnine na divjadi, ki je povzročena s protipravnim lovom* (Ur.l. RS, št. 50/16).

Potrebni nujni ukrepi v zvezi z izvedbo nadzora nad posegom, ki lahko povzroči poškodovanje, zastrupitvijo, usmrčitvijo, odvzemom iz narave, ujetjem ali vznemirjanjem

V Sloveniji imamo področje nadzora nad zakonitim odstrelom zgledno urejeno. Uplenitelj oziroma upravljavec lovišča, v katerem je odstrel volka izvršen, mora to nemudoma javiti pristojni območni enoti ZGS. Ta poskrbi, da se odstrel zabeleži in v primeru izpolnjene kvote v dotičnem LUO takoj obvesti ostale upravljavce lovišč in s tem prepreči prekoračitev kvote. V primeru da sta sočasno ustreljena dva volka in to pomeni prekoračitev dovoljene kvote, se to upošteva pri načrtovanju odvzema v naslednjem upravljavskem obdobju. V primeru odvzema volka (odstrel ali izguba) pristojni vodja Odseka za gozdne živali in lovstvo na ZGS opravi strokovne meritve mrtvega volka, odvzame genetske vzorce in zob za določitev starosti živali ter ugotovi okoliščine odvzema volka. Truplo volka se nato pošlje še na pregled na Veterinarsko fakulteto UL, kjer potrdijo/ugotovijo vzrok smrti volka in njegovo predhodno zdravstveno stanje. V primeru, da gre za nepravilnosti pri izvedenem odstrelu, ZGS obvesti pristojne inšpekcijske službe. V primeru najdbe mrtvih volkov v sumljivih okoliščinah ali informacij o nezakonitih dejanjih, ZGS obvesti organe pregona in pristojne inšpekcijske službe.

3.6.2 Preverjanje drugih zadovoljivih možnosti (test 2)

Drugih realnih možnosti za reševanje trenutne problematike (t.j. ohranjanje/večanje družbene sprejemljivosti volka), ki bi bile zadovoljive z večine vidikov, ZGS trenutno ne smatra za ustrezne.

V nekaterih društvih za zaščito in pravice živali ter drugih nevladnih organizacijah ali civilnih iniciativah, tako v Sloveniji kot širše po Evropi, se v zadnjem času pojavljajo različni predlogi, in sicer so nekateri od teh naslednji:

- odlov živih osebkov iz narave ter zapiranje prostoživečih živali v ujetništvo – ograjene prostore,
- selitev živali v druge države (npr. Rusijo),
- kastracija/sterilizacija osebkov v naravi.

Noben od naštetih predlogov po mnenju ZGS ni zadovoljiv, saj so neracionalni (kot je npr. selitev živali v tujino), neetični, neučinkoviti ali pa celo nenadzorovani in neselektivni (npr. koliko osebkov iz celotne populacije je treba kastrirati/sterilizirati ter katerih spolnih/starostnih kategorij oz. kakšen bo način in cena takega posega) ter bi zato lahko populaciji volkov povzročili nepopravljivo škodo. Za ohranjanje družbene sprejemljivosti volkov ter vključevanje deležnikov v upravljanje s populacijo tako ostaja omejen in nadzorovan odstrel edina ustrezna in racionalna možnost, ki je ni mogoče nadomestiti na noben drug način. Ker pa so nekateri potencialni negativni učinki na del populacije volkov z odstrelom znani, jih bomo z ustreznimi

varovalnimi mehanizmi zmanjšali na najnižjo možno raven. Te ukrepe smo deloma že opisali v prejšnjem poglavju, nadalje pa jih natančneje definiramo še v naslednjem.

Prav tako mora ostati prioriteta tudi izvajanje drugih ukrepov za zmanjševanje konfliktov med ljudmi in volkovi ter izvajanje Strategije ohranjanja volka in Akcijskega načrta upravljanja z volkom. Primere dobrih praks za zmanjševanje konfliktov je vpeljal predvsem projekt SloWolf. Tudi zaradi uspešnosti projekta se izvajanje sofinanciranja zaščitnih sredstev pred napadi volkov na domače živali nadaljuje.

3.6.3 Preverjanje, da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3)

Ocena stanja populacije volka v Sloveniji

Volkovi v Sloveniji so robni del Dinarsko – Balkanske populacije volka, ki je po ocenah IUCN in LCIE v ugodnem stanju ter šteje okoli 5.000 živali. Nosi IUCN oznako LC - »Least Concern«, kar se smatra za najnižjo stopnjo nevarnosti za potencialno izumrtje živalske vrste in ne spada pod oznake, ki tvorijo t.i. »rdeči seznam« ogroženih vrst. Trendi populacije v Sloveniji kažejo, da je populacija po zavarovanju leta 1993 številčno naraščala, porast številčnosti pa je bil zabeležen tudi med leti 2011 in 2017. Podrobnejše raziskave stanja populacije volkov v okviru projekta LIFE+ SloWolf v okviru intenzivnega monitoringa kažejo na porast številčnosti volkov kljub rednemu izvajanju odstrela okoli 10 volkov letno (med leti 2010 in 2012 povečanje števila volkov za 15 %). Rezultati monitoringa volkov v sezoni 2015/16 kažejo na to, da se je velikost populacije nekoliko zvišala, se pa intervali zaupanja v veliki meri prekrivajo s sezono 2012/2013, tako da se tega ne da z gotovostjo trditi. Lahko pa z gotovostjo potrdimo, da populacija volkov v Sloveniji ostaja glede na sezono 2012/13 vsaj stabilna, dolgoročno pa ima velikost populacije tudi pozitiven trend, saj je razlika v velikosti populacije v letih med 2010 in 2012 in velikostjo populacije, ocenjeno v sezoni 2016/17, že statistično značilna. Prihaja tudi do prostorske širitve, čeprav nekateri tropi vmes tudi niso več zaznani.

Smernice EU »Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores, Large Carnivore Initiative for Europe« (20. 5. 2008) opredeljujejo obravnavanje vrst na nivoju celotnih populacij in ne zgolj na nivoju posamezne države. Volkovi v Sloveniji predstavljajo, kot že rečeno, robni del Dinarsko – Balkanske populacije, zato moramo pri presoji ugodnega stanja populacije upoštevati dejstvo, da so volkovi v Sloveniji v neposredni povezavi z volkovi na Hrvaškem.

Populacija volkov v Sloveniji kot del Dinarsko - Balkanske populacije izpolnjuje vse pogoje navedene v 1. členu Direktive o habitatih. Rezultati dolgoročnega monitoringa v kombinaciji z najnovejšimi metodami, uporabljenimi tako v okviru projekta SloWolf kot tudi v okviru projektne naloge *Spremljanje varstvenega stanja volkov v sezoni 2015/16* in prav tako v sezoni 2016/17 so pokazali, da populacija slovenskih volkov v zadnjih letih kljub načrtovanemu odvzemu izkazuje pozitiven trend številčnosti.

Na podlagi rezultatov monitoringa lahko zaključimo, da populacija volkov v Sloveniji v zadnjih letih rahlo raste, da je kot del širše Dinarsko – Balkanske populacije v ugodnem stanju in da načrtovani odvzem za obdobje 1. 10. 2018 –30. 9. 2019 ne bo ogrozil njenega stabilnega stanja.

Ocena o vplivu usmrtiltve ali odvzema iz narave na ohranitev ugodnega stanja populacije: načrtovan in omejen odvzem ne škoduje ohranitvi ugodnega stanja populacije

Glede na podatke (škodni primeri, odvzem), ki jih ZGS zbira že več kot 2 desetletji, ugotavljamo, da primerno načrtovan in omejen odvzem ne škoduje ohranitvi ugodnega stanja populacije volkov. To dodatno potrjujejo tudi izsledki projekta SloWolf, ki kažejo na to, da je populacija volkov v Sloveniji med leti 2010 in 2012, kljub povprečnemu letnemu odvzemu 11 volkov, naraščala (številčnost volkov je trenutno še višja kot v obdobju 2010-2012, kar pomeni tudi večji reprodukcijski potencial). Strokovna literatura govori o tem, da je volk zelo prilagodljiva vrsta z visokim reprodukcijskim potencialom. Tolikšen reprodukcijski potencial vrsti zagotavljajo njene biološke in ekološke značilnosti, saj se kot vrsta hitro prilagaja okolju, nadomesti izgube v populaciji in ponovno poseli izpraznjena območja. Volkovi spolno dozori pri starosti 2 let, dominantna volkulja pa vsako leto poleže povprečno med 4,2 do 6,4 mladiča (Mech in Boitani, 2003). Izsledki številnih raziskav (povzetih v Mech in Boitani, 2003) kažejo, da je stanje populacije volka še ugodno celo pri 20- do 30-odstotnem letnem odvzemu ocenjene številčnosti populacije. Ohranjanje oziroma celo rast populacije pri takem poseganju v populacijo volka je bila dokazana v več obsežnih raziskavah (povzetih v Mech in Boitani, 2003) v Severni Ameriki in tudi v Evropi (Poljska).

Kvota, predlagana v Strokovnem mnenju, pomeni praviloma odvzem 1 volka na trop in sovpada z zgoraj navedenim merilom dopustnega poseganja v populacijo. Načrtovana kvota je zaradi morebitnih nezaznanih izgub še dodatno zmanjšana zaradi upoštevanja načela previdnosti. Podatki o razporeditvi teritorijev tropov volkov in o številčnosti volčje populacije v Sloveniji so bili pridobljeni na podlagi »monitoringa« volkov, izvedenega v okviru projekta SloWolf in projektne naloge »Spremljanje varstvenega stanja volkov v sezoni 2015/16« ter vmesnega poročila projektne naloge »Spremljanje varstvenega stanja volkov v sezoni 2016/17«.

Ker ima načrtovan odvzem poleg pozitivnih lahko tudi negativne učinke za del populacije, je le-te z ustreznimi ukrepi treba zmanjšati na najnižjo možno raven. Zato so predvideni dodatni mehanizmi, ki omejujejo tako razpad tropov na nekaterih strnjenih gozdnih območjih Slovenije, kot tudi lokalno premočno poseganje v populacijo. V nadaljevanju podajamo podrobnejši opis predvidenih ukrepov.

1. Potencialna negativna posledica odvzema na populacijo je morebitno lokalno iztrebljenje populacije zaradi izvedbe zgolj na nekem manjšem območju. V izogib lokalno prekomernemu poseganju v populacijo se naš predlog in strokovno mnenje nanaša na kvoto odvzema, ne samo na kvoto odstrela. Torej naša predlagana kvota zajema vse zabeležene načine smrtnosti in ne samo smrtnost zaradi človekovega odstrela. Višina odstrela se ob drugih nastalih izgubah temu primerno zmanjša. V našem predlogu je torej načrtovana vsa smrtnost, kar je še dodatna varovalka omejenega poseganja v populacijo. Za posamezno načrtovalsko obdobje se določa odvzem glede na podatke o oceni stanja populacije ter rezultatov odvzema prejšnjega obdobja (odstrel in druge izgube). Na ta način se lahko na letni ravni ustrezno uravnava upravljanje s populacijo volka.

2. Potencialno lokalno prekomerne vplive na populacijo bomo preprečevali tudi s tem, da je sam odvzem znotraj predvidene kvote podrobno prostorsko določen. V okviru predlaganega

načrtovanega odvzema je kvota razdeljena po LUO, v okviru katerih se načrtuje odvzem lovnih vrst živali - divjadi. Posamezen LUO pokriva teritorije največ 3 tropov volkov. Na posameznem območju je dovoljen odvzem največ 3 osebkov. Ko je v posameznem od naštetih LUO kvota načrtovanega odvzema izpolnjena, se odstrel na tem območju ne izvaja več. V kolikor bi izjemoma, zaradi nezmožnosti preprečitve sočasnega odvzema več osebkov hkrati, prišlo do prekoračitve predpisane kvote, bi bilo večje število odvzetih osebkov upoštevano pri načrtovanju odvzema za naslednje leto.

3. Druga potencialna negativna posledica odvzema na samo populacijo je razpad tropov, ki se lahko zgodi zaradi izgube/odvzema dominantnih (alfa) osebkov v tropu. V izogib temu ZGS predlaga dodaten varovalni mehanizem, s katerim omejimo vpliv odvzema na razpadanje tropov. V primeru da bi število odvzetih odraslih volkov (osebkov starejših od 2 let) doseglo 45 % celotnega načrtovanega odvzema oz. 5 osebkov, se šteje, da je ves načrtovani odvzem izpolnjen in se le-ta za tekoče načrtovalsko obdobje zaključi. Pri tem je treba opomniti, da vsi odrasli (2 ali več let stari) volkovi niso dominantni osebki. Zato morebiten delež 45 % odraslih osebkov v odvzemu nikakor ne pomeni tudi toliko izgub dominantnih volkov.

3.7 Predlog načrta odvzema volkov iz narave pod strogo nadzorovanimi pogoji v omejenem številu za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019

- I. **Za časovno obdobje od 1. 10. 2018 do 30. 9. 2019** za celotno populacijo volka na območju Slovenije načrtujemo odvzem (odstrel in izgube) **11 volkov**, kar predstavlja v povprečju odstrel ene živali na evidentiran trop.
- II. **V načrtovanem odvzemu 11 volkov so vključeni osebki, ki so odstreljeni** (usmrtilitev osebka v skladu s 7. in 7a členom Uredbe), **in dokazane izgube.**
Odstrel v skladu s 7. a členom Uredbe se izvaja v obdobju od vključno 1. 10. 2018 do 31. 1. 2019 ter v obdobju od vključno 1. 9. do 30. 9. 2019.
Smrtnost volka, ki bi nastala kot posledica dostrelitve po iskanju ranjene živali po nastali prometni nesreči, se obravnava kot etično načelo iskanja in preprečitve mučenja ranjene živali, za katere ni potrebno pridobiti dovoljenja ARSO za izredni odstrel.
- III. Predlagana prostorska razporeditev načrtovanega odvzema 11 volkov je naslednja:
 - **3 volki - Kočevsko-Belokranjsko LUO in Novomeško LUO skupaj** (vse lovske družine, združene v LZS in 3 LPN v sestavi ZGS).
 - v Kočevsko Belokranjskem LUO v loviščih Loka pri Črnomlju, Vinica, Sinji vrh, Črnomelj, Adlešiči, Banja Loka-Kostel, Kočevje, Mala gora, Struge na Dolenjskem, Draga, Osilnica, Velike Lašče, Gradac, Suhor, Lazina, Velike Poljane, Loški potok, Ribnica, Dolenja vas, Sodražica, Turjak, Predgrad, Dragatuš, Smuk-Semič, Metlika, Dobropolje, Grosuplje, Suha krajina, Krka in Taborska jama in v loviščih s posebnim namenom Medved, Žitna gora in Snežnik Kočevska Reka;
 - v Novomeškem LUO v loviščih Mirna peč, Novo mesto, Otočec, Padež, Šentjernej, Plešivica, Toplice, Orehovica, Brusnice, Gorjanci, Mokronog, Mirna, Trebelno, Veliki Gaber, Dobrnič, Trebnje, Velika Loka, Tržišče, Škocjan, Šentrupert in Šentjanž.

- **3 volki - Notranjsko LUO** (vse lovske družine, združene v LZS in 2 LPN v sestavi ZGS).
 - v Notranjskem LUO v loviščih Begunje, Cerknica, Cajnarje, Grahovo, Rakek, Žilce, Lož-Stari trg, Iga vas, Babno polje, Gornje jezero, Kozlek, Zemon, Trnovo, Mokrc, Brezovica, Rakitna, Tabor Zagorje, Prestranek, Javornik-Postojna, Pivka, Borovnica, Nova vas, Ig, Rakovnik-Škofljica in Tomišelj ter v loviščih s posebnim namenom Jelen in Ljubljanski vrh.
- **2 volka - Zahodno visokokraško LUO** (vse lovske družine, združene v LZS).
 - v Zahodno visoko Kraškem LUO v: loviščih - Logatec, Hotedršica, Rovte, Vrhnika, Col, Hubelj, Idrija, Krekovše, Kozje stena, Jelenk, Javornik, Dole nad Idrijo, Gorica, Grgar, Sabotin, Planina, Črna jama, Bukovje, Most na Soči, Trebuša, Čepovan, Kanal, Anhovo, Dobrovo, Trnovski gozd, Vipava, Nanos, Lijak, Čaven, Vojkovo in Hrenovice.
- **3 volki - Primorsko LUO** (vse lovske družine, združene v LZS).
 - v Primorskem LUO v loviščih Prem, Bukovca, Brkini, Izola, Trstelj – Kostanjevica, Fajti hrib, Strunjan, Jezero – Komen, Dolce – Komen, Raša – Štorje, Tabor – Sežana, Žabnik – Obrov, Kras – Dutovlje, Vrhe – Vrabče, Videž – Kozina, Slavniki – Materija, Štanjel, Gaberk – Divača, Timav – Vreme, Senožee, Kojnik – Podgorje, Rižana, Dekani, Istra – Gračišče, Marezige, Koper, Šmarje, Gradišče – Košana, Brje – Erzelj in Tabor – Dornberk.

- IV. Odstreli naj se praviloma manjše živali v tropu. Tako bo zagotovljeno varovanje strukture tropov, saj so manjše živali praviloma tudi mlajše in niso del dominantnega (alfa) para. Z odstrelom teh živali zmanjšamo velikost tropa in na dolgi rok število dispergiranih živali, ne izzovemo pa potencialnega razpada tropa. **V primeru, da število odvzetih odraslih volkov (osebkov starih 2 leti ali več) doseže 45 % načrtovanega odvzema (5 živali), se odstrel takoj zaključi.**
- V. Izvedbo nadzora odvzema iz narave vrši Zavod za gozdove Slovenije skladno z 10. členom »Odloka o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave za leto 2017« (v nadaljevanju: Odlok). Izvajanje nadzora odvzema vršita skladno z zakonodajo in podeljenimi pristojnostmi tudi pristojni lovska in okoljska inšpekcija v okviru Inšpektorata RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo in Inšpektorata RS za okolje in prostor.
- VI. Za vsak primer izločitve volka s sumom na nalezljive bolezni (predvsem zoonoze) in izločitve volka v nejasnih okoliščinah (izgube – najdeni poginuli volkovi, krivolov, sporne kršitve pri odstrelih,...) se obvesti pristojne inšpekcijske službe oziroma organe pregona. Odvzem vzorcev tkiv in organov naj poteka skladno z 11. členom Odloka. Znanstveno-raziskovalne institucije naj o rezultatih preiskave poleg subjektom iz 11. člena poročajo tudi Zavodu RS za varstvo narave ter upravljavcu lovišča ali LPN, od koder je bil volk dostavljen v pregled.
- VII. Zaradi varovanja strukture tropov v osrednjem območju pojavljanja volka v Sloveniji predlagamo odvzem z odstrelom zgolj enega volka v posameznem LPN (Medved, Žitna gora, Snežnik, Kočevska Reka, Jelen, Ljubljanski vrh).

- VIII. Pri odstrelu volkov se uporablja predpisano lovsko orožje z risano cevjo in naboji iz Priloge 1 *Pravilnika o vrstah in moči lovskega orožja, načinu zasledovanja ranjene ali obstreljene živali ter višini škode na divjadi, ki je povzročena s protipravnim lovom* (Ur.l. RS, št. 50/16).
- IX. 3 volke, predvidena za odvzem (1 v Kočevsko-Belokranjskem, 1 v Primorskem in 1 v Notranjskem LUO) se dodeli lovskim organizacijam šele v mesecu septembru 2019, v kolikor med tem ni kvota 11 volkov že izpolnjena. Te tri živali predstavljajo še dodatno varovalko za usmerjanje načrtovane kvote odvzema, ker lahko v obdobju med januarjem in septembrom nastanejo izgube v populaciji (promet, pogin ...).
- X. V primeru da bi bila v posameznem LUO v enem dnevu odstreljena 2 ali več osebkov in bi to pomenilo prekoračitev načrtovane kvote odvzema, se v prihodnjem letu presežek realizacije odšteje od načrtovane kvote za odvzem.
- XI. Drugi pogoji, ki bi vplivali na ugodno stanje drugih rastlinskih in živalskih vrst, niso potrebni.

4 RIS (*Lynx lynx* L.)

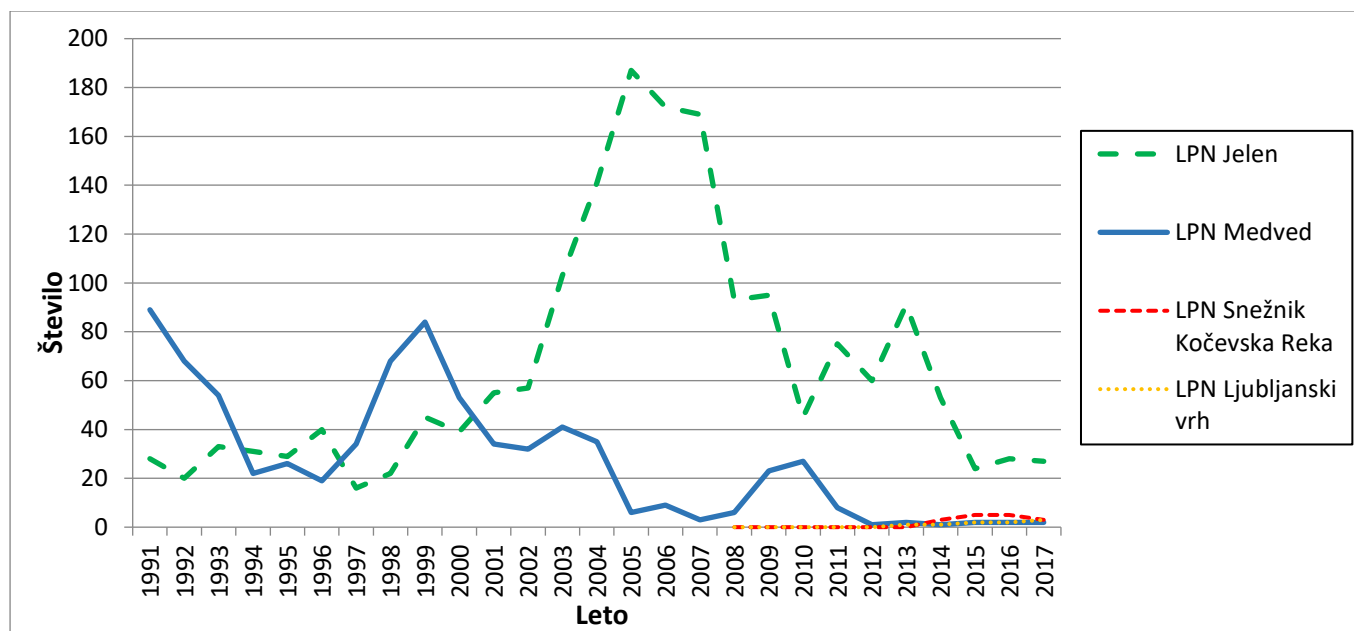
4.1 Monitoring populacije risa v Sloveniji

4.1.1 Zbiranje znakov prisotnosti v loviščih s posebnim namenom v sestavi ZGS

Poklicno osebje v LPN Medved in Jelen vodi podrobnejši, dnevni monitoring risa že od leta 1991. Podatke o vseh znakih prisotnosti (plen, iztrebki, sledi, oglašanje, opažanja...) vnašajo v oštevilčene kvadrante 1x1 km. Od leta 2008 imamo podatke o spremljanju prisotnosti risa tudi za LPN Snežnik-Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.

Preglednica 15: Število opaženih znakov prisotnosti risa v Loviščih s posebnim namenom v obdobju 1991-2017 za LPN Jelen in Medved ter v obdobju 2008-2017 v LPN Snežnik-Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.

LETO / LPN	LPN Jelen	LPN Medved	LPN Snežnik Kočevska Reka	LPN Ljubljanski vrh
1991	28	89		
1992	20	68		
1993	33	54		
1994	31	22		
1995	29	26		
1996	40	19		
1997	16	34		
1998	22	68		
1999	45	84		
2000	39	53		
2001	55	34		
2002	57	32		
2003	103	41		
2004	141	35		
2005	187	6		
2006	172	9		
2007	169	3		
2008	93	6	0	0
2009	95	23	0	0
2010	45	27	0	0
2011	75	8	0	0
2012	60	1	0	0
2013	91	2	0	1
2014	53	1	3	1
2015	24	2	5	2
2016	28	2	5	2
2017	27	2	3	3

Slika 15: Število znakov prisotnosti risa na leto v štirih Loviščih s posebnim namenom v Sloveniji v obdobju 1991 - 2017.

4.2 Trend odvzema risa

Odvzem risov iz narave je bil zadnjih 23 let na izredno nizki stopnji. V tem obdobju so odločbe za t.i. »redni odstrel« izdali le šestkrat, od leta 2004 dalje pa odstrela v populaciji ne izvajamo več. Trikrat so izdali tudi izredne odločbe/ dovoljenja za odstrel, enkrat od tega prav v letu 2016, ko je bil v bližini gozdne ceste v Notranjskem LUO najden ris v očitno hudem akutnem zdravstvenem stanju. Dosedanji odvzem risov je bil teritorialno razpršen, čeprav je bil večji del realiziran v Kočevsko-Belokranjskem in Notranjskem lovsko upravljavskem območju.

Izgube predstavljajo znaten delež v celotnem odvzemu (38 %). Navadno gre za povoze in pogine posameznih shiranih osebkov. V letu 2012 sta bila tako najdena dva poginula osebka ženskega spola. Ena samica v Kočevsko – Belokranjskem LUO, ki je nosila radiotelemetrično ovratnico in imela tisto leto tri mladiče, kateri po smrti risinje niso bili najdeni, a so najverjetneje tudi poginili. Druga samica je bila najdena v Novomeškem LUO. V letu 2014 je bil povežen samec v lovišču Nomenj – Gorjuše, leta 2016 pa samec v lovišču Kočevje na regionalni cesti pri kraju Jasnica.

Preglednica 16: Odvzeti risi v Sloveniji po vzrokih smrtnosti v obdobju 1995-2017.

	"Redni" odstrel po odločbi	Izredni odstrel	Izgube	SKLUPAJ odvzem
1995	2	0	0	2
1996	1	1	0	2
1997	1	0	0	1
1998	0	0	3	3
1999	0	0	1	1
2000	0	0	0	0
2001	2	1	0	3
2002	3	0	0	3
2003	1	0	0	1
2004	0	0	0	0
2005	0	0	0	0

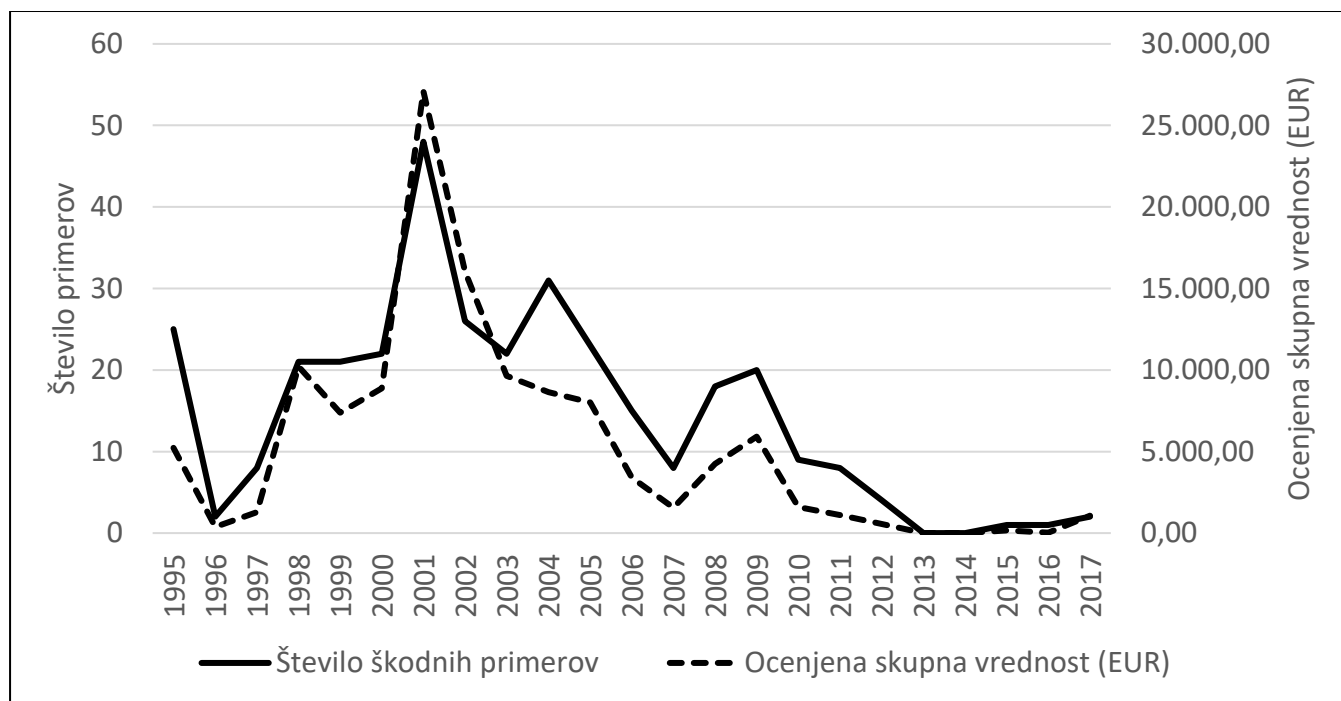
2006	0	0	0	0
2007	0	0	0	0
2008	0	0	0	0
2009	0	0	0	0
2010	0	0	0	0
2011	0	0	0	0
2012	0	0	2	2
2013	0	0	0	0
2014	0	0	1	1
2015	0	0	0	0
2016	0	0	2	2
2017	0	0	0	0
SKUPAJ	10	2	9	21

4.3 Škoda, ki jo je povzročil ris na premoženju

Trend števila škodnih primerov po risu je izrazito spremenljiv z značilnimi viški in nižki vsakih nekaj let. Od leta 2010 naprej je škodnih primerov po risu izrazito malo oz. se v zadnjih štirih letih skorajda ne pojavljajo več (Preglednica 17 in Slika 16).

Preglednica 17: Število škodnih primerov in višina ocenjene škode od risa po letih v obdobju 2000–2017.

	Število škodnih primerov	Ocenjena skupna vrednost (EUR)	EUR na škodni primer
2000	22	8.870,83	403,22
2001	48	27.094,58	564,47
2002	26	16.042,43	617,02
2003	22	9.633,33	437,88
2004	31	8.643,75	278,83
2005	23	8.016,85	348,56
2006	15	3.399,55	226,64
2007	8	1.549,97	193,75
2008	18	4.255,21	236,40
2009	20	5.915,29	295,76
2010	9	1.601,25	177,92
2011	8	1.115,00	139,38
2012	4	546,94	136,74
2013	0	0,00	
2014	0	0,00	
2015	1	168,75	168,75
2016	1	24,86	24,86
2017	2	1.057,50	528,75

Slika 16: Trend števila škodnih primerov po risu in ocenjene skupne odškodninske vrednost v obdobju 2000-2017.

4.4 Zaključni komentar pred predlogom odstrela risa za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019

Podatki opazanja risov v LPN Jelen, Medved, Snežnik-Kočevska Reka, Ljubljanski vrh in Triglav (zanj vir: Lovec 5/2010) nam v obdobju zadnjih nekaj let kažejo izrazito padajoč trend, z nekaterih območij pa so risi tudi že dejansko izginili. Ocena o številčnosti risa, ki je bila v obliki špekulativnih/ izkustvenih zaključkov s strani zaposlenih ZGS, odgovornih za gozdne živali in lovstvo, in lovskih organizacij podana v letu 2013, navaja prisotnost največ 10-15 odraslih živali v Sloveniji z minimalnim prirastkom do 5 živali letno. Torej nosi vsak posamezen osebek izredno vrednost s populacijskega in ekološkega vidika; smrtnost že posameznega osebk tako lahko popolnoma prekine razmnoževanje na določenem območju. Edino območje v Sloveniji, kjer še beležimo redno razmnoževanje risa, je območje notranjskega Snežnika, a tudi tam je število opazanj od leta 2013 upadlo. Lokalno smo sicer v zadnjem letu zabeležili nekoliko več znakov prisotnosti risa na Kočevskem, v obdobju zadnjih nekaj let tudi posamezne samice z mladiči.

Ris je trenutno ena izmed najbolj ogroženih vrst sesalcev v Sloveniji. Eden izmed glavnih vzrokov, ki so pripeljali do drastičnega upada populacije v zadnjih 20-ih letih, je predvsem parjenje v sorodstvu; drugi razlogi so še nezakoniti odstrel in fragmentacija prostora. Zaradi tega je naslednji nujen ukrep za dolgoročno ohranitev populacije na našem ozemlju prav doselitev risov iz drugih, zdravih populacij, kar bi zmanjšalo posledice parjenja v sorodstvu. Evropska komisija je v maju 2017 odobrila večinsko sofinanciranje projekta finančnega mehanizma LIFE+ o ponovni doselitvi risov v Slovenijo, ki vključuje partnerje iz šestih evropskih držav (Slovenije, Hrvaške, Avstrije, Italije, Slovaške in Romunije). Pričakujemo, da bomo s tem dolgoročno vplivali na revitalizacijo populacije v širšem prostoru JV Alp in SZ Dinaridov.

Doselitve velikih zveri so pogosto kontroverzna tema, ki v javnosti zbudi veliko različnih občutkov. Zaradi mednarodnih razsežnosti in ključnega pomena za ohranjanje evrazijskega risa na evropskem nivoju je bilo pred sprejetjem odločitve o potencialnih doselitvah treba doseči širši družbeni konsenz.

V ta namen je bila od 3. do 5. februarja 2010 v Sloveniji (Poljče pri Begunjah na Gorenjskem) organizirana delavnica, katere glavni zaključek je bil, da je za dolgoročno ohranitev in obstoj risov v Sloveniji oziroma v severozahodnem delu Dinaridov nujno potrebna njihova ponovna doselitev. S tem bomo zagotovili zadovoljivo gensko pestrost v tem delu populacije, ki bo omogočala dolgoročno preživetje tega dela populacije v prihodnosti. Zato smo se prav na ZGS že v letu 2014 lotili pripravljanja dokumentacije za prijavo projekta in tudi samega koordiniranja procesa prijavljanja na LIFE program Evropske Unije, z njegovim formalnim sprejetjem in izvajanjem od leta 2017 pa bomo omogočili doselitev vsaj štirinajstih risov iz karpatske populacije (Slovaška in/ali Romunija), od katerih bo 10 izpuščenih na ozemlju R Slovenije, ostali pa na Hrvaškem.

4.5 Predlog načrta odstrela risa za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019

Za obdobje 1. 10. 2018 – 30. 9. 2019 NE PREDLAGAMO NIKAKRŠNEGA Odstrela v populaciji risa na območju Slovenije (ne rednega ne izrednega odstrela).

- I. Izvedbo nadzora morebitnega odvzema iz narave vrši Zavod za gozdove Slovenije v skladu z 10. členom Odloka. Izvajanje nadzora odvzema vršita skladno z zakonodajo in podeljenimi pristojnostmi tudi lovska in okoljska inšpekcija v okviru Inšpektorata RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo ter Inšpektorata RS za okolje in prostor.
- II. Za vsak primer izločitve risa v nejasnih okoliščinah (najdeni poginuli risi s sumom na krivolov ipd.) se obvesti pristojne inšpekcijske službe oziroma organe pregona. Odvzem vzorcev tkiv in organov najdenih poginulih risov naj poteka prilagojeno glede na 11. člen Odloka. Predlagamo, da se za vsak primer izločitve pošlje celotno telo risa oz. dogovorjene vzorce Veterinarski fakulteti (VF) na preiskavo, vzorci tkiv za genetske preiskave pa oddajo iz VF na Oddelek za biologijo Biotehniške fakultete. Znanstveno-raziskovalne inštitucije naj o rezultatih preiskave poleg subjektom iz 11. člena Odloka poročajo tudi Zavodu RS za varstvo narave ter upravljavcu lovišča ali LPN, od koder je bil ris dostavljen v preiskavo. V primeru evidentirane izgube živali se glede lobanje, kožuha in spolne kosti (pri samcih) oz. celotnega telesa živali postopa skladno z Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah.
- III. Drugi pogoji, ki bi vplivali na ugodno stanje drugih rastlinskih in živalskih vrst, niso potrebni.

5 BIBLIOGRAFIJA

- 1) Akcijski načrt za trajnostno upravljanje populacije volka (*Canis lupus*) v Sloveniji za obdobje 2013-2017 (revidirano besedilo) (2015, 67 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/akcijski_nacrt_upravljanja_volk_2013_2017_revidirano.pdf (6. 9. 2016)
- 2) Akcijski načrt upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos* L.) v Sloveniji za obdobje 2003 – 2005 (2003, 9 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/akcijski_nacr_medved_2003.pdf (6. 9. 2016)
- 3) Akcijski načrt upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos* L.) v Sloveniji za obdobje 2007-2011 - predlog, september 2007 (2006, 23 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/akcijski_nacrt_medved_predlog_apr07.pdf (6. 9. 2016)
2017)
- 4) Akcijski plan gospodarenja smeđim medvjedom u Republici Hrvatskoj u 2017. godini. Zagreb, 2017 (30 str.)
http://www.mps.hr/datastore/filestore/42/Akcijski_plan_2017.pdf (2017)
- 5) Berce, T., Černe, R. 2016. Reja domačih živali in sobivanje z zvermi – Varovanje drobnice pred velikimi zvermi. Zavod za gozdove Slovenije. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- 6) Boitani L. 2000. Action Plan for the conservation of the wolves (*Canis lupus*) in Europe.
http://www.kora.ch/malme/05_library/5_1_publications/B/Boitani_2000_Action_plan_for_the_conservation_of_wolves_in_Europe.pdf (6. 9. 2016)
- 7) Boitani L., Andren H., Huber Đ., Linnell J., Breitenmoser U., Von Arx M. 2015. Key actions for Large Carnivore populations in Europe. Prepared for DG Environment, European Commission, by Istituto Ecologia Applicata, Rome under contract no. 07.0307/2013/654446/SER/B3 "Support to the European Commission's policy on large carnivores under the Habitat Directive - Phase Two", with contributions from the Large Carnivore Initiative for Europe (SSC/IUCN), Rome 2015. 119 str.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/key_actions_large_carnivores_2015.pdf (6. 9. 2016)
- 8) Černe R., Majić Skrbinšek A., Bartol M., Jonozovič M., Angeli F., Bartol M., Blažič M., Bragalanti N., Groff C., Huber Đ., Jerina K., Krma P., Knauer F., Marinčič T., Molinari P., Molinari Jobin A., Musil T., Pedrotti L., Rauer G., Reljić S., Sila A., Slijepčević V., Stoffella A., Vilfan M., Vivoda B., Wilson S. 2015. Guidelines for bear intervention groups. Guidelines prepared within A.1 action of the LIFE DINALP BEAR project (LIFE13 NAT/SI/000550): 23 str.
http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/2015/12/A1_Guidelines-for-bear-intervention-groups.pdf (6. 9. 2016)
- 9) Članki v spletnih medijih na temo velikih zveri:
 - Volkovi na hišnem pragu klali ovce. Slovenske novice. Lome. 17.5.2018.
<http://www.slovenskenovice.si/kronika/doma/clanek/volkovi-na-hisnem-pragu-klali-ovce-51113>
 - Trop volkov pred hišo surovo razmesaril 44 glav drobnice. Svet 24. Črni Vrh nad Idrijo. 17.5.2018.
<https://novice.svet24.si/clanek/novice/crna-kronika/5afd945a20716/trop-volkov-pred-hiso-surovo-razmesaril-44-glav-drobnice>

- Volkovi napadajo po robu Trnovskega gozda, domačini zahtevajo njihov odstrel. Dnevnik. Col. 28.11.2017. <https://www.dnevnik.si/1042792800/lokalno/primorska-in-kras/volkovi-napadajo-po-robu-trnovskega-gozda-domacini-zahtevajo-njihov-odstrel>
 - Volkovi raztrgali žrebička. Slovenske novice. Ribnica. 17.12.2017. <http://old.slovenskenovice.si/crni-scenarij/doma/volkovi-raztrgali-zrebicka>
 - Volkovi pokončali telička, morijo preprečil 500-kilski bik. Slovenske novice. Ilirska Bistrica. 2.11.2017
 - Medvedi in volkovi Sulju poklali 300 glav drobnice. Slovenske novice. Kočevska Reka. 27.11.2017. <http://old.slovenskenovice.si/novice/slovenija/medvedi-volkovi-sulju-poklali-300-glav-drobnice>
 - Volkovi obkolili mladinsko zdravilišče. Slovenske novice. Rakitna. 30.11.2017. <http://old.slovenskenovice.si/novice/slovenija/volkovi-obkolili-mladinsko-zdravilisce>
 - Medved pokončal kozo, in to samo 100 metrov od naselja. Dolenjski List. Sela pri Šumberku. 27.4.2018. https://www.dolenjskolist.si/2018/04/27/194976/novice/kronika/Medved_pokoncal_kozo_in_to_samo_100_metrov_od_naselja/Zver_pod_Čavnom_pokončala_kravo_in_telička:_NA_DELU_MEDVED?Goriški_portal.Čaven.15.11.2017. <http://go-portal.si/zver-pod-cavnom-pokoncala-kravo-telicka-na-delu-medved/>
 - V Zagorju medved pokončal teleta. Kum24.si. Zagorje. 16.11.2017. <http://kum24.si/clanek/novice/5a0d36a54dd07/v-zagorju-medved-pokoncal-teleta>
 - V Loški dolini se medvedi sprehajajo po dvorišču, pod Krvavcem so enega odstrelili. Rtvlo.si. Loška dolina. 25.9.2017. <http://www.rtvlo.si/okolje/narava/v-loski-dolini-se-medvedi-sprehajajo-po-dvoriscu-pod-krvavcem-so-enega-odstrelili/433487>
 - Medvedka straši po kraju, ogroženi tudi otroci. Slovenske novice. Rimske toplice. 23.5.2018. <http://www.slovenskenovice.si/kronika/doma/clanek/medvedka-strasi-po-kraju-ogrozeni-tudi-otroci-52973>
- 10) Direktiva o habitatih (1992): Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov in prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst. Ur. l. EU, št. L 206 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0043:20070101:SL:PDF> (6. 9. 2016)
- 11) European Commission. 2007. Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC. Final version. http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf (6. 9. 2016)
- 12) European Commission, 1999. Compensation for damage caused by bears and wolves in the European union, stran 16. http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/lifefocus/documents/damage_2.pdf
- 13) Heberlin T.A. 2008. Open season? Should Wisconsin allow hunting to control the wolf population? Regulated hunt would ensure wolves stay wild. Wisconsin State Journal 14 Sept, 2008. http://host.madison.com/news/opinion/editorial/article_ffb7b1b1-b0d7-5b2c-a848-24bf2fe60d7c.html (22. 12. 2010)
- 14) IUCN Red List of Threatened Species: Canis lupus (2016) <http://www.iucnredlist.org/details/3746/0> (7. 9. 2016)
- 15) IUCN Red List of Threatened Species: Ursus arctos (2016) <http://www.iucnredlist.org/details/41688/0> (7. 9. 2016)

- 16) Jerina K., Krofel M. 2012. Monitoring odvzema rjavega medveda iz narave v Sloveniji na osnovi starosti določene s pomočjo brušenja zob: obdobje 2007-2010. Končno poročilo. Naročnik: Ministrstvo RS za okolje in prostor, Agencija RS za okolje, Vojkova 1b, 1000 Ljubljana. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 33 str.
<http://www.arso.gov.si/narava/%C5%BEivali/ogro%C5%BEene%20in%20zavarovane/Medvedi-starosti2007-2010.pdf> (6. 9. 2016)
- 17) Jerina K., Krofel M., Stergar M., Videmšek U. 2012. Preučevanje dejavnikov habituacije rjavega medveda na človeka z uporabo GPS telemetrije. Končno poročilo – povzetek za uporabnike. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Ljubljana. 18 str.
<http://www.arso.gov.si/narava/%C5%BEivali/ogro%C5%BEene%20in%20zavarovane/TeleMedo-porociloSLO-povzetek.pdf> (6. 9. 2016)
- 18) Jerina K., Krofel M., Mohorović M., Stergar M., Jonozovič M., Seveque A. 2015. Analysis of occurrence of human-bear conflicts in Slovenia and neighbouring countries. Poročilo, pripravljeno v okviru Akcije A.1: *Analysis of the damage cases and bear intervention group interventions, preparation of guidelines for Intervention group protocols* projekta LIFE DINALP BEAR. Ljubljana, 2015. 44 str.
<http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/2015/04/Analysis-of-occurrence-of-human-bear-conflicts-in-Slovenia-and-neighbouring-countries.pdf> (6. 9. 2016)
- 19) Krofel M., Černe R., Jerina K. 2011. Analiza učinkovitosti odstrela volkov za zmanjševanje škod na domačih živalih (Analiza pripravljena v okviru projekta Life+ SloWolf). Končna verzija. SloWolf, Ljubljana. 17 str.
<http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/2014/10/2011-krofel-et-al.-analiza-odstrela-volkov-in-skod-slowolf-porocilo.pdf> (6. 9. 2016)
- 20) Large Carnivore Initiative for Europe Core Group position statement on the use of hunting, and lethal control, as means of managing large carnivore populations (2002). Document prepared by the Directorate of Culture and Cultural and Natural Heritage. Convention on the conservation of european wildlife and natural habitats Standing Committee. Strasbourg, 2002. 4 str.
http://www1.nina.no/lcie_new/pdf/634991396895768563_COE%20LCIE%20position%20statement%20on%20LC%20hunting%202002.pdf (6. 9. 2016)
- 21) Large Carnivore Initiative for Europe. 2016. Brown Bear – *Ursus arctos*. Brown bear facts. <http://www.lcie.org/Largecarnivores/Brownbear.aspx> (6. 9. 2016)
- 22) Large Carnivore Initiative for Europe. 2016. Wolf – *Canis lupus*. Wolf facts. <http://www.lcie.org/Largecarnivores/Wolf.aspx> (6. 9. 2016)
- 23) Linnell J. D. C., Swenson J. E., Andersen R. 2001. Predators and people: conservation of large carnivores is possible at high human densities if management policy is favorable. *Animal Conservation*, 4, 345–349
- 24) Linnell J., Salvatori V., Boitani L. 2008. Guidelines for population level management plans for large carnivores in Europe. A Large Carnivore Initiative for Europe report prepared for the European Commission (contract 070501/2005/424162/MAR/B2). LCIE. Rome, 2008. 83 str.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/guidelines_for_population_level_management.pdf (6. 9. 2016)
- 25) Linnell J. D. C. 2013. From conflict to coexistence? Insights from multidisciplinary research into the relationships between people, large carnivores and institutions. Prepared by the Istituto di Ecologia Applicata with the assistance of the Norwegian Institute for Nature Research and with

- the contributions of the IUCN/SSC Large Carnivore Initiative for Europe (chair: Luigi Boitani) under contract N°070307/2012/629085/SER/B3 from the European Commission. 56 str.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_4_conflict_coexistence.pdf (6. 9. 2016)
- 26) Majić A., Krofel M. 2016. Defining, preventing and reacting to problem bear behaviour in Europe. Carnivore Damage Prevention News, april 2016.
http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/CDPNews_MajicKrofel_Problem-bear-behaviour-in-Europe.pdf
- 27) Marinko U., Majić Skrbinšek A. 2011. Raziskava odnosa rejcev drobnice, lovcev in širše javnosti do volka in upravljanja z njim. Projekt LIFE+ SloWolf: Končno poročilo akcije A.6 projekta LIFE+ SloWolf. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta – Oddelek za biologijo. Ljubljana, julij 2011. 142 str.
http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/2014/10/koncno_porocilo_slowolf_a.6_erratum.pdf (6. 9. 2016)
- 28) Mech D. L., in Boitani L. 2003. Wolves: Behavior, Ecology, and Conservation. University Of Chicago Press, Chicago, 448 str.
- 29) Mednarodna konferenca o gorskem pašništvu (Kranjska Gora, 2016): Poziv k zmanjšanju stopnje ohranjanja velikih zveri v okviru Direktive o habitatih, vzpostavitvi območij brez prisotnosti plenilcev in ohranjanju tradicionalnih metod alpskega pašništva. V: Statement by the Alpine Farming Associations in the Alpine Region on the Habitats Directive Fitness Check. Kranjska Gora, 2016. 3 str.
https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiro4SW3vzOAhXJ0RQKHWF3AasQFggaMAA&url=http%3A%2F%2Fs25715c03c9a5760f.jimcontent.com%2Fdownload%2Fversion%2F1472280622%2Fmodule%2F13117046232%2Fname%2FPosition_20160615_English.pdf&usq=AFQjCNGO_TziEtdxeN3L9d7-ncsfckKCrw&bvm=bv.131783435,d.d24 (7. 9. 2016)
- 30) Mincher B. J. 2002. Harvest as a component of Greater Yellowstone Ecosystem grizzly bear management. Wildlife Society Bulletin, 1287-1292
- 31) Mishra C., Allen P., McCarthy T., Madhusudan M.D., Bayarjagal A., Prins H.H.T. 2003. The role of incentive schemes in conserving the snow leopard (*Uncia uncia*). Conservation Biology, 17, 1512 – 1520
- 32) Molinari P. et al. 2016. Comparison of the occurrence of human-bear conflicts between the northern dinaric mountains and the south-eastern Alps. Carnivore Damage Prevention News, april 2016.
http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/CDPNews_Molinari_Human-bear-conflicts-in-Dinaric-mountains-and-Alps.pdf
- 33) Naughton-Treves L., Treves A. 2005. Socio-ecological factors shaping local support for wildlife: crop-raiding by elephants and other wildlife in Africa 252 - 277. V: Eodroffe R., Thirgood S. in Rabinovitz A., People and wildlife: Conflict and Coexistence? Cambridge university Press, Cambridge.
<http://www.faculty.nelson.wisc.edu/treves/pubs/2005NaughtonTrevesLTrevesA.pdf> (6. 9. 2016)
- 34) Petición Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije za zmanjšanje škod po divjadi in zvereh (2016)
<http://www.kgzs.si/gv/aktualno/peticija-za-zmanjsanje-skod-po-divjadi-in-zvereh.aspx> (7. 9. 2016)
<http://www.kgzs.si/Portals/0/Gradiva/Peticija%20koncna.pdf> (7. 9. 2016)
<http://www.kgzs.si/Portals/0/Gradiva/plakat%20-%20skode%20po%20divjadi%20in%20zvereh.jpg> (7. 9. 2016)

- <http://www.kgzs.si/Portals/0/Gradiva/zlozenka%20-%20skode%20po%20divjadi%20in%20zvereh.pdf> (7. 9. 2016)
- 35) Plan upravljanja vukom u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2010. do 2015. Uredila Ana Štrbenac. Zagreb, srpanj 2010. 128 str.
<http://www.zastita-prirode.hr/Zasticena-priroda/Vrste-i-stanista/Vrste/Akcijski-planovi-i-planovi-upravljanja/Vuk-Canis-lupus> (6. 9. 2016)
- 36) Potočnik H., Krofel M., Skrbinšek T., Ražen N., Jelenčič M., Kljun F., Žele D., Vengušt G., Kos I. 2014. Projektno poročilo za Akcijo C1 (LIFE08 NAT/SLO/000244 SloWolf): Spremljanje stanja populacije volka v Sloveniji (3). 1., 2. in 3. sezona – 2010/11, 2011/12 in 2012/13. Projekt LIFE+ SloWolf. Ljubljana 2014. 63 str.
http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/2014/10/porocilo_c1_koncno.pdf (6. 9. 2016)
- 37) Pravilnik o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave (Uradni list RS, št. 28/09, 12/10, 76/10, 76/11, 73/12, 104/13, 71/14, 78/15 in 72/17)
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12724> (6. 9. 2016)
- 38) Pravilnik (oziroma Odlok) o vrstah in moči lovskega orožja, načinu zasledovanja in usmrčitve ranjene živali ter višini odškodnine na divjadi, ki je povzročena s protipravnim lovom (Uradni list RS, št. 50/16)
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12259> (20. 1. 2017)
- 39) Riley S. J., Decker, D. J. 2000. Wildlife stakeholder acceptance capacity for cougars in Montana. Wildlife Society Bulletin, 28(4), 931-939
- 40) Sklep o ustanovitvi in delovanju skupine za hitro ukrepanje v primeru ogrožanja življenja ljudi in premoženja po velikih zvereh. Ministrstvo za okolje in prostor, 2006 (spremembi sklepa 2015, 2016)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/sklep_velike_zveri.pdf (6. 9. 2016)
- 41) Sklepi Državnega sveta Republike Slovenije - Komisije za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano z dne 4. 12. 2015 (št. 322-12/15-2)
- 42) Skrbinšek T., Jelenčič M., Potočnik H., Trontelj P., Kos I. 2008. Varstvena genetika in ocena številčnosti medveda 2007 – Zaključno poročilo. Projekt Analiza medvedov odvzetih iz narave in genetsko-molekularne raziskave populacije medveda v Sloveniji. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo. 79 str.
<http://www.arso.gov.si/narava/%C5%BEivali/ogro%C5%BEene%20in%20zavarovane/Medvedi07-08.Koncno.Genetika.V.1.1.ENOSTRANSKO.pdf> (6. 9. 2016)
- 43) Skrbinšek T., Jelenčič M., Luštrik R., Konec M., Boljte B., Jerina K., Černe R., Jonozovič M., Martol M., Huber Đ., Reljić S., Kor I. 2017. Genetic estimates of census and effective population size of brown bear in northern dinaric mountains and south-eastern Alps. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo. 47 str.
http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/DAB2015.C5.PopulationSizeEstimateFinalReport_Skrbin%C5%A1ek-et-al.2017.pdf
- 44) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016. 2015. Delno poročilo. Ljubljana, november 2015. 9 str.
http://dinaricum.si/wp-content/uploads/2016/08/Delno-poro%C4%8Dilo_Spremljanje-varstvenega-stanja-volkov-v-Sloveniji-v-sezoni-2015-16.pdf (6. 9. 2016)
- 45) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016. Končno poročilo projekta. Ljubljana, november 2016. 62 str.

- http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/porocilo_spremljanje_varstvenega_stanja_volkov_v_Sloveniji_v_sezoni_2015-16.pdf
- 46) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2016/2017. Poročilo o izvedbi 1. faze projekta. Ljubljana, november 2016. 9 str.
http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/Volk_Spremljanje16-17_porocilo_za_1fazo.pdf
- 47) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2016/2017. 2017. Končno poročilo. Ljubljana, oktober 2017. 48 str.
http://www.natura2000.si/uploads/tx_library/MonitoringVolk_povzetek.pdf
- 48) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v letih 2017/2020. Prvo delno poročilo. Ljubljana, oktober 2017. 8 str.
http://www.natura2000.si/uploads/tx_library/MonitoringVolk2017-20_1delno.pdf (24. 5. 2018)
- 49) Stališče projektne skupine SloWolf glede odstrela volkov v Sloveniji. Ljubljana, december 2010
<http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/2014/10/odstrel-volkov-stalisce-slowolf.pdf> (6. 9. 2016)
- 50) Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016–2026 (2016, 36 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_ris_2016_2026.pdf (6. 9. 2016)
- 51) Strategija ohranjanja volka (*Canis lupus*) v Sloveniji in trajnostnega upravljanja z njim (2009, 30 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_ohranjanja_volka.pdf (6. 9. 2016)
- 52) Strategija upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos* L.) v Sloveniji, (2002, 31 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_rjavi_medved_2002.pdf (6. 9. 2016)
- 53) Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018. Zavod za gozdove Slovenije, Julij 2017. 74 str.
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strokovno_mnenje_odstrel_zveri_2017_2018.pdf
- 54) Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1. 10. 2016 – 30. 9. 2017. Zavod za gozdove Slovenije, September 2016. 66 str.
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strokovno_mnenje_odstrel_zveri_2016_2017.pdf
- 55) Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1. 10. 2015 - 30. 9. 2016. Zavod za gozdove Slovenije, julij 2015, 60 str.
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/odstrel_veliki_h_zveri_mnenje_zgs_1okt15_30sep16.pdf (6. 9. 2016)
- 56) Tosi G., Chirichella R., Zibordi F., Mustoni A., Giovannini R., Groff C., Zanin M., Apollonio M. 2015. Brown bear reintroduction in the Southern Alps: To what extent are expectations being met?. *Journal for Nature Conservation* 26 (2015): 9-19
https://www.researchgate.net/profile/Marco_Apollonio2/publication/275281056_Brown_bear_reintroduction_in_the_Southern_Alps_To_what_extent_are_expectations_being_met/links/55aa5bbb08aea3d086826ff2.pdf (6. 9. 2016)
- 57) Treves A., Robert B. W., Naughton-Treves L. Morales A. 2006. Co-Managing Human–Wildlife Conflicts: A Review. *Human Dimensions of Wildlife*. 11 (6): 383 – 396
http://faculty.nelson.wisc.edu/treves/pubs/Treves_etal_2006_comgmt.pdf (6. 9. 2016)

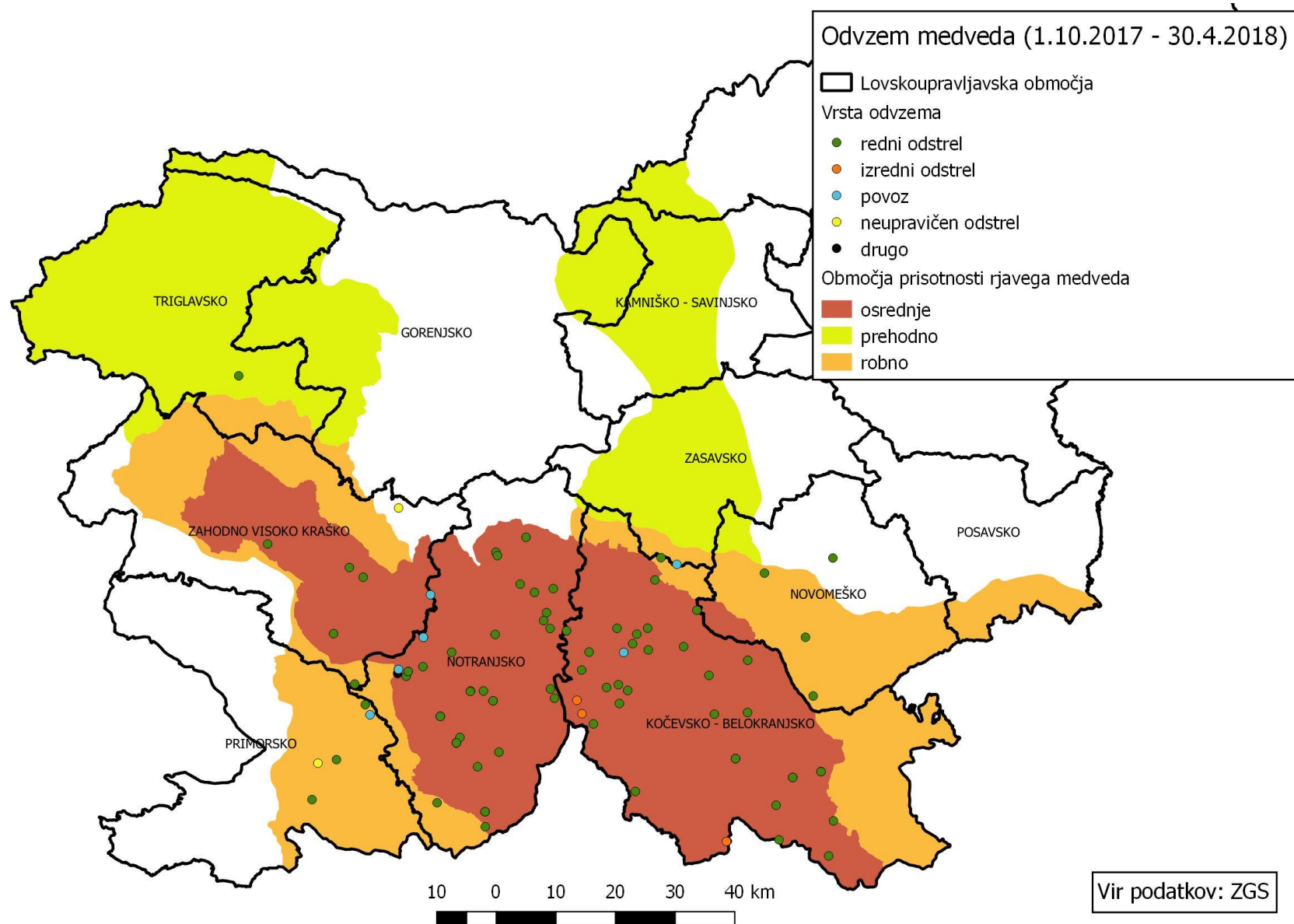

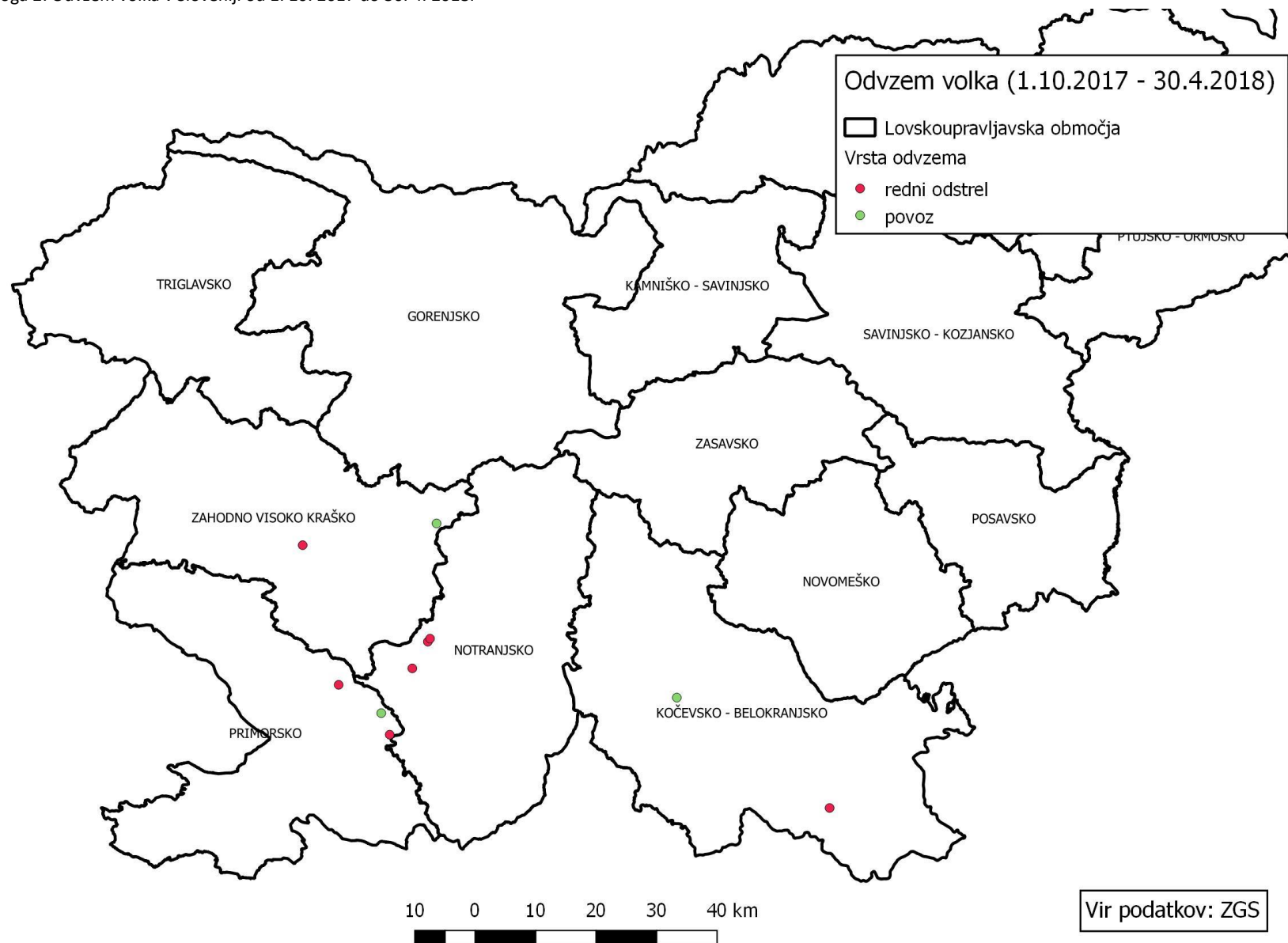
- 58) Treves, A. 2009. Hunting for large carnivore conservation. The journal of applied ecology. 46: 1350–1356
http://www.faculty.nelson.wisc.edu/treves/pubs/Treves_Hunting_to_conserve_carnivores.pdf (6. 9. 2016)
- 59) Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Uradni list RS, št. 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 96/08, 36/09, 102/11, 15/14)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/zakonodaja/ohranjanje_narave/zavarovane_zivalske_uredbe_sprejeta.pdf (6. 9. 2016)
- 60) Wilson, S.M. 2016. A guidebook to human-carnivore conflict: Strategies and tips for effective communication and collaboration with communities. Zavod za gozdove Slovenije – Projekt LIFE DINALP BEAR, Ljubljana, Slovenija. 60 str.
http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/ENGLISH_Guidebook_Seth_Wilson_WEB2.pdf (6. 9. 2016)
- 61) Zakon o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04, 46/14)
http://www.mop.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/narava/zakon_o_ohranjanju_narave/ (6. 9. 2016)
- 62) Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/99)
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2105> (6. 9. 2016)
- 63) Smernice za poenostavljeno upravljanje rjavega medveda na območju Alp in severnih Dinaridov v okviru akcije A.6 projekta LIFE DinaAlp Bear
<http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/Guidelines-for-Common-Management-of-Brown-Bear-2017.pdf>
- 64) Jerina K., Polaina E. 2018. Reconstruction of brown bear population dynamics in Slovenia and Croatia for the period 1998-2018. V okviru akcije A.6 projekta LIFE DinaAlp Bear.
- 65) Upravno sodišče RS. Sodba v imenu ljudstva zaradi odvzema vrste volk (Canis lupus) iz narave za leto 2017

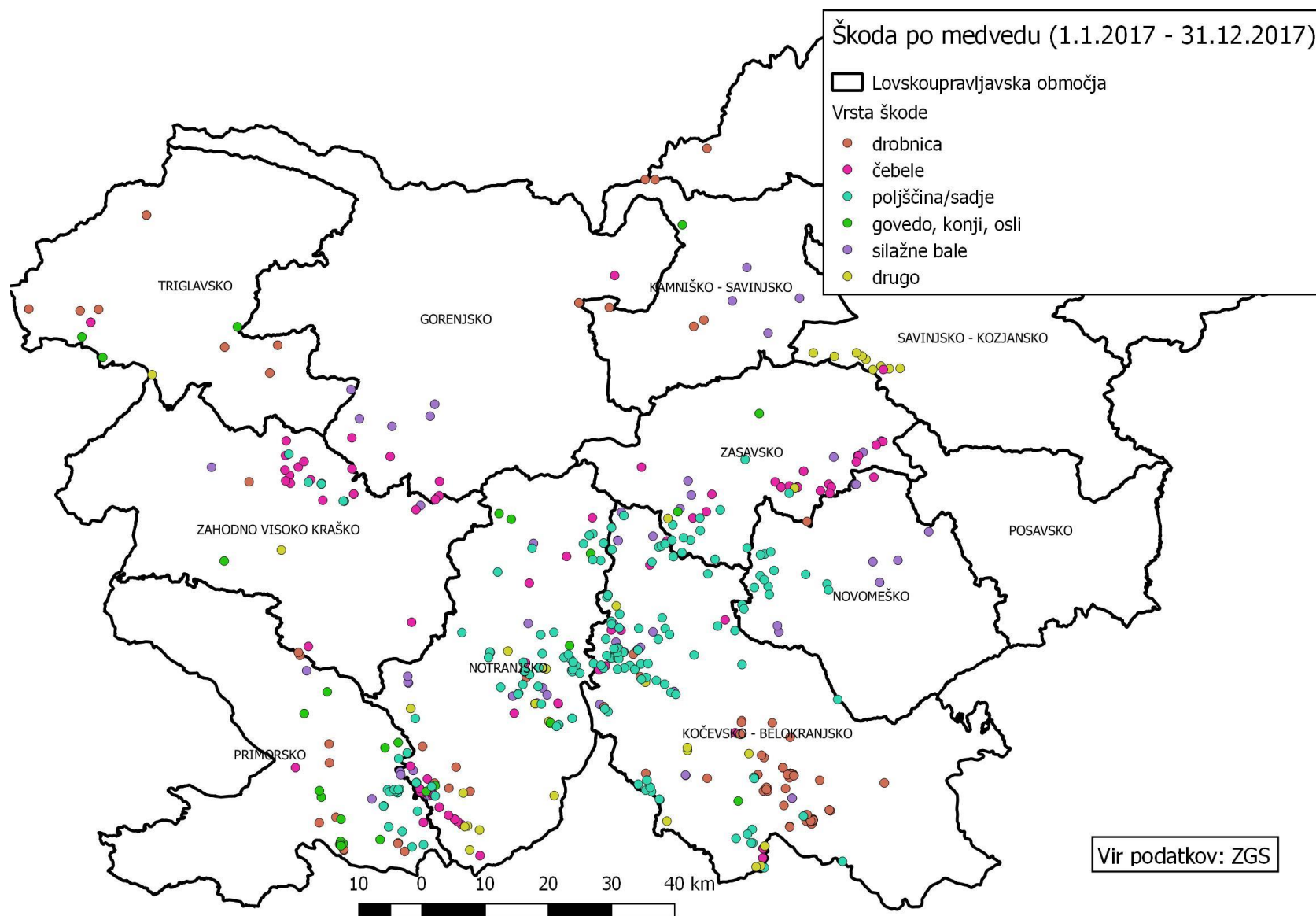

6 PRILOGE

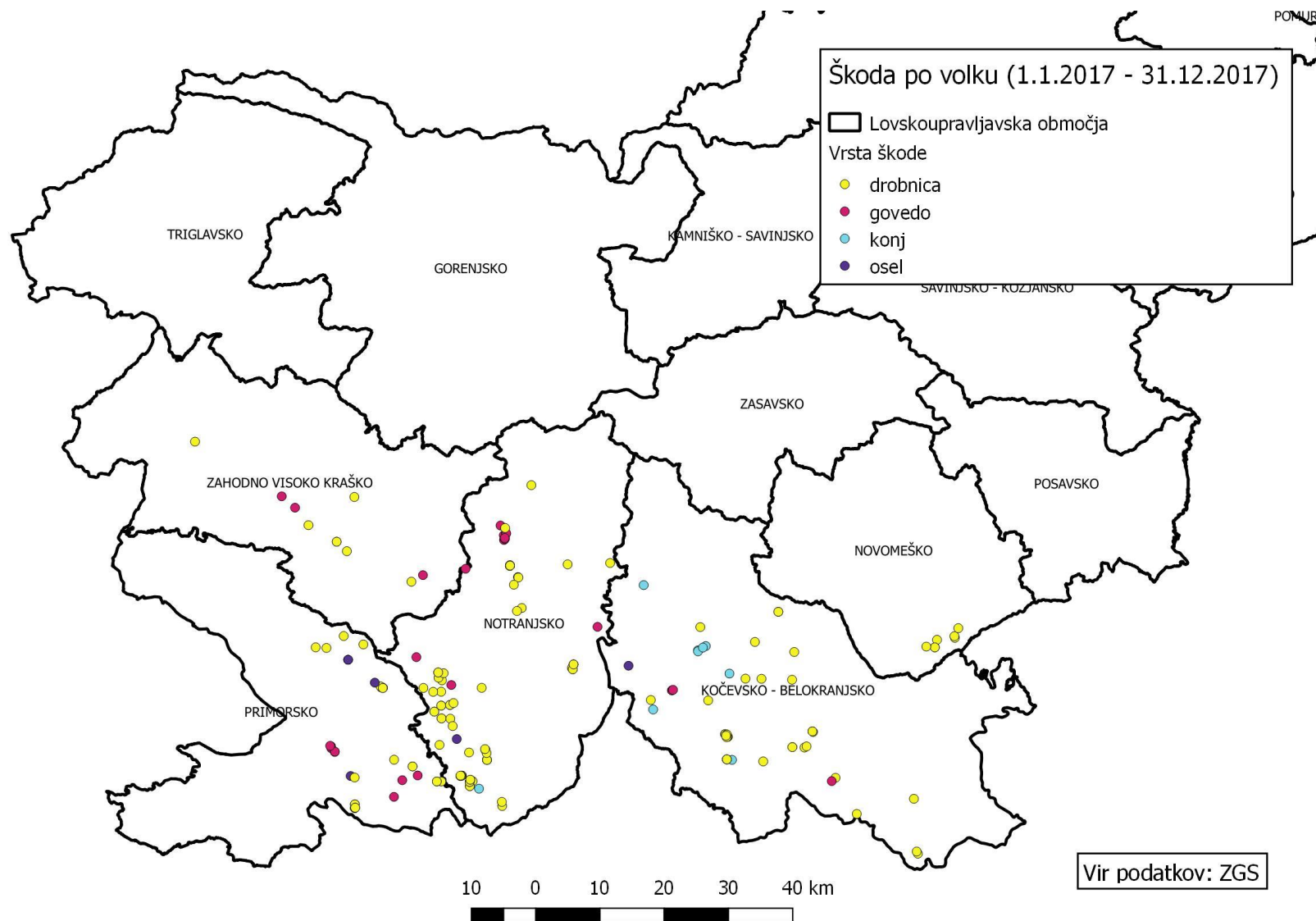
Priloga 1: Odvzem rjavega medveda v Sloveniji v obdobju 1. 10. 2017 – 30. 4. 2018.

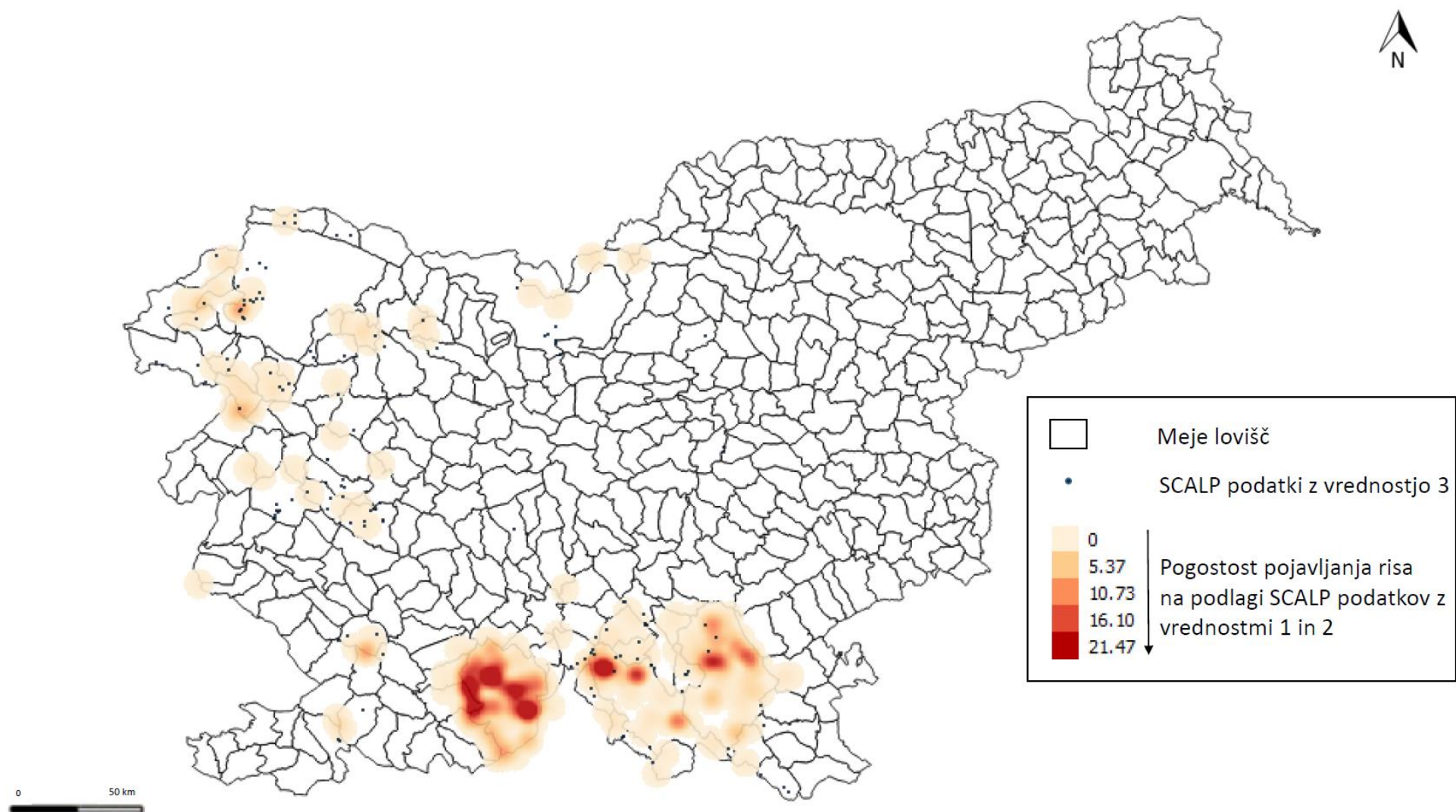

Priloga 4: Škode po volku v Sloveniji v obdobju 1. 1. 2017 – 31. 12. 2017.

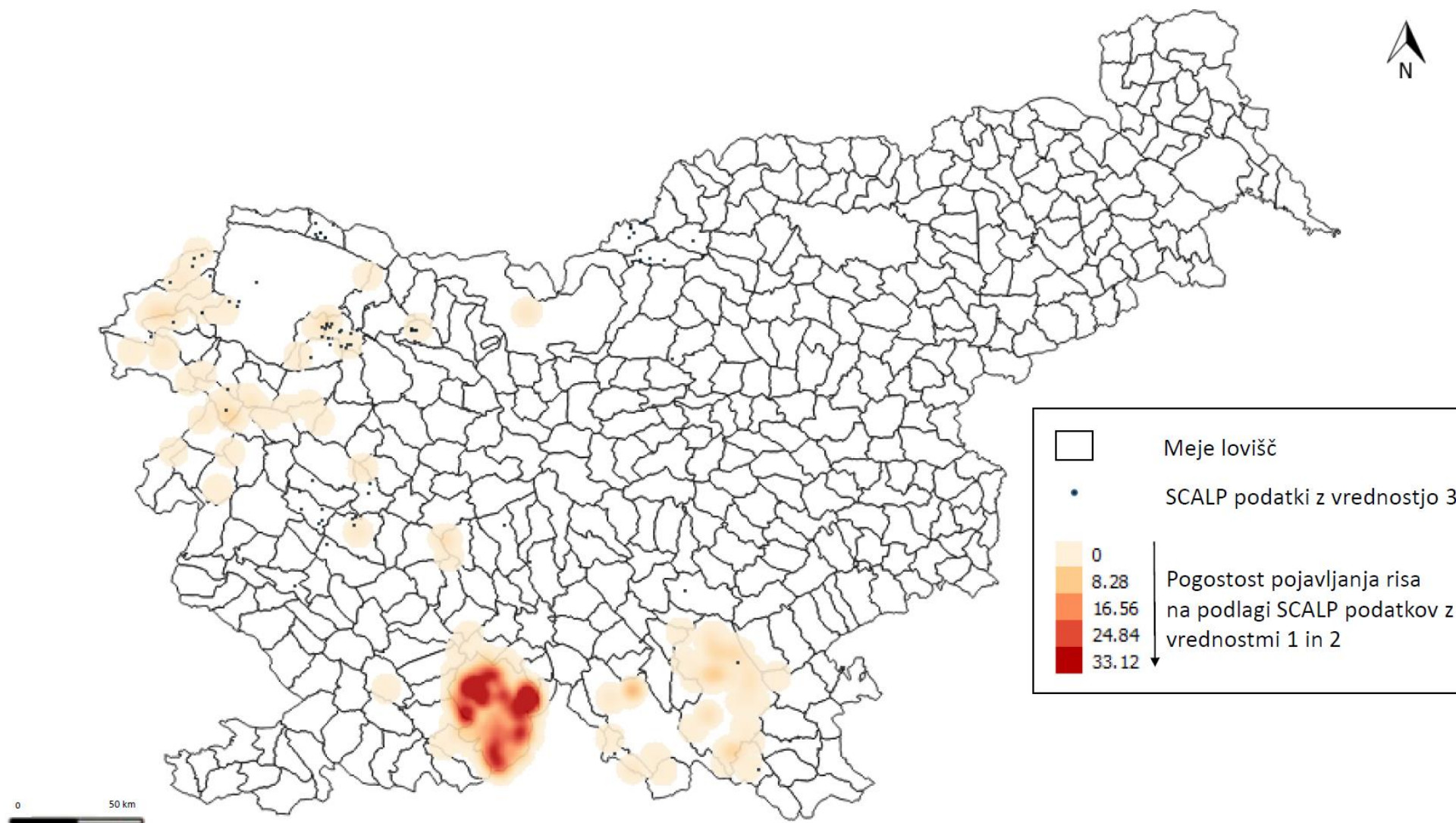
Priloga 5: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2000-2004. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.

* SCALP 1 in 2 – zelo zanesljivi podatki o opažanju, SCALP 3 – manj zanesljivi podatki

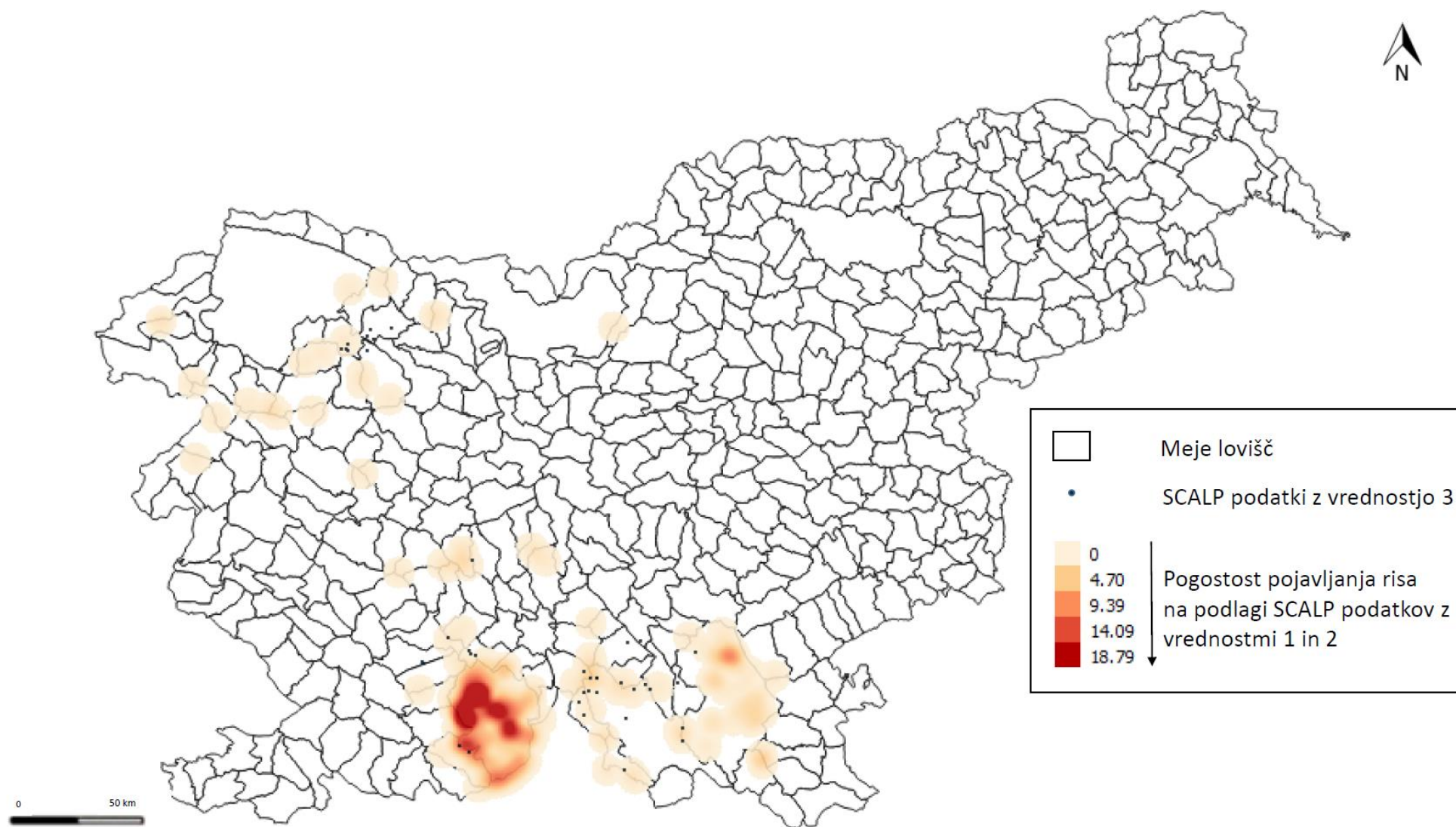
Priloga 6: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2005 - 2009. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.

* SCALP 1 in 2 – zelo zanesljivi podatki o opažanju, SCALP 3 – manj zanesljivi podatki

Priloga 7: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2010 – 2014. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.

* SCALP 1 in 2 – zelo zanesljivi podatki o opažanju, SCALP 3 – manj zanesljivi podatki

Priloga 8: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v letih 2015 in 2016. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.

* SCALP 1 in 2 – zelo zanesljivi podatki o opažanju, SCALP 3 –manj zanesljivi podatki

